Текіуэныгъэ Иныр 1 илъэс 70 ирокъу

ФИФГФЫМЫГЪЭПУЛ, ФИТЕЙ ФЫМЫГЪЭПЦІКІЎ

NºNº85-87 (22.995) ●

2015 гъэм накъыгъэм (майм) и 8, мэрем ● Тхьэмахуэм тхуэ къыдокI ● И уасэр тумэнищщ ● adyah

Муллаев Ш. Е. Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Щыхь тхылъыр етыным и Іуэхукіэ Къэбэрдей-Балъкъэр

Республиком и Іотащхьом и Указ

Жылагъуэ къалэнхэр жыджэру зэрырихьэкіым икіи илъэс куэдкіз хьэлэлу зэрылэжьам папщіз, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Щіыхь тхылъыр етын **Муллаев Шэрэфудин Екъуб и къуэм** - Зауэм, Лэжьыгъэм, Іэщэкіз Зэщізузэда Къархуэм, хабээхьумэ органхэм я ветеранхэм (пенсионерхэм) я Къэбэрдей-Балъкъэр республикэ жылагъуэ зэгухьэныгъэм и

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Іэтащхьэ КІУЭКІУЭ Юрий

Налшык къалэ

• Обозревателым и псалъэ

ЛІыгъэрэ лыгъэкіэ псыхьа гуфіэгъуэ

. Совет Союзым хэту щыта къэралхэм ящыщу зы унагъуи щыізкъым (шэч гуэри хэмылъу) а нэщізбжьэ бзаджэр зылъэмыізса. Иджы догъэлъапіз Текіуэныгъэ Иныр илъэс 70 зэрырикъур. Ауэ илъэс 700 дэкіми, уеблэмэ дунейм ціыху гъащіэ щыіэхукіи, тхыдэм хэгъуэщэжынукъым а махуэр. Абы егъэлеиныгъи хэлъ-къым.

1 941 ГЪЭМ мэкъуауэгъуэм и 22-м нэхущым къыттеуа бийм къаруушхуэ бгъэдэлът. Тенджыз ФІыцІэм къыщыщІэдзауэ Балтикэм нос СССР-м напіэзыпізу къыщебгъэрыкіуащ нэмыцэ дивизэу 200-м щінгъу. Фашист Германием и унафэщіхэм ягурэ я щхьэрэ зэтелът. Абыхэм ипэіуэкіэ тыншу къаззуат Европэр. СССР-р тхьэмахуи 6 къудейкІэ яубыдын хуейуэ къалэну 1939 гъэм ягъэуват.

1933 гъэм нацистхэм я тхьэпэлъытэ Гитлер Германием бжылар щиубыда иужь, белджы хъуащ зауэшхуэ къызэры-хъеинур. Къзунэхуа фюрерым щІиуфэртэкъым дуней псор и тепщэныгъэм щІигъзувэну зэримурадыр. Абы папщів уты-кум иригъзкіын хуейт нэхъ къэрал лъэшхэр - США-мрэ Ин-джылызымрэ, псом хуэмыдэу Совет Союзыр. Гитлер Ізщэкіз Германиер зэщІиузадэу щІидзащ. Япэ дыдэу нэ къызрищари СССР-м и къуэкІыпІэ щІыналъэхэрт. Ар абы къыщигъэлъэгъуауэ щытащ къыдигъэкІа «Майн кампф» («Си бэнэны-

Етіуанэ дунейпсо зауэр къыщыхъеям (1939 гъэм фокіадэм и 1-м фашист Германиер Польшэм теуа иужь), Совет Союзыр хущІэкъуащ абы пэщІэува Штат Зэгуэтхэмрэ Инджылызымрэ ягухьэну. Арщхьэкіэ иужьрейхэр къыпэджэжактым - абыхэм шэч къытрахьэртэктым, гува-щізхами, СССР-мрэ Германи-емрэ зэрызэжьэхэуэнум: арыншауэ, иужьрейм и мурадыр къехъулІэнутэкъым.

Апхуэдэ щытыкіэм къихута СССР-м нэгъуэщі къыхуэнэжа кым фашист Германием зыр зым темыуэным теухуа зэгурыlуаныгъэ ирищlылlан фјакlа. ЛъаныкъуитIми ящ!арт ар зарыфарыщlагъыр, ауз хуейт зэман къыдагъзхуэну. Сталин Иосиф щыгугъащ апхуэдэ щ!ык!эк!з зэлэщ!аувэныгъэр зы илъэс хуэдизк!з игъэ!эпхъуэну: хуигъэфащэртэкъым Гитлер зэуэ фронтитІми щызэуэну тегушхуэну.

(КІ эухыр 2-нэ нап.).

Налшык нэхъыжьхэр щагъэлъапіэ • Дыгъуасэ

Нактыгтээм и 7-м Налшык кталэ администрацэм и бжэГупэм ТекГуэныгтээ Иныр илтэс 70 щриктум и щІыхькІэ пэкІу щызэхэтащ.

X ЭКУ ЗАУЭ орденым и япэ нагъьщэр Налшык къалэ къвзэрыхуагъэфэщам и щІыхькІэ ягъэува постаментым деж ветеранхэр, къалэдэсхэр, щІалэгъуалэр

ветеран лъапІэхэ, нобэрей щІэблэр дызэрыпсэур фэ фи гугъусхым, лІыхъужынгэм я фІы-гъэщ. Зауэр зэриухрэ дэ ехъулІэныгъэ куэд зыІэрыд-гъэхьащ, ди псэукІэми зыужыныгъэ ин игъуэтащ, ауэ а псоми я лъабжьэр фэ текІуэныгъэр къызэрытхуэфхьарш. ФІыщІэ мыухыж фхудощІ», - захуигъэзащ нэхъыжьхэм зэІущІэр езыгъэкІуэкІ Аттаев Азнор. Налшык къалэ администрацэм и Іэтащхьэ **Къуэдзокъуэ**

Найшык къвалэ админик грацэя и гэлащарэ хъруадоокру Мухьмуад ветеранкэм псальэ гуанэ яжриГаш,

- Мы махуэхэм ди къэралым Гуэху ин, Гуэху щхьэнэ ща-гьэльанГэ. Ди ветеранхэр хэти зауэ ГэнатГэ Гуташ, хэти абыхэм щГыбагъ быдэу яГаш, дэтхэнэми фхузэфТэкГыр ТекГуэныгъэм хэфлъхьаш, Хэку зауэшхуэм и зэманым ди республикэм щыпсэухэм къвгъэльэгъуа лГыгъэм папщТэ ктыхуаталафания оловеный фа финыш, артхэнэми и ф Пыкъыхуагъэфэща орденыр фэ фщыщ дэтхэнэми и фІы-гъэщ. Узыншагъэ быдэ фиГэну, дунейр мамырыну сыныво-

гъэш, Узыншагъэ быдэ фиlэну, дунейр мамырыну сыныво-жыуэхьу, - жиlащ Кьуэдзокъуэм. Хэку зауэшхуэм, Лэжьыгъэм, ІэщэкІэ ЗэщІзузэда Къа-рухэмрэ хабзэхъумэ органхэмрэ я ветеранхэм я Налшык къалэ Советым и тхьэмадэ Абдуллаев Мустэфа и пса-лъэхэр нэхъыжьхэми нэхъыщІэхэми яхуэгъэзат. Ар тепсэлъыхащ ди республикэм цышу зауэм щыІахэм зэра-хьа лІыгъэм нобэрей щІэблэм я пщІэр зэриІэтым, абыхэм щапхъэ яхуэхъун нэхъыжьыфІхэр зэраІэм.

(KIэvхыр 2-нэ нап.).

«2015 гъэм, 2016, 2017 гъэхэм я лъэхъэнэм Къэбэрдей-Балъльэхьэнэм Къэоэрдеи-ьаль-къэр Республикэм и республикэ бюджетым и ІуэхукІэ» Къэбэр-дей-Балькъэр Республикэм и Законым зэхъуэкІыныгъэхэр хэльхьэным и ІуэхукІэ Къэбэр-дей-Балъкъэр Республикэм и Законым теухуауэ

NºNº85-87

(22.995)

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и Унафэ

1. «2015 гъэм, 2016, 2017 гъэхэм я льэхьэнэм Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и республикэ бюджетым и ІуэхукІэ» Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Законым зэхъуэкІыныгъэхэр хэлъхьэным и ІуэхукІз Къэбэрдей-Балъкъэр Ресг

публикам и Законыр къэщтэн.
2. А Законыр Къэбэрдей-Балъкьэр Республикам и Ізтащуых ууегъэхыы Із щімдзын икіи ціыхухэр щыгъуазэ ищіын папщіэ.

3. Мы Унафэм къару егъуэт къы-щащта махуэм щегъэжьауэ.

Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым и УнафэщІ ЕГОРОВЭ Татьянэ Налшык къалэ

2015 гъэм мэлыжьыхьым и 23-м №238-П-П

Бюджетым теухуа псалъэмакъ

Накъыгъэм и 19-м сыхьэти 10-м КъБР-м и Парламентым и Унэм къбь-м и парламентым и унэм кънщызојуахынущ 2014 гъэм Къо-бэрдей-Балъкъэр Республикэм и республика бюджетымра Къо-бэрдей-Балъкъэр Республикэм Фlэкlыпіз зимыіз медицинэ страхованэмкіэ и щіыналъэ фондымрэ я бюджетхэр гъэзэщіа зэрыхъуам щытепсэлъыхьыну зэіущіэшхуэ. я оюджетхэр гьэзэщіа зэрыхьуам щытепсэльыхынчу зэјущіэшхуэ. Абыхэм ятеухуа законопроектхэр къазэрыщыхъуамрэ хэлъхьэн хуей-уэ къалъытэ ээхъуэкіыныгьэхэмрэ, алхуэдэу зэјущіэм хэтын папщіэ заявкэхэр организацэхэм, къэрал, муниципальнэ органхэм ягьэхьын хуейц Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм и Парламентым Бюджетымкіэ, налогхэмрэ финансхэмкіэ и комитетым.

и комитегына. Адресыр: 360000, КъБР, Налшык къалэ, Лениным и уэрам, 55. Телефоныр: (8662) 42-64-60.

КъБР-м и Парламентым и пресс-ҐуэхущІапІэ.

Я япэ паспортхэр иратащ

ТекІуэныгъэ Иныр илъэс 70 зэрыри-къур щагъэлъэпІэнум и пэ къихуэу КъБР-м и Парламентым кърагъэбла-гъэри, Урысей Федерацэм и цІыхум и паспортхэр ираташ зи ныбжьыр илъэс 14 ирикъуа щіалэ, хъыджэбз гупым.

Республиком законхэр РЕСПУБЛИКЭМ ЗАКОНХЭР КЪЫДЭ-ЗЫГЪЭКІ И орган нэхъыщхьэм и унэм а махуэм къыщызэхуашэсат республикэм и къуажэ, къалэ зэмылізужьыгъузхэм щыщу еджэнымкіэ, спортымкіэ, твор-чествэмкіэ къыхэжаныкі, щіынальэ, урысейпсо, къэрал зэхуаку конкурс, турнир зэмыліэужьыгъуэхэм увыпіэ лъагэ

нир зэмылыужыл ыузхэм уылла льала-хэр щызыубыда школакіуэ 26-рэ, я адэ-анэхэри ящіыгъуу. Ціыкіухэм япэ дыдэу документ нэ-хъыщхьэр щаритым КъБР-м и Парла-ментым и Унафэщі Егоровэ Татьянэ

- Нобэ фэ къыфІэрыхьащ тхыдэ къу лей зиlэ ди къэралышхуэм и цlыхуу фы-зэрыщытымкlэ документыр. Абы къе-гъэлъагъуэ балигъыпlэ фиувэу зэрыхуекъэралым щызекіўэ хуитыныгъэ псори зэрывиlэр. Ауэ къэралым и цІыхум конституцэ хуитыныгъэхэр сьызэригъэсэбэпым къыдэкІуэу, хэкум цІыхубэм, и Іыхьлыхэмрэ и адэ-анэмрэ я пащхьэм жэуаплыныгъэ пыухыкіахэри къыщещтэ. Абы езым и ехъу-лІэныгъэхэр Хэкум и ефІэкІуэныгъэм, зыужьыныгъэм къыгуихыркъым. Зэкlэ иджыри фыщlалэ дыдэми, фэ lэнатіэ зэмылізужьыгъуэхэм фыкъыщыхэжаныкіын фхузэфіэкіащ. Зэкіэ фи япэ лъэбакъуэр фчауэ аращи, адэкіэ ехъу-ліэныгъэ инхэр фызэриіэнум шэч къы-

Нобэ фэ фи къалэн нэхъыщхьэр еджэнырщ. ЩІэныгъэ куу зыбгъэдэмылъым Іуэхушхуэхэри хузэфІэгъэкІынукъым.

Урысей Федерацэм и цІыхум и пас-портыр фэ ТекІуэныгъэ Иным и юбилейм ирихьэлІзу къыфІэрыхьащ. Ар къэралым и гуфІэгъуэ махуэ хэхащ икіи ар я дамыгъэщ ди ціыхубэм я ліыгъэм, хахуагъэм, къэралым и къа-ру иным. Апхуэдэ ліыхъужьыгъэ иныр зэрымыкіуэдыжынум, фэ абы хуэфащэу фызэрыщытынум шэч хэлъ-къым. Нэхъыщхьэ дыдэр а лъэхъэнэм ди ціыхухэм къагъэлъэгъуа ліыгъэр тщымыгърищэнырщ, а тхыдэ гъуэ-зэджэр къыкіэлъыкіуэ щіэблэхэм я деж

зэджэр къыкіэлъыкіуэ щіэблэхэм я деж нагьэсынырщ.
Зи япэ паспортхэр зрата ныбжьыщіэхэм ехъуэхъуащ мы гуфіэгьуэ дауэдапщэм кърагъэблэгьа, Хэку зауэшхуэм и ветеран Непеин Игорь Пётр и къуэр. Ззіущіэм алхуэдэу хэтащ КъБР-м и Парламентым и Унафэщіым и къуэдзэ Жанатаев Сэлим, Щэнхабээмкіэ, граждан жылагъуэ іуэхущіапіэхэм зегьзужьынымкіэ, ціыхубэ хъыбарегьащіз іуэхущіапіэхэмкіз комитетым и унафэщі Пащты Борис, УФ-м іэпхъуэшалхьуэхэм я іуэхухэмкіэ и федеральнэ пхъуэхэм я Іуэхухэмкіэ и федеральнэ къулыкъущіапіэм и Управленэу КъБР-м щыІэм и унафэщІым и къуэдзэ Герузов Алий сымэ.

Зэјущјэм и ужькіэ псоми зэхэту фэеплъ сурэт зытрагъэхащ.

> КъБР-м и Парламентым и пресс-ІуэхущІапІэ.

ЛІыгъэрэ лыгъэкіэ псыхьа гуфіэгъуэ

(КІ эухыр. Пэщ І эдзэр 1-нэ нап.)

Адэкіз Іуэхухэр зэрекіуэкіар псоми дощіз. Жьы хъуа ізщэхэр щізхэмкіз зэрихъуэкіыным хунэмыса Совет Союзым и щіынальзузм бийр псынщіз дыдзу къыкіуэцірыкіащ. Уеблэмэ 1941 гьэм щэкіуэгьуэм и 7-м Москва щекіуэкіа дэз парадым хэтахэр Ут Плъыжым икіыу зауэм Іухьэн хуей хъуащ щыхьэрыр яхъумэн папщіз. Нацистхэм къалащхьэр къахуэщтакъым. Абдеж къыщыщімдзащ фашистхэм я кіуэдыжыгъуэрэ, Москва щрагьэкіуэтыжа иужь, Сталинград и деж нэмыцэ зауэлі минищэм щіигъум гьэру зыщатын хуей хъуащ фельдмаршал Паулюс я пашэу.

шэу. Иужькіэ Дээ Плъыжьым нэгъуэщі текіуэныгъэ инхэр къыщи-хьащ Орёлрэ Курскрэ я зэхуакум, Корсунь-Шевченкэ щіына-лъэм, нэгъуэщі щіыпіэхэм.

льэм, нэгъуэщ і ціыпізэм. США-мрэ Инджылызымрэ я унафэщіхэм къагурыіуащ Совет Союзым езым и закъуэ бийр зэрыхигьэщізфынур. 1943 гъэм къэралышхуищым я Ізтащкьэхэм Тегеран щрагьэкіуэкіа зэнущізм щызэгурыіуащ Германием и бийуэ етіуанэ фронт къызіуахыну. Арщкьэкіз кіыхыліыхь ящіурэ, ар къыщызэіуахар 1944 гъэрш. Иджы къыздикіар дымыщіз «тхыдэджхэр» хущіокъу ди икъэралым и мызакъуэу, Европэ псор хуит къэзыщіыжа СССР-м игьэзэщіа къалэным и мыхьэнэр ягьэльэхьшэну. Пэжщ, Совет Союзым уасэшхуэ, хуабжыу уасэ хьэлъэ щімтащ джы дгъэльаліз Текіуэныгъэ Иным. Ауз ар и щыхьэту щытынущ ди къэралышхуэм сыт хуэдэ бийри къызэрыпэмылъэщынум абы и ціыхухэр хьэзырщ я щхьэхуитыныгтыэр яхъумэн папщіз я гъащізми емыблэжыну. Ди ціыхуу мелуан 27-м нэс зыхакіуада

гъащІэми емыблэжыну. Ди ціыхуў мелуан 27-м нэс зыхэкіуэда Хэку зауэшхуэм ар къигъэлъэгъуащ.

(КІэухыр. ПэщІэдзэр 1-нэ нап.).

Постаментым удз гъэгъахэр тралъхьа иужь, зэІущІэм кърихьэлІахэм яунэтІащ къакърихьэлІахэм яунэт Іаш къа-ла администрацэм и унэм къы-щызэ Іуаха музеймк Іэ. Вете-ранхэм абы щ Іэль дэфтэр-стуану зыщагъэ-гъузаш, Хэку зауэшхуэм къэралым къыщихьа Тек Іуэныгъэм ди республикэм щыщ куэдым я обытка уальни Аи республи-

фІыгъэ хэлъщ. Ди республи-кэм щыщу цІыху мин 60 за-

уэм дэкІати, абыхэм ящыщу мин 40-м къагъэзэжакъым. Ди республикэм щыщу цІыху

Налшык нэхъыжьхэр щагъэлъапІэ

26-м, зауэ нэужым щыпсэу-ну къэнауэ цІыхуиблым Со-вет Союзым и ЛІыхъужь цІэ лъапІэр къыхуагъэфэщащ. Абыхэм ящыщу 11-р Налшык къалэ щопсэу, 9-м ШЈІыхым и орденым и нагъыщиплІри я Іэщ. Зауэм къыщагъэлъэгъуа лІыгъэм папщІэ орден, медаль зэмылІэужьыгъуэхэр къызыхуагъэфэщахэр цІыху ми-

нипщІым щІегъу. ЩОМАХУЭ Залинэ.

ЩхьэхуитщІыжакІуэхэм **ШІРІХРКІЭ**

Хэку зауэшхуэм и ветеранхэу пщ э зыхуэтщ/хэм, тылым щылэжьахэм, зи саби-игьуэр зауэм хиубыдахэм, Къэбэрдей-балъкъэрым ис псоми КПРФ-м и Къэбэрдей-балъкъэр щыналъэ къудамэм и комитетыр и гуапэу йохъуэхъу ди къэралым и дежкіэ нэхълъапіэ дыдэу щыт махуэмкіэ - Текіуэны-гъэм и Махуэмкіэ!

945 ГЪЭМ накъыгъэм и 9-р къэралым и лыхъужьыгъэ тхыдэм зэи мыкlуэдыжыи щыхьэту щыты-ыпломыльээщынум яхъумэн папщ!э я -м нэс зыхэк!уэда ма, ц!ыхухэм псэуну, лэжьэну, заужьыну я!э хумтыныгъэр кээзызэуа щжьэхуитщыжак!уэ шал Мухьэмэд.

лъэпкъым и хахуагъэр. Дэ ф!ыщ!э яхуэтщ!у ди

щхьэ яхудогъэщхъ фронтым Іута ветеранхэм, тылым щылэжьахэм, зи сабиигъуэр зауэм хиубыдахэм - гузэвэгъуэ инхэр къызэранэкlыу ТекІуэныгъэр къытхуэзыхьа, зэхэкъутауэ щыта къэралыр зэтезыгъэувэжа псоми.

къэралыр зэтезыгъэувэжа псоми. Ди жагъуз зэрыхъущи, цІыху тхыдэм щамылъэгъуам хуэдизу шынагъуэу щыта за-уэр зэриухрэ илъэс 70 щрикъум ди къэра-лыр аргуэру ебэнын хуей мэхъу фашизмэм и иджырей щІэблэм. Абы къыхэкІыу дэ тщыщ дэтхэнэ зыми и къалэнщ ТекІуэныгъэ Иныр абы къебгъэрыкІуэну хущІэкъу псоми ящихъу-мэну, щхъэхуитщІыжакІуэ сэлэт лІыхъужьым и фарагълы укъалья амы

мэнн, щхьэхуигщымактуэ сэлэг лык ружьым и фэеллыр игьэльэліэну. Текіуэныгъэр къытхуэзыхьахэм, зи лъэп-къымрэ абы и тхыдэмрэ иригушхуэхэм махуэ лъапіэм ирихьэліэу дохьуэхьу мамырыгъэ, фіыгъуэ, ефіэкіуэныгъэ яіэну, я гъащіэр кіыхь хъуну! КПРФ-м и Къэбэрдей-Балъкъэр щІыналъэ

къудамэм и комитетым и япэ секретарь ПАЩТЫ Борис

Совет Союзым и Ліыхъужьхэу Къэбэрдей-Балъкъэрым щыщхэр

Агеев Филипп Павел и къуэр

1910 гъэм къалъхуащ. Налшык дзэ комиссариатым 1942 гъэм фронтым игъэкІуащ. СтаигъэкІуащ. Сталинград, Белгород, Харьков къалэхэм я Іэшэлъашэхэм щы зэуаш.

зэуащ. 1943 гъэм шыщ-хьэуlум и 6-м взво-дым и унафэщI старшина Агеевым Белгород и гъунэ-гъуу топкіэ танк щикъутащ, фашист сэлэту 7 щиукlащ. Шыщхьэуlум и 13-м абы и унафэм щІэт

взводым танкиті, пулемётхэр къыздиукі щіыунэ зыбжанэ зэхикъутащ. Агеевым аргуэру танкит езым и закъуэ икъутащ. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым

и Указкіэ 1944 гъэм мазаем и 22-м Агеев Филипп

Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр къыфіащащ. Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ нагъыщэу тІу, медалхэр хуагъэфэщащ.

Атаманчук Григорий Климентий и къуэр

1922 гъэм къалъ-/ащ. 1941 гъэм хуащ. 1941 гъэм ираджащ, Сталинград, Центральнэ, 1-нэ Белорус фронтхэм щы-

зэуащ. Лагъымыдз тэм и взводым унафэщI, гва дием и лейт унафост, дием и леите-нант нэхъыжь Ата-манчук 1943 гъэм и фокlадэм ди Киев и ищи фокіадэм ди дзэхэр Киев и ищ-хъэрэ лъэныкъуэм-кіэ Днепр щызэп-рыкіым къыхэжаныкІаш Абы

гупым зы зэхэуэ закъуэм бийм и пулемёти 8 якъуташ. зы взвод яукіаш.

СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и президиумсьм. 1943 гъэм жэпуэгъуэм и 17-м къыдигъэкla Указымкlэ Атаманчук Григорий Совет Союзым и ЛІыхъужь цІэр фіащащ.

Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ на-гъыщэр, медалхэр къратащ.

Байсултанов Алим Юсуф и къуэр

1919 гъэм къалъ-/ащ. 1941 гъэм хуащ. 1941 гъэм мэкъуауэгъуэм къыщыщІэдзауэ Хэку зауэшхуэм хэ-

Кхъухьлъатэзе хуэ хахуэр хьэуа за-уэ 45-м хэтащ, уэ-гум кхъухьлъа-ти 8 къыщриудыхащ, аэродромхэм кхъухьлъати 2 шикъутащ. Къигъэлъэ-гъуа ліыгъэмрэ Іэзагъымрэ папщІэ СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и УказкІэ

зидиумым и лазкія эскадрильем и унафэщіым и къуэдзэ, гвардием и капитан Байсултанов Алим 1942 гъэм жэпуэ-гъуэм и 23-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр

фіащащ.
Зауэм и илъэсхэм псори зэхэту ар 380-рэ уэгум ихъащ, 1943 гъэм фокіадэм и 23-м Фин псы дэжыпіэм щыхэкіуэдащ.
Байсултановым Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь ордениті, медалхэр хуагъэфэщащ.
Алим и фэеплъ дэтщ Яныкъчуей къуажэм и курыт школым и пщіантіэм, абы и ціэр фіащащ Налшык и зы уэрамрэ школхэм ящыщ зымлэ.

Бусаргин Николай Матвей и къуэр

1919 гъэм къалъхуащ. 1941 гъэм и бадзэуэгъуэм къы-щыщіэдзауэ Къу-хьэпіэ, Ипщэ-Къухьэпіэ, Ипщэ-Къу-хьэпіэ, Кавказ Ищ-хъэрэ, 2-нэ Украин фронтхэм щызэ-

фронтхэм щызэ-уащ, 1945 гъэм гъат-хэпэм и 29-мрэ 30-мрэ я жэщым лей-тенант Бусаргин Николай и ротэр Дунай зэпрыкlащ, Абы хузэфІэкlащ псы Іуфэм зыщи-гъэбыдэн. Къебгъэ-рыкІуа бийхэм къра-тъэк (уэтыфакъым.

гъэкІуэтыфакъым. Абы и зауэлІхэм фашист куэд зэтраукІащ. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ 1946 гъэм гъатхэпэм и 16-м Бусаргин Николай Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіа-

Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ на-ъыщэр, Вагъуэ Плъыжь орденитІ, медалхэр гъыщэр, Вагъ хуагъэфэщащ.

Воровченкэ Григорий Данил и къуэр

1911 гъэм къалъ-хуащ, КъухьэпІэ, Степной фронтхэм фашистхэм щезэ-

уащ.
Взводым и Іэтащхьэм и дэlэпы-къуэгъу, гвардием и сержант нэхъыжь Воровченкэ Гри-горий 1943 гъэм и горий 1943 гъэм и жэпуэгъуэм Днепр и ижьырабгъу јуфэм щызэрихъуэкlащ ујэгъэ хъуа и унафэщыр. Воровченкэр зэхэуэ гуащіэм хэкіуэлаш

хэуэ гуащиэм хэкгуэ-даш, СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым 1944 гъэм мазаем и 22-м къыдигъэкlа Указымкіз Воровченка Гри-горий зэрымыпсэужу фіащащ Совет Союзым и Ліыхъужьым и бостыр щіэтц Прохладна гъущі,

гъузгу станцым и локомотив депоуз абы и ц!эр зезыхьэм и унэм, апхуэдэу и ц!эр ф!ащащ а къалэм и школхэм ящыщ зым. Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь орденыр, медалхэр хуагъэфэщащ.

Двуреченский Николай Иван и къуэр

1923 гъэм къалъхуащ. Дзэм ира-джащ 1942 гъэм и мэкъуауэгъуэм. Ленинград, 1-нэ Украин фронтхэм щызэуащ.

взводым и уна-рэщІ Двуречен-кэм 1945 гъэм фэщІ скэм 1945 щІышылэм Польшэр бийм къыІэшІэгъэкіыжыным теухуа-уэ екіуэкі зэхэуэмые дыша мех дехина мех дехина и жем къыщызэщІиІэтэри,

бийм ебгъэрыкІуащ, фашистхэм хэшІыныгъэшхуэ ягъуэтащ. Ахэр яхэтащ Одер псым нэхъапэў зэпрыкіахэм. Ротэм и унафэщіыр къа-уіати, Двуреченскэм абы и къалэнхэр езым и

пщэ дилъхьэжащ. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и УказкІэ 1945 гъэм мэлыжьыхым и 10-м Двуреченский Н. И. Совет Союзым и Ліыхъужь цІэр

Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь орденыр, медалхэр къратащ. Дзэм къыхэкlыжа иужь, Двуреченскэр Налшык

Диденкэ Николай Матвей и къуэр

1921 гъэм лъхуащ. 1941 гъэм и жэпуэгъуэм къыи жэпуэг ьуэм кьэл щыщ!эдзауэ Ищ-хьэрэ флотым и дзэ-хьэуа къарухэм хэтащ. Эскарильем и унафэщіым и къуэдзэ, гварди-ем и лейтенант нэхъыжь Диденкэ 1944 гъэм бадзэуэхъыжь гъуэм ирихьэл і эу бий кхъухьлъати 10 къриудыхащ, кхъу-хьи 2 щІригъэлъэфаш. СССР-м и Совет

Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкlэ 1944 гъэм щэкlуэгъуэм и 5-м Диденкэ Н. М. Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіащащ. Зауэм и ужькіэ ВВС-хэм къулыкъу щищіащ

Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь орденищ, Хэку зауэ орденым и япэ нагъыщэр, Вагъуэ Плъыжь орденищ, медалхэр иратащ. Диденкэ Н. М. дзэм къыхэкІыжащ генерал-

Емельяненкэ Анатолий Дмитрий и къуэр

1918 гъэм къалъджыз флотым къулыкъу щищІащ. Хэку зауэшхуэм и япэ махуэм къыщыщІэдзауэ лІы-гъэ зыхэлъ матросу зыкъигъэлъэ-гъуащ. 1943 гъэм гьуащ. 1943 гьэм 2-нэ статьям и стар-шина Емельянен-кэ Новороссийск и гъунэгъу ЩІыналъэ мащіэм и де-сантникхэм шэхэр, ерыскъыхэкІхэр яхуишащ, уІэгъэ хъуахэр щІыпІэм къригъэІэпхъукІащ. щІыпІэм

Керчь псы дэжыпіэм щызэпрыкіым къигъэлъэ-гъуа хахуагъэмрэ Іэзагъымрэ папщіэ СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ 1944 гъэм щІышылэм и 22-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіащащ.

Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ нагъыщэр, медалхэр

Милитарист Японием иращіэкіа зауэм хэтащ, Курил хытІыгухэр зэрыпхъуакІуэхэм къаІэщІэзы-

Зубарев Иван Фёдор и къуэр

1908 гъэм къалъхуащ. 1941 гъэм и шышхьэуІум щыщіэдзауэ Ипщэ, Ипшэ Къухьэпіэ, Воронеж, 1-нэ, 2-нэ Украин фронтхэм щызэуащ.

Топгъауэ полкым хэт сержант нэхъыжь Зуба-ревыр 1945 гъэм и гъатхэпэм Поль-шэм и щІыналъэм бийм и быдапІэр щыщызэтракъутэм къыхэжаныкіащ.

СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и УказкІэ 1946 гъэм накъыгъэм и 16-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіашаш.

Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ, етІуанэ нагъыщэхэр, Вагъуэ Плъыжь орденыр, ЩІыхь орденым и ещанэ нагъыщэр, медалхэр 🖈 хуагъэфэщащ.

Совет Союзым и Ліыхъужьхэу Къэбэрдей-Балъкъэрым щыщхэр

Иуан Хьэсэн Tlaлиб и къуэр

1918 гъзм къапъ Фин зауэми хуащ. Хэку зауэшхуэми хэ-тащ. Ленинград Къалэ-лІыхъужьыр зы-хъумахэм, Прибалтикэр хуит къэзыщІы-жахэм яхэтащ.

1945 гъэм и щІылейтенант шылэм нэхъыжь Иуаным и унафэм шІэт ротэр Одер япэу зэпрыкІахэм яхэташ. ЗэпрыкІа къым, атІэ псы Іузыщигъэбыдаш. фашисти 100-м

нэс зэтриукІэри. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и УказкІэ Иуан Хь.ТІ. 1945 гъэм мэлыжьыхьым и 10-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр къыфіащащ. Ленин орденыр, Вагъуэ Плъыжь орденыр, медал-

хэр ираташ

Щалъхуа Старэ Шэрэдж къуажэм лIыхъужьым и фэеплъ щагъзуващ, абы и цІэр зэрахьэ курыт школымрэ зы уэрамымрэ.

Иллазаров Исай Иллазар и къуэр

1920 гъэм къалъ-1941 хуащ. фронтым кIvаш. зыхъума-Москва москва зыхъума-хэм яхэтащ, Курск и деж щызэуащ, Белоруссиемрэ При-балтикэмрэ хуит къэзыщІыжахэм ящыщщ.

1944 гъэм мэкъуауэгъуэм и 22-м ротэм и унафэщІым и къалэнхэр игъэзащізу, и зауэліхэр фащізу, и зауольсь — шистхэм ебгьэры-кіуащ. А зэхэуэм шистле кІуащ. А зол. этім нэмыцэу щиукІащ.

СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіз Иллазаров И. И. 1945 гъэм гъатхэпэм и 24-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр къыфіащащ.

1944 гъэм и фокlадэм Латвием щыхэкlуэдащ. Ленин орденыр, ЩІыхь орденым и ещанэ на-

гъыщэр, медалхэр хуагъэфэщащ. Иллазаров И. И. и цІэр фІащащ Налшык и зы школрэ и зы уэрамрэ

Калюжный Николай Гаврилэ и къуэр

1913 гъэм къалъхуащ. гъэм къыщыщІэдзауэ дзэм къулыкъу ши-

Киев хуит щІыжыным теухуауэ 1943 гъэм щэкіуэгъуэм и 5-м екІуэкІа зэхэүэм лейтенант Калюжнэм и ротэр бийхэм ятеуэри, фашист 30 зэтри-укlащ. Фокlадэм и 11-м нэмыцэ танк 16 къатеуащ Калюжнэм и гупым. Лъэныкъуэхэр зэпэшІэу-

Езы Калюжный япэщІыкІэ зы танк, къауІа иужькіи аргуэру нэгъуэщі танк икъутащ. А зэхэуэм офицер хахуэр хэкіуэдащ.

СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкlэ Калюжный Н. Г. 1944 гъэм мэкъуауэгъуэм и 3-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіащащ

Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь орденыр, Вагъуэ Плъыжь орденыр хуагъэфэщащ.

Калюжный Н. Г. и цІэр зэрехьэ Налшык къалэм и уэрамхэм яшыш зым.

Къанкъуэщ Ахьмэдхъан ТІалэ и къуэр

1914 гъэм къапъ-1942 гъэм и хуащ. дыгъэгъазэм щыщІэдзауэ хэташ.

Авиацэ унафэщІ Къанкъуэщым езым и за-къуэ бийм и кхъухьльатэ 12, гупым хэту 3 къриуды-хащ. Апхуэдэу, еб-гьэрыкіуэурэ, фашист аэродромхэм аргуэру кхъухьлъатэ

13 трикъутыхьащ. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Пре-

зидиумым и Указ-кlэ гвардием и лейтенант нэхъыжь Къанкъуэщ ТІ. 1943 гъэм фокІадэм и 2-м Совет Союз Ліыхъужь ціэр фіащащ.

Къанкъузщыр 1943 гъэм дыгъэгъазэм и 28-м Керчь псы дэжыпіэм и щыгум щекіуэкіа зэхэуэм

Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь ордениті, ме-

далхэр хуагъэфэщащ. Къанкъуэщ Ахьмэдхъан ТІалэ и къуэм и цІэр Дей къуажэм и курыт школми, Налшык, Тэрч къалэхэм я уэрамхэми фІащащ.

Къуэныкъуей Назир Tlытly и къуэр

1916 гъэм къалъ-хуащ. Кавказ Ищ-хъэрэ, Ипщэ, 4-нэ Украин фронтым, 1-нэ, 3-нэ Белорус фронт-хэм щызэуащ.

зэманым Зауэ зэманым кхъухьлъатэзехуэ къызэрыгуэкТым къыщыщІидзэри, эскадрильем и уна-фэшІым нэс дэфэщіым нэс дэ-кіуеящ. Езым и за-къуэ кхъухьлъатэ 15, гупым хэту 8 къриудыхащ. СССР-м и Совет

щащ. Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь ордениті, Вагъуэ

Ленин орденыр, взракь гливыма орденыр, медалхар иратащ. Къузныкъуей Назир Тіытіу и къузм и фэепль Лашынкъей къузжэм и курыт школым и пщіантізм дэтщ, абы и ціэр зэрехьэ Налшык къалэм и уэрамхэм ящыщ зым.

Къардэн Къэбард Лэкъумэн и къуэр

1920 гъэм къалъ-иащ. Советыдзэм xvaIII хыхьащ 1941 гъэм.

Танк взводым и унафэщІ, гвардием и лейтенант Къардэным зэфІэкІышхуэ зэрыбгъэдэлъыр къыщигъэлъэгъуащ Румынием. Ар хуит къыщащІыжым абы танкистхэр псом япэ Серет пс зэпрыкlащ. Абы псым къалэр фіыщіэкіэ зэтрагъэкъутакъым нэмыцэlуэм ис гъэр кърагъэлащ.

хэр кърагъэлащ, Пъэныкъужэр сы-хьэти 4-кlэ къалэм и уэрамхэм щызэзэуащ. Къардэным танкиті, то-питі икъутащ. 1944 гъэм гъатхэпэм и 23-м екlyэкlа а зэхэуэм хэкlуэдащ Къэбард. СССР-м и Совет Нэхъыщхъэм и Президиумым и Укаха/ы Къардэн Къ. Л. 1990 гъэм накъыгъэм и 5-м Совет Союзым и Пыхъужъ цlэр фіащащ.

Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и 1-нэ, 2-нэ ж нагышэхэр хуагъэфэщащ.

Къардэным и ціэр фіащащ Аушыджэр къуажэм и

Къардэн Къубатий Лэкъумэн и къуэр

1917 гъэм къалъ-хуащ. Ипщэ, Кав-каз Ищхъэрэ, 2-нэ Белорус фронтхэм шызэуащ. Эскадрильем

унафэщІым и къуэ-дзэ капитан Къар-дэным 1943 гъэм и дэным 1943 гъэм и имэкъуаузгъуэм ири-къэлізу танкиті, ав-томашинзу 150-рэ, топу 20 икъутат, фа-шисту щэхэр зэтри-укіат. Езым и закъуз бий кхъухълъати 7, гупым хэту 13 къриу-пыхаш

Тулым жэту тэ къриу-дыхащ, СССР-м и Совет Нэхъэшдхьэм и Пре-зидиумым и Указк1э Къардэн Къубатий 1943 гъэм шышхъзу!ум и 24-м Совет Союзым и Ліыхъужь ц!эр

фіащащ.
1945 гъэм мэкъуауэгъуэм и 24-м Москва щекІуэкІа
ТекІуэныгъэм и Парадым хэтащ.
Ленин орденищ, Бэракъ Плъыжь орденищ,
Хэку зауэм и орденым и япэ нагъыщэу тІу, Хэку зауэ
орденым и 2-нэ нагъыщэу зы, Вагъуэ Плъыжь ордениті, медалхэр иратащ.

Къардэн Къубатий дзэм къыхэкІыжащ генерал-

Кузнецов Василий Григорий и къуэр

1916 гъэм къалъ-иащ. Сталинград, хуащ. Сталинград, Воронеж, 2-нэ Ук-раин, 3-нэ Белорус фронтхэм щызэуащ. 1943 гъэм бадзэуэ-

1943 гъэм бадзэуз-гъуэм и 5-м Курск и деж батальоным и Ізтащхьэм и къуз-дзэ, гвардием и лейтенант нэхъыжь Кузнецов щызэри-хъузкащ яука уна-фэщыр. Бийхэр фэщіыр. Бийхэр бжыгъэкіэ къебэкі-ми, ди зауэліхэр къикіуэтакъым: абы-хэм фашист 200-м щіигъу зэтраукіащ. Кузнецов езым и за-

Кузнецов езым и закузнецов езым и закузнецов езым и закузнецов Василий 1943 гъзм шыщхьзујум и 27-м Совет Снозым и Лівизужь цізр фіацащ. Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь орденыр, Хэку зауз орденым и япэ нагъыщэр, медалхэр хуагъзфэщащ. Кузнецов Василий Григорий и къуэр 1945 гъзм накънгъям и 6-м хэкіуалаш

къыгъэм и 6-м хэкІуэдащ. ЛІыхъужьым и ц!эр зэрехьэ Тырныауз къалэм и школхэм ящыщ зым.

Кузнецов Георгий Андрей и къуэр

1923 гъэм къалъхуащ. Кавказ Ищ-хъэрэр, Кърымыр, Прибалтикэр, Поль шэр хуит къззы-щыжахэм, бийхэр Приоалтикэр, Поль-шэр хуит къззы-щыжахэм, бийхэр Къуэкlыпіэ Прусси-ем щызэхэзыкъута-хэм яхэтащ, Кузнецов Георгий ктъухь зэмыліэужьы-гъуэ нэхъ инхэу, нэхъ Шыкіхуэ - псори

гъуз нэхъ инхэу, нэхъ цык/ухэу - псори зэхэту 15 щ/ригъэлъэфащ, зы ктъухътьатэ къриудыхащ. СССР-м и Совет Нэхъншхъэм и Президиумым и Указ-кіз Кузнецов Георгий 1945 г-зам гъзгузарам

кІз Кузнецов Георгий 1945 гъэм гъатхэпэм и 6-м Совет Союзым и Ліы-хъужь ціэр фіащащ. Хэку зауэшхуэм и ужькіи дзэм къулыкъу щищіащ, генерал-полковник хъуащ, СССР-м и Дзэ-Тенджыз Флотым и авиацэм и унафэщіу щытащ. Ленин орденигі, Октябрь Революцэм и орденыр, Бэракъ Плъыжь орденых, Невский Александр и орденыр, Хэку зауэ орденыр, Вагъуэ Плъыжь ордениті, нэгъуэщі орденхэмрэ медалхэмрэ хуагъэфэщащ. 🖈 щащ.

Совет Союзым и Ліыхъужьхэу Къзбэрдей-Балъкъэрым щыщхэр

Левченкэ Василий Сидор и къуэр

1912 гъэм къалъ-хуащ. 1941 гъэм и бадзэуэгъуэм щы-шІидзэри. Ипшэ. щІидзэри, Ипщэ, Кърым, Кавказ Ищхъэрэ, Воронеж, 1-нэ, 2-нэ, 4-нэ Ук-раин фронтхэм щызэуащ.

1943 гъэм и фо-кlадэм майор Левченкэ зи унафэщІ полкыр Днепр и ижьырабгъу лъэныкъуэм зэпрыкlащ, езыхэм къарукlэ къарукІэ къебэкІ фашистхэм зэпымыууэ еза

уэурэ. А зэхэуэм Левченкэ и зауэлІхэм танки 9, пулемёт 40-м нэс щакъутащ, фашисту 700-м нэс щызэтраукІащ. Бийм нэгъуэщІ хэщІыныгъэхэри

игъуэтащ. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ Левченкэ Василий 1943 гъэм жэпуэ-гъуэм и 23-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр

Пенин орденыр Бэракъ Плъыжь ордениц Невский Александр и орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ нагъыщитІ, Вагъуэ Плъыжь орденыр, медалхэр хуагъэфэщащ.

Липчанский Иван Карп и къуэр

1912 гъэм къалъ-иащ. 1941 гъэм хуащ. мэкъуауэгъуэм дзэм ираджащ.

1943 гъэм 26-м цІыху 75-рэ хъууэ Липчанскэри зыхэта гуп щхьэхуэр ираутІыпщат тенджызым тие тенджызым иракъузылІа биидзэм. Липчанскэм а зэхэуэм фашист 17 щиукІащ, 9 гъэр щищlащ.

СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Пре-

зидиумым и Указкіэ Липчанский Иван 1945 гъэм мэкъуауэгъуэм и 29-м Совет Союзым и ЛІыхъужь ціэр фіащащ.

Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ нагъыщэр, Вагъуэ Плъыжь орденыр, медалхэр къратащ. 1945 гъэм и мэкъуауэгъуэм Текlуэныгъэм и Парадым хэтащ.

Мэсей Аслъэнджэрий Яхья и къуэр

1920 гъэм къалъ-1942 хуаш. бийхэм ваш. Кавказ ШІыб 1-нэ Белорус фронтхэм щызэуащ.

Офицер танкхэмкІэ фашистхэм япэу-выным, абыхэм я тІасхъапІэхэр гъэщІэным хуэІэзэ дыдэу къалъытэрт. 1945 гъэм и щіымахуэ лъэхъэнэм и закъуэ гварди-ем и лейтенант Мэ-

11, бронетранспортёру 10, танки 2, Іэщэ-фащэхэр зышэ автомашинэу 10, шыгу 85-рэ икъутащ, фашист зауэліхэу пщіыхэр зэтриукіащ. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ Мэсей Аслъэнджэрий 1945 гъэм маза-

ем и 27-м Совет Союзым и ЛІыхъужь цІэр фІа-

1945 гъэм лІыгъэ хэлъу и псэр_итащ.

Абы и цІэр зэрехьэ щалъхуа Ерокъуэ къуажэм и школым, Налшыкрэ Нарткъалэрэ я уэрамхэм. 🛊 далхэр иратащ.

Машкауцан Шабса Мендель и къуэр

1924 гъэм къалъ хуащ. 1942 гъэм и шыщхьэуІум дзэм ираджаш. Кавказ Ищхъэрэр, Кърымыр, Белоруссиер, Латвиер, Польшэр хуит къэзыщІы-жахэм, КъуэкІыпІэ Пруссием бийхэр щыхэзыгъэщІахэм ящыщщ. 1945 гъэм мэлы-

NºNº85-87

жьыхьым и 29-м Берлин и гъунэгъуу бийм щыпэщІэувэ Машкауцан

езым и топымкіэ фашистхэм я танкищрэ зы бронетранспортёррэ щикъутащ, фашистхэр щригъэкlуэтыжащ. Фэбжь игъуэтами, зэуапlэр ибгынакъым.

СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ сержант нэхъыщіэ Машкауцан Шабса 1945 гъэм мэкъуауэгъуэм и 27-м Совет Союзым и Лыхъужь цІэр фІащащ.

Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ нагъышэр, медалхэр ираташ

Михайленкэ Василий Терентий и къуэр

1907 гъэм къалъхуащ. Иц КъухьэпІэ, Ищхъэрэ-, Кавказ Кавказ Ищхъэрэ, ЩІыб, Центральнэ, Украин фронтхэм щызэуащ пулемётгъауэу, снайперу, тlасхъэщlэхыу, топснайперу,

гъауэу. 1942 гъэм Къэбэрдей-Балъкъэрым и щІыналъэм фашистхэм шапэшіэ-

1944 гъэм гъат-хэпэм и 21-м Днестр япэу зэпрыкlахэм яхэтащ, бийм лъэщу яхэуэурэ, батальон псор

а псышхуэм зэпрыкІыныр къызэригъэпэщащ. А зэманым ирихьэлlэу Михайленкэ фашист 94-рэ иукlат, 8 гъэр къищlат. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым УказкІэ сержант Михайленкэ Василий 1944

гъэм фокlадэм и 13-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіашаш. јенин орденыр, ЩІыхь орденым и ещанэ на-

гъыщэр, медалхэр иратащ

Моисеев Николай Матвей и къуэр

1901 гъэм къалъ-Хэку зауэш-хэтащ 1942 хуащ. хуэм къыщыщІэгъэм дзауэ. Москва, Сталинград, Курск я деж бийм щапэщІэтащ, Белоруссием-рэ Польшэмрэ хуит къэзыщІыжахэм, Берлин къэзыщтахэм яхэташ.

1943 гъэм кІадэм и 27-м и жэщым езым танк зэрикъутэ и TO-

пыр и гъусзу, гвар-дием и ефрейтор Моисеевыр Днепр и ижьырабгъу Іуфэм зэпрыкіащ, бийм и танкиплі, бронетранспортёр, пулемёт зыбжанэ зэхикъутащ. Езым и гъусэхэр яукіами, Моисеевым зэуапіэ

губгъуэр ибгынакъым. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ Моисеев Н. М. 1944 гъэм шыщхьэуіум и 15-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіащащ. Ленин орденыр, Вагъуэ Плъыжь ордениті, ме-

Муругов Степан Яков и къуэр

1911 гъэм къалъхуащ. Фин зауэми хэтащ, 1941 гъэм Мурманск зыхъумахэм ядэзэуащ.

1944 гъэм жэпуэгъуэм и 15-м Му-ругов С. Я. Петсам псы дэжыпІэм япэу зэпрыкlа-хэм яхэтащ. Абы и гупым иубыда щlыпlэр иlыгъащ батальоным и къанэхъышхьэхэр къэсыху. Езым и закъуэ фашистипщІ иvкlаш.

СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и УказкІэ, сержант нэхъыжь Муругов С. Я. 1945 гъэм гъатхэпэм и 24-м Совет Союзым и ЛІыхъужь ціэр фіашаш.

Ленин орденыр, ЩІыхь орденым и ещанэ нагъыщэр иратащ.

Оганьянц Грант Аракел и къуэр

1918 гъэм къалъ-1940 гъэм хуащ. ираджащ. Ипщэ, КъухьэпІэ, 2-нэ Украин фронтхэм щызэуащ.

1944 гъэм ротэм и унафэщІ капитан Оганьянц къызэригъэпэщащ езым и за-уэлІхэр Румынием щежэх Серет псым зэпрыкІыныр. и Іуфэм Іут фашист быдапІэр яубыдаш. Апхуэдэу лагъымкІэ

куда губгъуэм и икІыпІэ а офицерым и фІыгъэкІэ къагъуэтащ. Оганьянц абы щыгъуэм екlуэкlа зэхэуэм зэрылІыкІыну фэбжь удын къыщыте-

СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиу-мым и Указкіэ Оганьянц Грант 1945 гъэм гъат-хэпэм и 24-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр

Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и етІуанэ нагъыщэр, медалхэр хуагъэфэщащ.

Плотянский Пётр Трофим и къуэр

1912 гъэм къалъ-Бийхэм щезэуащ КъухьэпІэ, Ипщэ, Брянск, Кав-каз ЩІыб, Кавказ Ищхъэрэ, 1-нэ Ук-раин фронтхэм.

ТІасхъэщІэх тэм хэт Плотян-скэм 1943 гъэм и мэлыжьыхьым Новороссийск и гъунэгъуу езым и за-уэл! гуп и гъусэу дзотищ щиубыдащ икІи ахэр къебгъэрыкІуэхэм яІэри-

ШІыналъэ машІэм къыщигъэлъэгъуа лІыгъэм папщІэ СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ 1943 гъэм жэпуэгъуэм и 25-м лейтенант нэхъыжь Плотянский П. Т. Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіащащ.

Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ наъыщэу тlу, медалхэр иратащ.

Плотянский Пётр ТекІуэныгъэм и Парад Моск-🖈 ва щекіуэкіам хэтащ.

Совет Союзым и Ліыхъужьхзу Къзбэрдей-Балъкъэрым щыщхэр

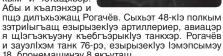

Рогачёв Михаил Кирилл и къуэр

NºNº85-87

1909 гъзм къапъ хуащ. Фин Іуэхухэм хэтащ. 1941 гъэм мэкъуауэгъуэм къыщыщІэдзауэ Ипщэ, Ипщэ-КъуэкІыпіэ Стапинград, Дон, 2-нэ Украин фронтхэм щызэуащ. Связым батальоным, полк шхьэхуэм я

унафэщІу щытащ. 1944 гъэм фо-кІадэм и пэщІэ-дзэм Румынием къыщаукІат кым и Іэташхьэр.

18, бронемашинау 8 якъутащ. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и УказкІэ гвардием и подполковник Рогачёв М. К. 1945 гъэм мэлыжьыхьым и 28-м Совет Союзым и ЛІыхъужь ціэр фіащащ. Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь орденыр, Вагъуэ Плъыжь орденыр, медалхэр иратащ.

Стеблинский Сергей Василий и къуэр

1919 гъэм къалъ-ащ. 1941 гъэм хуащ. 1941 гъэм къыщыщІэдзауэ Воронеж, Ипщэ-КъухьэпІэ, 3-нэ Украин фронтхэм щызэуащ.

1943 гъэм кІадэм и 26-м Стеблинскэм и бата-реер Днепр япэу зэпрыкІыфахэм яхэтащ. Абы и гущІэгъэкъуэнышхуэ хъуащ ди дзэхэм я ру нэхъыщхьэхэр а псышхуэм и адрей Іуфэм

щыхутэнымкіэ. Топгъауэхэм бийм и танк 15 якъутащ, сэлэт, офицер куэд зэтраукlащ, къуентхъыу

топищ зыІэрагъэхьащ.
СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ гвардием и лейтенант Стеблинский Сергей 1944 гъэм мазаем и 22-м Совет Союзым

и Лыхъужь ціэр фіащащ. Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и 1-нэ на-гъыщэр, Вагъуэ Плъыжь ордениті, медалхэр иратащ. Налшык къалэм щіыхь зиіэ и ціыхуу къалъыташ

Тамбий Владимир Григорий и къуэр

1914 гъэм къалъ Дзэм 1941 ира-гъэм. джащ Сталинград уэм, Днепр зэпрыкlахэм зэхэ япэу EXB.

ТІасхъэщІэх взвом хэт гупым унафэщІ Тамбийм 1943 гъэм и бжьыхьэм Днепро-петровск и гъунэгъуу фашисти щызэтриукlащ, пу-лемётиті, нэгъуэщі Іэщэ зэмыліэужьыгъуэхэр щызыІэригъэхьэри, и зауэлІ-

кэр абыхэмкіэ зэщіиузэдащ. УІэгъэ хъуами, Тамбийм зэуапіэ Іэнатіэр ибгынакъым. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ Тамбий Владимир 1944 гъэм мазаем и 22-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіащащ. Ленин орденыр, медалхэр иратащ.

Уммаев Мухьэжыр Мухьэмэд-Джэрий и къуэр

1922 гъэм къапъ Гъэм къс... Хэку зауэш-үэташ 1942 хуащ. хуэм гъэм бадзэуэгъуэм къыщыщ1э-

дзауэ. 1944 гъэм мэлыжыхым и 10-м Одессэ хуит къы-щащІыжым фочауэ ротэм и унафэщІ **У**ммаевым езым зауэліхэм псом и зауэлхэм псом япэу иригъэубыдащ къалэм и гъунэр. Бийм иращІылІа Іэпщэзауэм фа-

закъуэ 18 щызэтраукіащ, ротэм бийуэ 100 хуэдиз аргуэру къалэкум щыхигъэщІащ. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым

и Указкіэ фочауэ батальоным и унафэщіым и къуэлзэ гварлием и пейтенант нэхъыжь Уммаев Мухьэжыр 1990 гъэм накъыгъэм и 5-м Совет Со-

юзым и Ліыхъужь ціэр фіащащ (зэрымыпсэужу). Ленин орденыр, Бэракъ Плъыжь орденыр, Невский Александр и орденыр, Хэку зауэ ор-деным и 1-нэ нагъыщэр, медалхэр хуагъэфэшаш.

Ушанёв Сергей Михаил и къуэр

1922 гъэм къалъ-хуащ. 1941 гъэм и хуащ. 1941 гъэм и бадзэуэгъуэм къы-щыщ!эдзауэ Кавказ Щ!ыб, Кавказ Ищ-хъэрэ, 1-нэ Украин фронтхэм щызэуащ. Ар яхэтащ Іуащхьэмахуэ лъапэ бийхэм ящызы-хъумахэм.

1945 гъэм щІы-шылэм и 25-м Ушанёв Сергей зи унафэщІ взводыр яхэтащ Одер япэу зэпрыкІахэм. УІэгъэ хъуами, абы зэуапІэ

ІэнатІэр ибгынакъым.

СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ гвардием и лейтенант Ушанёв Сергей 1945 гъэм мэлыжьыхьым и 10-м Совет Союзым и Лыхъужь ціэр фіащащ.

Ленин орденыр, Хэку зауэ орденым и 1-нэ, 2-нэ нагъыщэхэр, медалхэр иратащ.

Яхэгуауэ Михаил Уардэщыкъуэ и къуэр

1919 гъэм къалъхуаш. Япэ махуэхэм шІэдзауэ Хэку зауэшхуэм хэ-Курск зэхэүэхэм, Днепр шызэпрыкІым, хуит къыщащІы-жым, нэгъуэщІ щІыпІэхэм лІыгъэ щызэрихьащ.

Лагъымыдз ба-тареем и телефонист Яхэгуауэм зэ-уапІэ ІэнатІэхэр зэ-

уапта тэнатгээр зэг пыщ|эныр хахуэу икlи |зкіуэлъак|уэу къызэригъэпэщырт. 1943 гъэм фок|адэм ар Днепр и гъунэгъуу фашист сэлэти 5-м ща|ууащ. Ди хэкуэгъум ахэр зэтриук|эри, телефон кіапсэр зэпищіэжащ. Апхуэдэ щіыкіэкіэ хуабжьу ядэіэпыкъуащ Днепр и ижьырабгъу іу-

фэм зыщызыгъэбыда ди зауэлІхэм. СССР-м и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и Указкіэ Яхэгуауэ Михаил 1943 гъэм жэпуэгъуэм и 16-м Совет Союзым и Ліыхъужь ціэр фіащащ. Ленин орденыр иратащ. Яхэгуауэр Текlуэныгъэм и Парад Москва щекlуэкlам хэтащ.

<u>Хэку зауэшхуэм</u> лІыхъужьыгъэшхуэрэ хахуагъэ инрэ къыщызыгъэлъэгъуахэм къэрал дамыгъэ лъапіэхэр, ціэ лъагэхэр хуагъэфа-щэу щытащ Апхуэдэ къэрал гулъытэхэм ящыщт ЩІыхь орде-ныр. А дамыгъэ лъапІэм и нагъыщищри зијэхэр совет зэманым хуагъадэрт Совет Союзым и Ліы-хъужь» ціэр зыфіа-

Совет Союзым и ЛІыхъужьым хуагъадэ

«К ШТахам ам и нагъыща псори зратахэм, зи ціэр мыкіуэдыжыну тхыдэм къыхэна зауэлі хахуэхэм, Къэбэрдейм и ліы-хъужьхэм ящыщщ ди лъэпкъыр зэрыгушхуэ Мусэ Менлы Фіыціэ и къуэр. Хэку зауэшхуэм и илъэс лыгъейхэм пхыкіа ди лъахэгъур фашист зэрыпхъуакіуэхэм япэщіэтащ, къэгъазэ

Къармэхьэблэ шыш мэлыхъуэ шІалэм зэуэн щыщіидзащ Москва и Ізгъуэблагъэхэм. Япэ дыдэу абдежым бийм и танк щикъутащ. Ар щытащ снайперу, тІасхъэщІэхыу. КІыхьт адыгэ щалэм и зауэ гъуэгуанэр. Хахуагъэрэ лыхъу-жьыгъэрэ къигъэлъагъуэу фашистхэм япэувахэм ящІыгъуу абы Москва къыщыщІэдзауэ Одер нэсыху зэпичащ.

Сыт хуэдэ къалэн пщэрылъ къыщамыщІа-ми, Менлы ар къикіуэт имыщіэу зэфіихырт, сыт щыгъуи зыхэт гупым къахэжаныкіырт. ТІасхъэщіэх хахуэу зэрыщытам и зы щапхъэщ

мы зи гугъу тщІынур. ЩІымахуэт, дунейр зэщІэщтхьат. Белоруссием и щіынальэм зауэ гуащіэ щекіуэкіырти, а уаер зыхащіэну ди сэлэтхэр хунэсыртэкъым. Бийм и зауэліхэм зыхуейхэр къызэрыхуашэ гъузгур къызэлыудын хуейт. Абы хэкіыпізу иіэр Гнилушкэ псым телъ лъэмыжыр къутэнырт. Тlасхъэщlэх щlалиплl хъууэ я пщэ иралъхьащ пасловино живини таууэ н нив иральавац уэхур зэфіагъэкіыну. Менлы зыхэт гуп ціыкіур мэз, чыцэ защіэкіэрэ жэщищ-махуищкіэ кіуэцірыкіри Горячий Ключ къуажэм нэсащ. Епліанэ махуэм щалэхэм къалэн къыщащіар ягъззэщіащ - лъэмыжыр якъутащ, ар зыхъумэ нэмыцэхэр зэтраукіэри. А щіалипліым я фіыгъэкіэ ди дзэхэм іэмал ягъуэтащ ипэкіэ кіуэтэ-

нь экта ди дээхэм гэмэл н гуулганд инэхгэ күүлгэн, у, бийр абдеж шызэтракъутэну. Вислэрэ Одеррэ я зэхуакум зауэ гуащіэ щекіуэкіырт. Мыри къышыхъуар щіымахуэущ. Снайпер Мусэ Менлы псори фіыуэ щыплъагъу щіыпіз къигъуэтащ. Абы къиукіыурэ гвардием и ефрейторым нэмыцэ офицеррэ сэлэту 65-рэ

Зэкъым-тІэукъым апхуэдэ лІыгъэрэ ха-ьэгъvар. ЗаvэлІ закым паукым апкуада лып ызра ха-хуагъэрэ абы къызэригъэлъэгъуар. Зауэлі щхымыгъазэм, шынэ зымыщіэ адыгэ щіа-лэм нэмыцэ зэрыпхъуакіуэхэм Хэкур къа-іэщіэгъэкіыжыным, ціыхухэм я мамырыгъэм псэемыблэжу зэрыщІээ́эуар гулъытэншэу къагъэнакъым. Абыхэм папщІэ Мусэ Менлы къыхуагъэфэщащ «ЩІыхь» орденым и нагъы-

Зауэ губгъуэм зи псэр щызытахэр, биишэм зи гъащ эр къызэпиудахэр, хъыбарыншэу к уэзи гъащіэр къызэпиудахэр, хъыбарыншэу кіуэдахэр мин бжыгъэ куэд мэхъу. Зи насып текіуэу
лъахэм къэзыгъэзэжахэм, зауэм и лъэужьхэр гъэкіуэдыжыным, зэфіэгъэувэжыныгъэ
лэжыыгъэхэм зи гуащіэ хэзылъхьахэм ящыщщ
мусэ Менлы. Къэкіуэжа нэужь, ар колхозым и фермэхэм я унафэщіу щытащ, къуажэм и зыужыныгъэм зи гуащіэ хэзылъхьа
лэжьакіуэшхуэш, 1963 гъэм дунейм ехыжащ.
Гугъуехьхэм пхыкіами, гъащіэ гъуэгуанэ
купщіафіэ къэзыкіуахэм ящыщщ Мусэр. Абы

сыт щыгъуи пщІэшхуэ хуащІырт, республикэм и Совет Нэхъыщхьэм, район Советым я депутату хахауэ щытащ. Ищхьэк и къызэрыхэдгъэщащи, ар зи ціэр мыкіуэдыжыну тхыдэм къыхэ-на лыхъужьщ. Къэбэрдей-Балъкъэрым и къа-лащхьэ Налшык и уэрамхэм ящыщ зым Мусэ Менлы и ціэр зэрехьэ. Алхуэдэ щіыхьым иро-гушхуэ ар къызыхэкіа лъэпкъыр, и бынхэмрэ абы къатепщіыкіыжахэмрэ. Я нахъэльжыхы Іумахуэр сыт щыгъуи фіыкіэ ягу къагъэкіыжу, ар я щапхъэу гъащіэм зэрыхэзэгъэным, лъэ быдэкіэ зэрыщыувыным яужь итщ.

ТАМБИЙ Линэ

КъалэкІыхьым ЩЫЩ ХЫДЗЭЛІ Головко Арсений

Налшыкдэсхэм я псалъальэм хэмыкІ фІэщыгъэхэм язщ «Головко и уэрамыр». Жыг лъагэхэмрэ ухуэныгъэ екІухэмрэ, я нэхъыбэр щэнхабзэмрэ щІэныгьэмрэ епхауэ, зым адрейр иужьым иту ущрохьэлІэ а уэрам бгьуфІэм. Ауэ куэд щыгъуазэ-кьым абы зи цІэ зэрихьэ хы-дээлІ хахуэр ди щІыналъэм

ОЛОВКО Арсений Григорий и къуэм и хэкур Къа-лэкІыхырш, иужькІэ къалэ хъу-жа «Прохладная» станицэрш. А станицэм щыпсэу Тэрч къэзакъ унагъуэм 1906 гъэм мэкъуауэгъуэм и 23-м къыхэхъуащ нобэ

гъуэм и 23-м къыхэхъуащ нобэ нэхъ гъунэгъуу зэдгъэц ыхуну ди мурад хыдзэл Бир.
Головко Арсений Дон Јуфэ Іус Ростов къалэм дэт, лэжьа-к узбэм я еджап зм 1922 гъэм щ эт ысхъащ, 1925 гъэм ар Мэзкуу мак узри, Тимир язевым и ц за узбърчи и щ за узбърчи и комитет нэхъыщ хъм и къыхуелизъм и къяхъм и мием и щізныгьэм щынецз. Арщхьэкіз комсомольти и ко-митет нэхъыщхьэм и къыхуе-джэныгъэм ипкъ иткіз а илъэс дыдэм хыдзэм хохьэ. Іэщіагъэ-ми щізныгъэми хузізижь щіами щізныгъэми хуэлэижь щаг-лэр куэд дэмыкІыу ягъакІуэ хы-дзэлІхэр щагъэхьэзыр еджапІэм, Фрунзе и цІэр зезыхьэм. А еджапІэр къиуха нэужь, Го-

ловко дзэм ираджэжри япэ-щІыкІэ хы ФІыцІэм, итІанэ - Каспий хы Іуфэм къулыкъу щезыхьэк дзэхэм ягъакІуэ. Абдеж шышІэдзауэ хым епха дзэ-зешэ ІзнатІэ зыбжанэ зэре-хъуэкІ Головко: ар лэжьащ кхъухьыдзэхэм я штурману, кхъухьыдзэхэм я штурману, Балтийскэ флотым тет «Эсминец» дивизэм и нэхъыщхьэу, Хы Щэхум тет кхъухьыдзэм и шта-

бым и унафэщІу. 1936 гъэм Головко щІотІысхьэ Дзэ-Тенджыз флотым и акаде-мием, арщхьэк эк уэд дэмык Іыу граждан зауэ къышыхъея Испаграждан зауэ кындыкысы испа-нием езым и гуктыдэжкІэ макІуэ. СССР-м къэкІуэжу академиер къиухыжа нэужь, 1938 гъэм ар ягъэув Ищхъэрэ флотым хыхьэ

кхъухьыдзэм и унафэщІу. Головко Хэку зауэшхуэм и тхыдэм зи цІэ гъэщІэгъуэну къыхэщ унафэщІщ. Зэманыр щыквыхэц унафэмцы, эмакыр цыгтугьум деж, асыхьэтым къэщтэн хуей унафэм тегушхуэф цыхухэм я уасэр абрагъуэщ. Апхуэдэ щапхъэ зыбжанэ ущрохьэл за гугъу тщы дзэзешэм и

гъащІэ гъуэгуми. Мызэ-мытІэу и гугъу тщІащ Мызэ-мытІзу и гугъу тщІащ зауэм и япэ махуэхэр гужьеигьуэ дыдэу зэрыщытам. Головко а лъэхъэнэм къыхэзыгъэщ щытыкІзу далъэгъуар ар Сталиным и унафэм фІэмылІыкІзу, нэхъ пэжу жыпІзмэ, ищІэр абы къызэрыхуидэнум шэч къытримыхьэу, зауэм щІидээным махуих иІэжу нэмыцэхэм я кхъухълъагэхэм ебгъэрыкІуэн зэрыщІидзарщ. НКВД-м и дээхэм яшщтуру есат цІыхухэри дээпщхэри. дзари, 11клугч и дзэлэм мивиц-тэу есат цІыхухэри дзэпщхэри. Ауэ Головко Іуэхум я нэхъыфІри зэгъэдзэкІауэ унафэщІым и пащ-хьэ нэзыхьэс Берие Лаврен-тий щымышынэу, тұтнакъхэр тий щымышынэу, тутнакъхэр къригъзутІыпшыжщ, Ізщэ яІзщильхьэри бийм пэщІигъзувауэ щытащ. Дриплъэжынщ ар къызэрыхъуа щІыкІэр къызыхэщ хъыбарым. 1940 гъ

гъэм Головко Амурск

Головко Арсений

щыІэ, Бэракъ Плъыжьыр зезыхьэ щыгэ, Бэракь плыыжый эсыкьэ флотым и унафэщІу лажьэрт, Мэзкуу Дзэ-Тенджыз флотым и унафэщІ Кузнецов Николай икІэщІыпІэкІэ щриджам. Щыхьэрым нэса нэужь, щІалэм унафэ льэрын нэса нэужь, ціалэм унафэ щхьэхуэ къыхуащІащ ищхьэкІэ ирагъэблэгъэным пэплъэну. Ма-хуих дэкІри ар ираджащ Сталиным леж.

Генералиссимусыр тепсэлъыхьын щІидзащ Ищхъэ рэ флотым и Іуэхур тэмэму зэрызэтемыувам. «НтІэ, ныбзэрызэтемыувам. «гттэ, ныо-жьэгъу Головко унафэр къещтэ, ара?» - зэуэ щЈзупщЈащ, уэр-шэр хуэдзурэ, Сталиныр. Абы хуэмыхьэзыр Арсений жэуап ет къызэримыгъэнэнумкІэ, апхуэдэ щІыкІэуи, и ныбжыыр ильэс 34-м иту, Ищхъэрэ флотым и нэхъыщхьэ мэхъу.

1940 гъэм шыщхьэуІум и 7-м

Іууващ ар а Іэнатіэм. А зэманым флотым тегъэщІапІэу иІэр зэгъэпэщыжын хуей «Эсмиитэр зэг вэпэндыжын хүси «Эсии-нец» кхъухьхэрт, ауэ щыхъу-кIэ, абыхэм «щеІззэн» лъзща-пІэ яІэтэкъым. ХыщІагъ кхъухь п1э я1этэкъым. Хыщ1агъ кхъухь 15-м щыщу зекІуэр 6 къудейт. Нэхъ зыхуэмыхьэзырыххэраги, а зэманым Головко и пщІыхьэпІи ктыхэхуэртэктым Европэм щекІуэкІ ЕтІуанэ дунейпсо зауэм и

кіуэкі Етіуанэ дунейпсо зауэм и курыкупсэм къыщыхутэну.
Тіасхъэщіэххэм щіэх-щіэхыурэ хъыбар къахьырт СССР-м и гъунапкъэм деж нэмыцэдээр
зэрыщыбагъуэм теухуауэ. 1940
гъэм и щэкіуэгъуэм хы щіагъым зыщызыгъасэ кхъухьхэм
за шімлафаш за матлоси псауяз щІилъэфащ, зы матроси псэу уэ къимыкІыжу. ІэнатІэм трамы гъэкІами, Головко унафэ ткІий къыхуащІат зыгъэсэн Іуэхур хы Гуфэм нэхэ пэгьэнэгг турэхүү иригьэ-кlуэкlыну. Аршхьэкlэ дээзешэм мыбэлэрыгъмэ нэхъ къищтэрти, зэрыригъэжьам шэхуу тетт. А зэманым хым пыщlа ухуэны-

ть зэманым кым пышта уууэныгты жэри ктъукъ тедаап зжэри зыухуэр Кольскэ хыт ыгуныгыруы мымаш зүү щы тутнакъчэрт. Абыхэм я нэхъйбэм лэжыл зэрык зэрык зэрых къызэрыдэмык Iам нэхъ къуанша-гъэ ябгъэдэлътэкъым. Адрей Адрей гупыр гуэр щІэпхъаджащІэхэт. тутнакъхэм аэр

ящІ пэтрэ, нэмыцэ кхъухьлъа-тэ ящхьэщылъэтащ. Хъыбарыр зэхэзыхыжа Головко щыуагъэу къилъытащ абы советхэм я жыкъилънтащ аоы советхэм я жы-жырыруэ топкэр зэремыуар. ЗэупщІ псоми: «Мэзкуу унафэ къикІакъым», - жаІэрт. Гъу-нэгъуу щыт и дээхэр а махуэ дыдэм къызэхикІухьри, Голов-ко бийм и кхъухьльатэ къызэра-льагъуу ебгъэрыкІуэну унафэ яхуищІащ, Сыхьэт бжыгъэ фІзкІа яхуищіащ. Сыхьэт бжыгъэ фізкіа дэкіатэкъым, бийм и кхэухьлаатэ сатырыщіэ уафэгум къихьам хуэфэщэн жэуап щыіэрыхьам. Абдежщ Ищхъэрэ флотым и унафэщіым зауэр къызэрысар къыщыгурыі/уэпар.
Лэнэ лъэныкъчэкіи хъыбар-

кызынды урылуэнар. Дэнэ лъэныкъуэкІи хъыбар-хэр къиІукІырт фашистхэм я кхъухьхэр къэралым къихьэу, кхъухь къамыцІыхуа гуэрхэр ялъэгъуауэ. Головко къэралым яльэгъуауэ. Головко къэралым цекІуэкІыр къыгурыІуэртэкъым, унафэ къыІэрыхьэртэкъым. ИтІани, ІэнатІэр ІэнатІэци, зыщыгугъыр уэращ. Ищхъэрэ флотым и унафэщІыр езыр-езыру егупсысри, и актыл хуэкІуащ бийр псом япэ Мурманск кхъухтедзапІэм зэребгъэрыкІуэнум. Ауээ дэнэ абыхэм япэщІигъэутын дамала ктыламуынум, и пшэ вэн зауэл къыздрихынур, и пщэ къыдалъхьа щ к Капэр ихъумэн къыдалъхьа щІм кІапэр ихъумэн папщІз? Зыми емыупщІх, Головко унафэ ещі тутнакъхэр къаутІыпщыжу Іэщэ ІэщІалъхьын, ахэр батальон щхьэхуэу зэхагъэувэну. Ар къэзыщІа Берие Сталиным бээгу хуихьащ Ищхъэрэ флотым и унафэщІым и щхьэзакъуэ унафэ къищтащ, жиІэри. «ТекІуахэр ягъэкъуаншэркъым!» - иритащ абы Сталиным жэуап, абдежми къыщыхигъэшаш а зэман кІэшІым. Го хигъэщащ а зэман кІэщІым, Го-ловко фІэкІа и пщэ далъхьа щІы Іыхьэр зыхъумэфа дзэзешэ-хэм къазэрыхэмыкІар. Головко и «щхьэзакъуэ унафэм» и фІы-гъэкІэ Совет Союзым и ищхъэрэ лъэныкъуэм бийр километр 40льэнык уэм онир километр чо-кіз фізкіа, къвштхыківфактым. Дакъикъэ нэхъ шынагъуэхэм деж матросхэр, я ціліутель щы-гьыныр трахырт, гъущі пыізхэр матрос пыізхэмкіз яхъуэжырти, къызэремылынур ящІзу, бийм пэщІзувэхэрт.

Паціруварії. Алхуэдэ шІыкІзу 1941 гъэм и шыщхьэуІум Совет Союзым и ищхъэрэ Іыхьэм блэкІыпІэншэу гъунапкъэ лъэщ щаухуауэ щы-

таш.
1940 гъэм щегъэжьауэ 1946
гъэ пщІондэ ІэщІэлъащ Головко Ищхъэрэ флотым и унафэр.
1940 гъэм абы контр-адмирал
цІэр къыфІащащ, 1941 гъэм - вице-адмирал, 1944 гъэм - адмирал

ъуащ. ХыщІагъ кхъухьзехуэхэм Го ловко бгъэдыхыэк з щхьэхуэ яхуи эт. Адмиралым и ф Іэщу ильытэрт абы нэхърэ нэхъ Іэнат з гугъу флотым хэмыту. Хыщ ы цкъхухым зыгуэр къыщыщамэ, кхъухьым зыгуэр кьыщышдамэ, кхъухыр ээбгээпэщыжыну, абы исхэр къебгъэлыну Іэмал гуэр щыГэмэ, а Іэмалыр яІэтэктым хы щагъым щІэт кхъухьхэм. Метр щэ ныкъуэкІэ псы лъабжьэм щІэт щэ ныкъуэктэ исы лъвожьэм щтэт кхъухьым псэууэ укъик Іыжыфынукъым, ищхъэрэ хыхэм метр 250 - 300 нэхъ чэнж урихьэл Іэркъым. Зауэм и к Іыхьагък Іэ Ищхъэрэ одун и ківілы жала удалага флотым щыхэкІуэдащ хыщІагь кхъухьхэм исауэ сэлэт 1124-рэ. 1945 гъэм ТекІуэныгъэр къмзэ-

1343 гьэм тектуэны вэр къвьзэ-рысар утыкум щыжиГэ пэт, адми-ралыр къызэфГэнауэ къаГуэтэж. Абдежщ абы и фГэщ дыдэ щыхъуар зауэр зэриухар.

хъуар зауэр зэриухар.
1946 гъэм щегъэжьауэ 1962
гъэ пщ ондэ ищхээк од дэк уей
зэпыту Головко пэрытащ Совет
Союзыр хъумэнымк од ондага о гъуэ хъуащ жьыхуегъэзэкІ хъуа къудейуэ дунейм зэрехыжам.

ЧЭРИМ Марианнэ.

Хэкупсэ нэст

Зи щІалэгъуэр зауэм хиубыдахэм, нэмыцэ зэ-рыпхъуакІуэхэр къыщыттеуа 1941 гъэм япэу Іэщэ къэзыщтэу фронтым Іухьахэм яхэтащ си адэшхуэ Балъкъыз Лалу Тату и къуэр. Хэкур, лъахэр лъытэныр псом япэ изы-

Балъкъыз Лалу

рыщіашхуэ зыб-гъэдэлъ щіалэт ар. Октябрь револю-цэм зи сабиигъуэри хиубыда (1908 гъэм къалъхуащ) Лалу фіыуэ ищіэрт лажьзу. шхэжу ціыхур хуиту дунейм тетыным, мамыру псэуным и уасэр зыхуэдизыр. Арат Псыгуэнсу жылэшхуэм япэу Іэщэ къыщызыщтахэм зы дакъикъи мыгупсысэу щ ахэувар.

АЛЪКЪЫЗЫР яхэтащ Ростов щіына-Балъкъызын яхэтащ гостов щого должна хыхьэ жылагъуэхэр хуит къзщыжыным ехьэліауэ екіуэкіа зауэхэм. Аршхьэкіэ Батайск и деж уізгьэ хьэлъэ щыхъури, абы иужькІэ фронтым игъэ-зэжыну Іэмал игъуэтакъым. Абы щыгъуэ 1943 гъэр екlуэкіырт, Лалу а илъэсищым къриубыдэу ліыгъэрэ жэуаплыныгъэ инрэ хэлъу Ипщэ фронтым пщэрылъ инрэ хэльу иншэ уронгым пшэрыль къэралым къыхуища къалэн псори псэемыблэжу къезыхьэліахэм ящыщт. Нэмыцэр а зэманым къыхуеіэрт Кав-казым. Дэтхэнэ зы тіасхъэщіэх Іуэхуми мыхьэнэ ин иІэт...

УІэгъэ хьэлъэм иужькІэ Балъкъызым и щытыкіэм, и зыіыгъыкіэм, хэлъ ліыгъэм фіыуэ щыгъуазэ щіыналъэ унафэщіхэм абы пщэрылъ къыщащІащ утеплъэкъукіынкіэ Іэмал зимыіэ зауэ щіыб лэжьы-гъэ нэхъ гугъу дыдэхэр. Апхуэдэу ар 1943 - 1944 гъэхэм, ныкъуэдыкъуагъ бгъэдэлъ - 1944 гъзхэм, ныкъуэдыкъуагъ отъэдэлъ зэрыхъуами емылъытауэ, Аруан щІы-налъэм и ахъшэ хъумапіэр и Іэмыщіэ къралъхьащ. Іуэхугъуэ гугъут зауэр зде-кІуэхІым къэрал мылъкур пхъумэныр. Лалу абы пэлъэщащ икіи кърихьэліа лэжьыгьэфіым хэплъэжхэри, зауэр иухыным зы илъэс фіэкіа къэмынэжауэ, 1944 гъэм хахащ къуажэ Советым и тхьэ-

мадэу. 1947 - 1949 гъэхэм Балъкъызыр Сталиным и ціэр зэрихьэу жылэм щызэхэт колхозым и унафэщі ящіащ.

Нэхъ гугъу къэхъуами ярейт а зауэ нэужь колхоз лэжьыгъэр. Абы къиlуэтэжу зэрыщытамкіэ, зыри зыхэмылъыж хозяйствэр къэіэтыжын хуейт. Къуажэм дэкlа зи къаруилъыгъуэ щlалэхэм ящы-щу куэд хэкlуэдат. Унагъуэхэм жэщ-махуэ амыlау губгъуа лажыыгъа хьэльар къра-хьэлlарт. Псом нахъра нахъ Іеижыр зауа наужьым кlащју къыкlалъыкlya гъаблам и Ізужьырт. Дауэ хъуми, Лалу и къуд-жэгъухэм ягу зримыгъабгъэу а къалэн гугъури илъэсищкіэ кърихьэліащ. Балъкъызым и ціэ Іейкіэ къизыіуа зы ціыхуи а зэманым щыіакъым. Гущіэгъурэ ціыхугъэ инрэ зыхэлъ унафэщіт ар езыр икіи дэтхэнэ зы лэжьакіуэми игу зэрызримыгъэбгъэным, зэрызащІигъэкъуэным хэту ядэгъуэгурыкІуэрт. ЦІыхур фІыуэ илъагъурт, дэтхэнэми гуапэу, пщіэ хуищіу зэрепсэлъэным сыт щыгъуи хэтт, «ціыхур и щхьэ ирелъыт» зыхужригъэіэфырт.

Лалу зэрызэуа лъэхъэнэм къриубыдэу «За победу над Германией в Великой Отечественной войне» медалыр къратащ. КърихьэлІа тыл лэжьыгъэшхуэм папщІэ 1946 гъэм абы къыхуагъэфэщащ «За 1946 гъзм абы къвхуагъэфэщащ «за доблестный труд в Великой Отечествен-ной войне 1941 - 1945 г. г.» медалыр. Илъэс 47 ныбжьым иту 1968 гъэм Ла-лу дунейм ехыжащ. Ныбжькіэ щіалэ пэт-

ми. абы хүзэфіэкіаш зауэм Іутыхуи, зауэ щІыб лэжьыгъэр кърихьэлІэхуи щапхъэ

зытрах, хэкупсэ нэсу зыкъигъэлъэгъуэну. 1960 гъэм нэсыху ар лэжьэжащ кол-хозым и ревкомиссэм и унафэщly.

«ЦІыхур фІыкіэ ягу къэкіыжыхущ зэры-псэур», жаіэ игъащіэми. Бэм ехьэліа дэтхэнэ зы Іуэхуми дэтхэнэ зы цІыхуми бгъэдыхьэкІэ дахэрэ тэмэмрэ къыхуэзы-гъуэтыфу дунейм тета ди адэшхуэм и цІэ тыуэтыфу дунеми тега ди адашхуэм и цір фЫкіз къизымыіуэ ноби Псыгуэнсу дэс-къыми, дэ абы дрогушхуэ икіи и фэе-плъыр игъащіэкіэ ди гум илъынущ. Псыгуэнсу дэт МКОУ СОШ №1-м щезыгъаджэ БАЛЪКЪЫЗ Зульетэ.

ныгъэм щыпищэну, икІи 1927 гъэм дзэ училищэм щІэтІысхьащ. Ар ехъулІэныгъэкІэ къыщиухым Алма Ата щыlэ дзэ гарнизоным къулыкъу щищlэну ягъэкlуат. Генерал Пан-филовым и цlэр зэрихъэу къызэра-гъэпэща дивизие цlэрыlуэм и тlасхъэщІэх батальоным и унафэщІу щытащ Хъанджэрий. Зауэ мафІэм зэрыlухьэу абы и зэфlэкlымрэ и хахуагъымрэ къигъэлъэгъуащ. Ищхьэкіэ зи гугъу сщіа Кагарман и адэшхуэм и адэжым и зауэ гъуэгум теухуауэ игъэзэщІа лэжьыгъэм дыкъыщоджэ:

- Щыгъуазэ фыхуэсщІыну сыхуейт си адэшхуэм зэрихьа лІыгъэхэм ящыщ гуэрхэм. Хъанджэрий и унафэм щіэту зэуа, иужькіэ генералмайор хъуа Малкин Василий Москва зыхъумахэм ятеухуауэ итхыжа тхылъым гулъытэшхуэ щыхуищІащ и командиру шыта Елокъуэм. «Хъанджэрий куэд зыгъэунэхуа офицерт, - дыкъыщоджэ абы. - Еш жыхуа!эр зымыщіэ ціыху хахуэт, ерыщт. Му рад гуэр ишамэ, ар къемыхъу-

ту. А зэманым екіуэкіа іуэхугъуэхэми шытопсэпъыхь Хъанлжэрий щІэблэ Кагарман и къэхутэныгъэ лэжьыгъэм:

Зауэр щиухам, адрей зауэлІхэм хуэдэу и хэку къигъэзэжыну Іэмал игъуэтакъым Елокъуэ Хъанджэрий. Ар Сталиным и деж ираджащ икlи и пщэ далъхьащ илъэс куэдкіэ Кореер зезыхьа Ким Ир Сен и чэнджэщэгъу къулыкъур. Си адэшхуэр илъэситікіэ щытащ Саривон къалэм и коменданту, къэралым и Ізтащхьэм и хъумакіуэ нэхъыщхьэу. Дэ ноби зыдохьэ зэгъусэу зытрагъзха сурэтыр дэлъу абы Хъанджэрий къритауэ щыта пхъуантэ гъэщ эрэщ а ц ык ур. Апхуэдэу ди унагъуэм куэдрэ илъащ Будённый Семён тыгъэ къыхуищІауэ щыта сэшхуэри.

Елокъуэхэ я унагъуэм щахъумэ Хъанджэрий и орденхэр, медалхэр, щытхъу тхылъхэр, ди къэралым къыщыдэкІ газетхэм абы илыгъэм теухуауэ традза очеркхэр Іэмэпсымэхэр. Ауэ, псом хуэмыдэу гъэщІэгъуэн сщыхъуат Хъанджэрий

абы къратащ Хэку зауэ орденым и I, II нагъыщэхэр, Вагъуэ Плъыжь, Бэракъ Плъыжь орденхэр, медаль куэд. ЛІыгъэ зэрыхэлъым папщІэ Хъанджэрийм и пІэкІэ «Хъангеройкlэ» и ныбжьэгъухэр къеджэу щытащ. 1952 гъэм абы дзэ къулыкъур иухри, Аргудан къуажэм къигъэзэ-жащ икlи военкоматым и унафэщlу

илъэс зыбжанэкlэ лэжьащ. Хъанджэрий и къуэ Аслъэнбэчи и адэм и лъагъуэм ирикІуащ, - ар дзэ училищэ щІэтІысхьэри, ар ехъудзэ училищэ щтэгнысхвэри, ар өхъу-птэныгъэктэ къиуха нэужь, Къыр-гъыз республикэм и Кант къалэм щытэ частым къулыкъу щищтэну ягъэктуащ, икти щтыхърэ щытхъурэ пылъу ар ирихьэкlащ. Пенсэ ныб-жьым нэса нэужь, подполковник хъуауэ абы Налшык къигъэзэжащ и унагъуэр щІыгъуу. 1997 гъэм и мэлыжьыхь мазэм дунейм ехыжащ.

Аслъэнбэч и щхьэгъусэ Соня гуапэу игу къегъэкІыж и тхьэмадэр:

- Хъанджэрий, зэ еплъыгъуэкlэ, хуабжьу цІыху къызэрыгуэкlт, ауэ ар акъыл жан, гупсысэ куу, Іущагъ, гъащІэм и дерс Іэджэ зыщІэт. Плъагъуну гухэхъуэт зыгуэрым дэlэпыкъун хуей щыхъукlэ абы гуфlэгъуэу иlэр. Лъэlyaкlyэ къыхуэкlуэм и псалъэр имыух щІыкІэ и щхьэгъусэм еджэрт: «Си кителыр къэгъэхьэзырыт», жиlэрти. Гъэщlэгъуэнт щхьэх жыхуа-Іэр зэримыщІэри. Зэи плъагъунтэ-къым зыщІыпІэ кІуэн щхьэкІэ, автобус итІысхьауэ, е къыпэщылъ Іуэхур «итІанэм» игъэІэпхъуауэ. Къыпфіэщіынт и гъащіэ псор ціыху нэхъыбэм сэбэп зэрахуэхъуным те-КъэзыцІыхухэри апхуэдэу

Іыхьлы, усакіуэ, журналист ціэрыіуэ Джэрыджэ Арсен и гукъэкІыжхэм ящыщхэми хыболъагъуэ Хъанджэрий цІыхухэм фІыуэ ялъагъуу зэрыщытар: «Сигу ихужыркъым ар дунейм ехыжа нэужь сызридутейні ехыма паума сызун жьэліа зы Іузху. Сын хуедгъэщіати, къызэрытшэжын машинэ уэрамым къыщызубыдри, къалэкізм сехащ. АдэкІэ кхъэм дыкІуэн хуейти, рулым бгъэдэсым абы дынэсыху зы псалъи къызжиlакъым. Сыныр къызэрит-хыу ежьэжыну хуежьа лІыр къэзгъэувыlэжу, ахъшэ сlых, щыжесlэм, къызэрыгумэщlам къыхэкlыу куэд жимыІэфами, и Іэр ищІри кІэщІу пиупщІащ: «Сыт ахъшэ, сэ абы къысхуищауэ щытар пщатэмэ...» Сэ абы нэгъуэща гуэрка сеупщыжакъым. Арыншами гурыІуэгъуэт: сэ сыІущІат Хъанджэрий дунейм къытрина гуапагъэхэм ящыщ зы». Хъанджэрий адыгэлІт и дуней те-

къыу яхъумэ къыщІэна щІэблэм. **ЩОДЖЭН Іэмина**т.

ухуауэ. Къэзыцтыхухэри а къыхущытыжт Хъанджэрий.

1976 гъэм щІышылэм и 17-м ду-нейм ехыжащ Хъанджэрий. Абы и

тыкіэкіэ, и хабзэкіэ, и акъылкіэ. Ар хэкуліт и гупсысэкіэ, и ліыгъэкіэ, и Іуэху зехьэкlэкlэ. Ар жылэр зэры-гушхуэ лІыт. Абы и фэеплъ нэхур са-

Елокъцэ Хъанджэрий хуэдэ ШНЕЙАХІЯЧИСЕДЗПЙ

Мы махуэхэм дигу къыдо-гъэкіыж илъэс 70 и пэкіэ иуха зауз гуащіэр, абы и мафіэ лыгьейм кіуэцірыкіыфу мамыр псэукіэр къытхуэзыхьыжа зауэлі хахуэхэр. Си хъыбарыр зытеухуар Текіуэныгъэ Иныр къэзэуным псэемыблэжу щІэзэуа подполковник Елокъуэ ъанджэрийщ.

ХъАНДЖЭРИЙ и гугъу япэу къысхуэзыщ ар абы и нысэ, Налшык дэс Елокъуэ Сонярэ абы и бынхэу Мустафаевэ Фат имэ, Апажэ Ма-Елокъуэ Ибрэхьим сымэрэщ. Абыхэм щыгъуазэ сызыхуащіа псори икъукіэ гъэщіэгъуэнт, зы хъыбарым нэхърэ адрейр нэхъ хьэлэмэтыжт. Гу лъумытэу къанэркъым зауэліым и къуэрылъхухэр, абыхэм я щіэблэр адэшхуэм и зауэ гъуэгумрэ и гъащІэр къызэрекІуэкІамрэ фіыуэ зэрыщыгъуазэм. Апхуэдэу, илъэситху зи ныбжь Наиля цІыкіурэ етіуанэ классым щеджэ Аслъэнбэчрэ къыщымыуэу я адэшхуэр къыхаціыхукі зэманым гъуэжь ищіа сурэтым ит зауэлІ гупым. Ебгъуанэ классым щеджэ Рустам зауэм нэ классым щеджэ густам зауэм теухуауэ зэджа тхылъхэм языхээ-хэм Елокъуэ Хъанджэрий и ц!эр къызэрыхэщым ирипагэу топсэлъы-хьыж. Фат!имэ и щ!алэ курыт Кагарман 2010 гъэм 8-нэ классым щеджэу иригъэкІуэкІа «Си къежьапІэхэр» къэхутэныгъэ лэжьыгъэм щызэхуихьэсыжащ Елокъуэ Хъанджэрий къикіуа гъащіэ гъуэгуанэм теухуа хъыбар икІи ар зыхэта зэпеуэм абы КъБР-м 3-нэ увыпІэр щыхуагъэфэщащ.

Хъанджэрий Елокъуэ къуажэм щыщщ. Абы и адэшхуэ Сэфари и адэ Ибрэхьими къуажэдэсхэм фіыуэ ялъагъу, пщіэ зыхуащі адыгэліхэт. Блэкіа ліэщіыгъуэм и 30 гъэхэм ди къэралым кол-хозхэр къыщыщыунэхум щыгъуэ а лэжьыгъэм жыджэру хэлэжьыхьа-хэм ящыщт Елокъуэ Ибрэхьим. Абы къыхуагъэфэщат Аргудан къуажэм къыщызэрагъэпэща колхозым и унафэщІ къулыкъур. А зэман гугъум Елокъуэм и къуажэгъухэм сэбэп яхуэхъун папщІэ илэжьа ІуэхугъуэфІхэр аргудандэсхэм псалъэ

гуалэкіэ ягу къагъэкіыжырт. Елокъуэ Ибрэхьим и къуэ Хъан-джэрий къалъхуащ 1905 гъэм на-къыгъэм и 15-м. Зэкъуэшитхурэ къыгъэм и ю-м. зэкъуэшитхурэ зы шыпхъурэ зэнщіэс унагъуэр зэгруы/уэрэ зэдэ!уэжу псэурт. Хъанджэрий акъыл жан зэриіэр пасэу наіуэ къэхъуат. Курыт еджапіэр къиуха нэужь ар къуажэм илъэс зыб жанэкіэ щылэжьащ, иужькіэ Ставрополь дэт дзэ курсхэм илъэситікіэ щеджауэ, Москва кіуащ и щіэлlауэ псэхугъуэ иlэнутэкъым. Бийм и щэхур къэхутэнымкlэ абы къытекlуэн къэгъуэтыгъуейт». Батальоным и ко-мандиру ягъэува къудейуэ, Малеевкэ къуажэм пэмыжыжьэу иІэ чыцэ гуэрэным дыщызэхуишэсащ Елокъуэм ротэм и командирхэмрэ по-литрукхэмрэ. Абы къытхуигъэулитрукхэмрэ. ротэ-ротэкіэ зэпыудауэ піалъэ кІэщіым къриубыдэу батальоным зыщигъэбыдэну щіыті тщіыну. Дэ тщыщ гуэр къыхэпсэлъыкіащ: «Ціыхур къыдомэщіэкі, іэмэпсымэ дызыхуеинухэри диlэкъым, апхуэдиз лэжьыгъэ тхузэфlэкlынкъым а піалъэм къриубыдэу», - жиіэри. Ауэ Хъанджэрий ткіийт. «Мы Іуэхум псалъэмакъ лъэпкъ къыхэкі хъуну-къым, - пиупщіащ абы. - Дэ дыщіэзауэр ди хэкурщ, ар уэри сэри ди зэхуэдэщ. Дзапэкlэ къэттlами, быдапіэр дымыухыу хъунукъым. Щіытіым ущыдэсым деж бийр шынагъуэ-къым. Зыщывмыгъэгъупщэ: дэ пщэдей фашистхэр къызэтедгъэувы!эн

Елокъуэ Хъанджэрий и гупыр Москва и Іэгъуэблагъэхэм деж бийм шышебгъэрык/үэм. нэмыцэхэм хэщІыныгъэшхуэ иратащ ди зауэліхэм. Апхуэдэу, Новинки-Ильинская къуа-жэ цІыкІум пэгъунэгъуу щекІуэкІа зэхэуэм Хъанджэрий и батальоным нэмыцэ сэлэтрэ офицеру 300-м щіигъу щызэтраукіащ. Тіасхъэщіэх Іэнатіэм пэрытхэм я къулыкъур ІэнатІэм пэрытхэм я къулыкъур фІыуэ зэращІэм и фІыгъэкІэ Елокъуэм и гупым бийм и штабит! зэхакъутащ, абыхэм къащы!эрыхьа тхылъымп!эхэм мыхьэнэшхуэ я!эу къыщ!эк!ащ ик!и ди зауэл!хэм хуабжьу къахуэщхьэпащ.

Апхуэдэу, «Советская молодежь» газетым, 1959 гъэм накъыгъэм и 8-м къыдэкĺам. Елокъуэ Хъанджэрий къызыхэщыж хъыбар лІыгъэр и лып вэр квызыхэщых хвыоар къытрадзат: «Москва пэгъунэгъу Гордино къуажэ ц!ык!ум дэса сабийхэмрэ ліыжь-фызыжьхэмрэ ажа-лым кърагъэлащ тіасхъэщіэх батальоным хэтахэм. Жылэм къеб-гъэрыкіуа нэмыцэ зэрыпхъуакіуэх тырыкнуа нэмыцэ зэрыпхыракнуэхэм щезауэм абы зэрихыа пІыгъэм къыпэкіуэу Епокъуэ Хъанджэрий Бэракъ Плъыжь орденыр къыхуа-гъэфэщат. Ар офицер хахуэм и етІуанэ ордент».

Мис апхуэдэу ліыгъэрэ хахуагъэрэ игъэлъагъуэу, и сэлэтхэм я щапхъэу Панфиловым и цІэр зезыхьэ дивизием и 1077-нэ полкым и тlасхъэщlэх батальоным и унафэщlу зэуащ ди хэкуэгъу ахъырзэман Елокъуэ Хъанджэрий.

Зауэр иуха нэужь Елокъуэм и къу лыкъум щыпищащ Кореем. Ар ягъэуват а къэралым и провинцэ нэхъ инхэм ящыщ зым и комендан-

и къуэ Аслъэнбэч илъэсий ныб-жьым щитым итха дневникым итхэр. Щыуагъэншэу тха дневникым хъыбархэм хыболъагъуэ сабийм и махуэхэр, школым зэрыщеджэ щІыкіэр, унагъуэм и гъащіэр хамэ къэрал жыжьэм зэрыщекіуэкіыр, адэм и къулыкъур зэрымытыншыр. Нэгъуэщ цыхьэт тхылъи ухуэмей, сабий губзыгъэм и тхыгъэхэм нэмыщ, Елокъуэ Хъанджэрий и унагъуэр а зэманым гугъу зэрехьар къэпщіэн папщіэ. Ахэр щыхьэт тохъуэ къалэ комендатурэм и унафэшІ адыгэ щІалэм и хьэл-щэныфІхэм, и акъыл жаным, и лІыгъэм папщІэ Кореем куэдым къыщацІыху, фІыуэ къалъагъу зэрыхъуар.

Елокъуэхэ зэрыпагэ хьэпшыпхэм яшышш Япон зарынага жагышылым ацышд тиого самурайхам я ныпу адэшхуэм за-уэм къыздрихыжар. Абы теухуа хъы-барым къыхощыж а ныпыр япон заvэлlv Хъанджэрий гъэр къишlахэм ящыщ зым тыгъэ къызэрыхуищар. «Си хэкум гъэр хъуа зауэлым нэлат щрах, ар лыгъэншагъэу ялъытэри. Кхъыlэ, сыутІыпщыжи, щхьэхуиту си псэр зыхэзгъэхыж», - жызыla заси псэр зыхээл бэхыж», - жызыга за-уэліым и лъэіур Хъанджэрий игъэ-зэщіащ, икіи абыкіэ фіыщіэ къыхун-щіу, Японием и Императорым и ныпу и бгъэгум щихъумар щхьэхуит къэзыщІыжа щІалэм къритащ.

Зауэм лейтенант нэхъыжьу. хъэщІэх взводым и командиру Іухьэри, подполковникыу, дивизэм и командиру къыхэкlыжащ Елокъуэр. Зауэл! хахуэу зэрыщытым къыпэк!уэу

ЗылІ и быну зэкъуэувэри

«ГуфІэгьуэри гуауэри зэпыльщ», — щыжытІэ махуэщ нактынгым и 9-р. Ди къэралым и цІыхуу а зауэм хэкІуэдащ цІыху мелуан 27-м щІигьу. Ди республикям щыщу а зауэшхуэм хэтащ мин 60, абыхэм я зэхуэдитІым щІигьум къагъэзэжакым. Старэ Шэрэдж къуажэм щышу Хэку зауэшхуэм хэтащ цІыху 371-рэ, 247-р хэкІуэдащ, Хъыбарыншэу кІуэдахэмрэ гъэрыпІэм иліыхьахэмрэ я бжыгъэр 50-м щхырлох. Псэууэ къела цІыху 70-м щыщу нэхъыбэм ныкъуэдыкъузу къагъэзэжащ, Хэкум папші за и псэр зытахэри, зауэ губгъуэм псэууэ къикІыжахэри дэркі ліыхъужыц. Абыхэм я щапхъэрш щіэблэр зыщіэтпіыкіын хуейр. Сыхуейт си къуажэгъу зыбжанэм Хэку заузшхуэм къыщагъэльэгъуа ліыхъужыыгъэхэр къзгъэнзіуэну:

ЛЕЙТЕНАНТ нэхъыжь Мер Чылакым и 67-нэ фочауэ ротэм и командиру щыташ. 1944 гъэм ар зи унафэщІ ротэр Ясув Подляски къалэм (Польшэм) деж щекІуэкІа зэхэуэ гуащІзу 5-м хэтащ. Нэмьщэ сэлэтрэ офицеру 50-м нэблагъэ хигъэщІаш, пулёметищрэ зауз Ізщэ-фащэ зэрылъ шыгуи 10-рэ къатрихащ. 1944 гъэм Клецкэ районым и Радзивилы къуажэм деж щикІуэтыж фашистхэм ротэр щыпэуври, я техники, Ізщэ-фащи хыфІадзауэ нэмьщэхэр щІагъэпхъуэжащ. Абдеж бийм къыщигъэнащ танки 3, автомашин 5, сэлэт 50-м я хъэдэ. ЗауэлІым хэлъа хахуагъэм папщІз къыхуагъэфэщащ Вагъэр Плъыжь, Невский Александр орден

гъур. Плъыжь, Невскии Александр орденхэр.
Майор Сэхъурокъуэ Аслъэныкъуэ Исмел и къуэр 968-нэ топтъауэ полкым и за
командиру, иужьк1э 408-нэ фочауэ дивизэм и командиру щытащ, 1942 гъэм
шыщкъэу1ум щегъэжьауэ фок1адэ пщ1ондэ Гупайкэ псым деж щек1уэк1а зэхэуэм
Сэхъурокъуэм фашист сэлэтрэ офицеру куэд щиук1аш, ауэ зы зэманым бийм
и къарур зэщ1игъэу1уэжри, ди зауэл1хэр
къаухъуреихьащ. Сэхъурокъуэр зи унафэщ1 63-нэ полкым хузэф1эк1ащ автомат къудейк1э я гъуэгур пхратхъын. Махуэ 18-к1э зауэ-банэм хэтэауэ, ахэр бийм
къа1эщ1эк1аш, хэщ1ыныгъэшхуи ямы1эу.
1943 гъэм тъатхэпэм и 10-м щегъэжьауэ
накъыгъэм и 6 пщ1ондэ Абиновая, Крымская деж щек1уэк1а зауэ гуащ1эм майор
Сэхъурокъуэм и полкым щызэтрикъутащ
бийм и пулемёт 40, танкым пэщ1эт 1эщэу
4, лагъымыдз 1эщэу 4, танкит1, фашист
сэлэтрэ офицеру 250-м нэблагъэ хи-

гъэщащ. Сэхъурокъуэм къыхуагъэфэщащ Вагъуэ Плъыжь орденыр, Хэку зауэ орденым и япэ нагъыщэр, нэгъуэщІхэри. Лейтенант нэхъыжь Иуан Хьэутий Ба-

Лейтенант нэхъыжь Иуан Хьэутий Балэ къуэр танкым пэщІэт полкым и 604-нэ мафІэдз взводым и командиру щытащ. Абы и взводым къитъэуащ бийм и танки 9. Киев хуит къыщащІыжым Вышгород районым и Іэгъузблагъэм Иуаным бийм и Іэщэ-фащэ зэуІу къыщитъэуащ, абы и фІыгъэкІи ди лъэсыдзэхэм я гъуэгур хуит хъуащ. Житомирскэ областым пыІэ Ястребинькэ районым абы и батареем къащыпэщІэува фашист танкхэм ящыщу тІур къагъэуащ, къэнахэри щтапІэ ихьэжащ. Нейс псым деж щекІуэкІа зауэм абы офицер хахуэу зыкъыщитъэлътъчащ. УнафэщІым тІасхъэщІэхыным капитан Иуаным зэпымыууэ бийм я хъыбар эригъащІэрт. Гросс-Крауш, Кляйн-Краузе,

Кодеродорф щекІуэкІа зауэхэми хэтащ Иуаныр.

Абы къыхуагъэфэщащ Вагъуэ Плъыжь, Хэку зауэ орденхэр.

Аэку зауэ орденхэр.
Дзыгъуэнэ Мухьэдин Хьэмид и къуэр тІасхъэщІэхыу щытащ. 1944 гъэм Карпатхэм щекІуэкІа зэхэуэхэм лІыхъужыгъэ щигъэльэгъуащ абы. 988-рэ льагапІэм совет сэлэтхэр щыщІэбэным, ди тІасхъэщІэхым къмгъуэтащ бийм и Ізщэ-фащэ гъэтІылъыпІэу 4. А льагапІэм ди сэлэтхэр щыдэкІуеям Дзыгъуэнэр япэ илъадэри, нэмыцэ сэлэтищ иукІащ, ди зауэлІхэм гъуэгур хуит къахуищІу. Будапешт пэмыжыжызу щыІэ Вечеш жылэм деж бийм щицІа щІытІым илъадэри, лагъымрэ автоматкІэ фашистибл хигъэщІащ, 4-р гъэру иубыдащ. Аращ «Хахуагъэм папщІэ» медалыр къыщІратар. Ар къыщыхъуар 1944 гъэм дыгъэтъазэм и 27-рщ.

Хьэпэ Пётр Хьэзешэ и къуэр 9-нэ уэгу-десант дивизэм и 7-нэ гвардие полъым и телефонистт. Кунишевкэ къуажэм

Хьэпэ Пётр Хьэзешэ и къуэр 9-нэ уэгу-десант дивизэм и 7-нэ гвардие полкым и телефонистт. Кунишевкэ къуажэм щекІуэкІа зэхэуэхэм щыгъуэ связыр бгъуэ зэпаудати, бгъуэми зэпищ]эжыгаш, 1943 гъэм щэкІуэгъуэм и 17-м Медеревэ районым деж дакъикъи 7 - 8-м и кІуэцІкІэ связыр тІэу щызэпищІэжащ, 1944 гъэм шышхьэуІум и 14-м Чайновэ жылэм и Іэгъуэблагъэм бийм зэпымыгуэ къыщигъэуа лагъымжэм я зэранкІз связыр кІуэдат. Хьэпэм дакъикъи 10-м и кІуэцІым кІапсэхэр хэнейрэ игъэзэкІуэжащ, 1945 гъэм и щІышылэм Стопницэ огым и Іэгъуэблагъэм щекІуэкІа зауэ гуащІэм связыр зэпымынуэ Іисраф ищІырт. 7-нэ гвардие полкым связымкІэ и командир, сержант Хьэпэ Пётр мафІэ лыгъэм хэту кІапсэхэр 17-рэ зэпищІэжащ, 1945 гъэм мазаем Одер псым щызэпрыкІым батареемрэ дивизионым и командирымра запыщІэныгъэр абы тэмэму къызэригъэпэщащ, Апхуэдэ лЫптъз абы щигъэлъэгъяци Каушен къуажэми, Шпрее псым дежи.

жи.

Сзбан Николай Ізубэчыр и къуэр 28-нэ сапёр гупым и командирт. 1944 гъэм бийм и танк атакэм хэтащ. И псэр игъэнэхъапэртэкъым бийм пэгъунэгъу дыдэ щыхъухэм дежи. Фашистхэр къызри-кіуэну гъуэгум лагъымхэр щыщитэри, абы бийм и танк къигъзуащ. Тирасполь областым и Слобудкэ-Джурильнэ районым 1944 гъэм Сэбаныр зыхэта гупым щыщатагы дагъым 300-м щигъу. 1945 гъэм гъатхэпэм и 29-м сержант Сэбаным унафэ къы рыркъващ и отделенэм и гъусэу гъущі кіапсэ банэхэмкіз гъэбыда, дагъым щыщатіа щыппэм гъуэгу щыпхагъым щышкатым дагъуэ баным куейт. Гвардием и сержант Сэбан Николай и гупым лагъым 300-м нэблагъэ къыщахащ. Абы къыхуагъэфэщащ Вагъуэ Плъыжъ, Щіыхь орденым и 3-нэ нагъышэр «Хахуагъэм папщіз» медалыр.

ХЬЭМДЭХЪУ Мухьэмэд.

Хъаний Петро зэи къик**І**уэтакъым

1941 гьэрт. Старшина Хъаний Петро и взводым Белоруссием и Борисов къалэм и Бишулъэбыдат. Ихъуреягъыр лагъымхэмрэ топышэхэмрэ иравык ырт. Бийм и кхъухълъатэхэр къащхъэщытт, я танкхэр тегушхүауз къебгъэрык уэрт, автоматгъаузмуэр абыхэм къагылъыжэрт. Ахэр къызэтезыгъзувы рафин къару гуэрщы зау формицы при в при в

«Зывгъэхьэзыр» - яхуещі Хъанийм унафэ. Фашистхэр къыщыблагъэм, ди зауэліхэр гранатэкіэ зэдоуэри, бийм и танкхэм лыгъэ ирадз. Къарур зэхуэдэтэкъым, взводым хэщіыныгъэ игъуэ-

взеодени жадынын за иг вузтырт. Езы Петро и Ізм шэм зыпхидзами, зэуапіз губгъуэр кънгъзнакъым. Сыт хуэдизкіз лъэщу къемыбгъэрыкіуами, фашист ерухэр благъэкіакъым, взводым щыщхэри яхэту, къелахэр псэзэпылъхьэпіз бзаджэм къикіаш. Иужькіи зэкъым е тізукъым адыгэ щіалэр ажалым и нэгум зэриплъар, ауэ а япэ зэхэуэ гуацііал псэхух и гум ихуакъым

къым адыгэ щІалэр ажалым и нэгум зэриплъар, ауэ а япэ зэхэуэ гуащіэр псэуху и гум ихуакъым.
Зэгуэрым тіасхъэщіэххэм къахутэ мыхьэнэшхуэ зиіэ щіыпіз хэхам фашистхэм зэрызыщагьэбыдар. Ахэр зэхакъутэту Петро и гупым къалэн цащі. Унафэр ягъэзащіз. Хъанийр я пашэу, уащхъуэдэмыщхъуэу ятоуэри, быдапіэр къащтэ, ауэ езыми удын хьэльэ егъуэт. Зыкъыщищіэжар уіэгъэщырш. Зи узыншагьэр эзтеувэжу 269-нэ фочауэ дивизэм лейтенанту зыгъэзэжа Хъанийм и гупыр Ворошиловград областым щыіэ Михайловскэ станицэм деж зэрыпхъуакіуэхэм щапэщіэтт. Бийр аргуэру къыщебгэрыкіуэм, пулемётгьауэ Бондаренкэ Иван хокіуадэ. А зы пулемётрат взводым иіэжри, ар къепхъуатэри, Петро фашистхэм яхэуу щіедзэ. Псэууэ къэнэжар зауэлі зыбжанэт, шэхэмрэ гранатэхэмрэ яіэщізухат. Нэмыцэхэр къатегуплізу іэпшэрыбанэм щыхуэкіуэм, Хъанийм фашистищ еукі, езыри уіэгъэ хьэлъэ махьу

И насыпыр текіуэри, абыи къелащ. Удынышхуэ телъти, зэман кіыхькіз къеізээн хуейт. Уізгьэщхэр ягьэізпхъузурэ, Сталинград къалэм къыщыхутащ, а щіыпіэм бийр къыщысым Баку яшащ. Абы нэхъ псынщізу зыкъыщиужьыжри, фронтым игъззэжащ. Петро щхьэмыгъазэу яхэтащ Европэм и къэралхэр хуит къззыщіыжахэм, Германием фашистхэр щызетезыіущіахэм, Берлин ебгъэрыкіуахэм. Эльбэ псым деж ди дарэгъу дзэхэм ящыщ офицерхэмрэ сэлэтхэмрэ щаіущіащ.

зауэ гущ\эгъуншэм и мафіэ лыгьэм къелри, и Терекскэ къуажэм щіалэ хахуэм игъэзэжащ. Абы и бгъэр ягъэдахэрт къэралым къыхуигъэфэща Вагъуэ Плъыжь орденым, Хэку зауэ орденым и япэ нагъыщэм, «Щіыхь» орденым и ещанэ нагъыщэм, медаль куэдым.

медаль куэдым. Гугъуехьым ипсыхьауэ къэкіуэжа зауэліым жэуаплыныгъэ зыпыль ізнатіэхэр ирихьэкіащ. Я жылэм щызэхэта «Заря коммунизма» колхозым и тхьэмадэу хахри, щапхъэ игъэлъагъуэу а лэжьыгъэр илъэс тіощіым щіигъукіэ иунэтіащ, къызыхэкіа лъэпкъым и ціэр фіыкіэ жригъзіащ. Гуапагъэмрэ ліыгьэмрэ къызэбэкіыу псэуа Хъаний Петро пасэу дунейм ехыжами, и къуажэгъухэм ящыгъупщэркъым, и Іуэхущіафэу щытар яфіэлъапізу, и фэеплым хуэфащэ пщіэ хуащі.

ХЪАНИЙ Мирон

мэкъумэш щіэныгъэхэм я доктор, профессор.

Дэтхэнэ зыми ди фарзщ

тэчт гьэм нэмьцэ фашистхэм к кьыдащыліауэ щыта зауэ гущэр груншэм имыгьэгуіа унагьуэ ди республикэм ису къыщіэкіын-къым. Ди Къулькъужын Ипщэ (Абзуанхьэблэ) къуажэм щыщу щіалэ щитым щіигъу фронтым кіуати, къэзыгъэзэжар и зэхуэдитым нэсыркъым.

И ЛЪЭПКЪЫМ - Іэхъуэбэчхэ - къахэкІыу Назир, Хъызыр, Амдулгъэфар, Амдулкъадир, Амдулчэрим, Зэчий, Зубер, Алджэрий, Исмел, Хьэмид, Хьэмээт, Хьээрэталий, Нухь, Билал, Зулъкъарней, Нажмудин, Жантемыр сымэ щхъэмыгъазэу бий ерум пэщіэтащ, Ліыгъэм и щапхъэ къагъэльагъузу. Ди къуипщіым я псэр ятащ. Я насып къихъри, блым къагъэзэжати, нобэ зыри псэужкъым, я нэхъыбэр ягъуэта фэбжьым пасэу ихьащ. Зэшхэу Нухърэ Билалрэ,

Хъызыррэ Назиррэ, Зуберрэ Алджэрийрэ, Зэчийрэ Амдулчэрим-рэ хахуэу зэрызэуам, лыгъэшхуэ зэрызэуахым я щыхьэт тхылъхэр куэду щыгэщи, абыхэм дрогушхуэ, дроин, щгоблэр щгыдопыкг. Алджэрий щхьэмыгъазэт, къэмылэнджэжт, шынэ жыхуагэр ищгэртэкъым. Брест быдапгэр ишгэтэкым гэрамыгъэхьэу махуэ тгошрэ хыкгэ бий ерум пэщгэта ди зауэліхэм яхэтащ икги а щыпгэм и псэр щитащ. «Дыхокгуадэ, ауэ зыттыркъым!» тетщ быдапгэм и блыным. Штыкыпэкгэ къратхъа а псалъэхэм я щгагым гэхьуэбэч унэцгэри тетщ.

ульдэри нем комсомолым хэтт. Сыціыкіуами, ар зауэм щыкіуар иджыпсту хуэдэу сощіэж. Абы щыгъуэ езыгъажьэхэмрэ и ыхълыхэмрэ захуигъахэри, урысыбээкіэ мыпхуэдэу жиіэгъащ: «Комсомольцы, уходим на свя-

щенную войну!». Иужь дыдзу Брест къалэм къикlа и тхыгъэм къыщысщытхъурт: «Хьэшим, письмо къыщысхуэптхыфк!э л!ы ухъуащ, бий бзаджэм нэхъ псынщ!ау дытек!уэну ухуеймэ, ф!ыуэ еджэ. Нэзытхыр Алджэрийщ», - жи!эу. Абы и къуэш Зубери зэуап!э губгъуэм ик!уздащ. Шыпхъуитху я!эти, пл!ым я щхьэгъусэхэр зауэм я!эщ!ихри, фызабэу дунейм ехыжащ. Зэшхэм я адэ-анэ Мыхьэмэтрэ Гуащэ!эф!рэ я щ!алит!ри, я малъхъипл!ри маф!э лыгъэм ихьащ. Аращ «зауэм и к!эр хьэдагъэщ» щ!ыжа!эжри.

Нобэ псэухэми къытщіэхъуэну щіэблэми я къалэнщ псэкіэ, лъыкіз, ліыгъэкіэ Хэкур зыхъумахэм яхуэфащэ пщіэ яхуэтщіыну; абыхэм я ціэр тіэтыну, я фэеплъыр тхъумэну. Ар дызэрифарзыр зымащіакіи зыщыдгъэгъупщэ хъунукъым, сыту жыпіэмэ, абы къэралыр егъэбыдэ, лъэпкъхэр зэрешаліз, Хокум, лъахэм я лъапіэнытърхар зухьмегъяція

гъэхэр зыхыуегъащІэ. Тхьэм апхуэдэ лажьэм дяпэкІэ псори дыщихъумэ.

IЭХЪУЭБЭЧ Хьэшим. Бахъсэн къалэ.

щІэблэми гъунэжу дэтхэнэ щізолэми гъунэжу хэтщ зэманыр ягьэдахэу, напэмрэ нэмысымрэ я уэчылу къэгъуэгурыкіуэфхэр, тэрчыпсым
хуздэу берычэту, щызу, уэру зи
гъащіэр зыхьыфхэр. Ахэр псыпэщи, сыт хуэдия льэпощхьэпорэ угтьуехърэ јумыуэми, ерыщу я
гъуэгуанэр зэпач, къыкіэлъыкіуэ щізблэхэр зытемыгъуэщыкіын
льагъчэр хашу. лъагъуэр хашу.

ЛІЫ ЦІЭРЫІУЭ куэд къыдэкіащ Болэтей адыгэ жылэжьым. Мы къуажэм щалъхуахэр здынэмыса кыралын щалыудалы арыпыныгыра кылгыратыгырейщ. Икіи абыхэм я нэхыбапіэм яхузэфіэкіащ зытеува гъузгур пщізрэ щхьэрэ яізу якіун, я гурылъхэр пхагъэкіын. Губзыгъэр сытми хуэізижьщ - и

къуажэгъухэм ящыщ дэтхэнэми къыкіэрыхуну къыщіэкіынтэкъым Къуэдзокъуэ Пётр, абыхэм якіэлъе-Кырадокъуэ Пётр, абыхэм якіэлье-ізну хуежьауэ щытамэ. Ауэ абы къыхуиухар нэгъуэщіт. Щіалэм и ціыху хыхьэгъуэ нэблэгъауэ арат, кээралым и бийхэм хабжэу, и адэр 1937 гъэм щаукіам. Зэрыгуры-іуэгъуэщи, абы и ужькіэ лъага-щау зыпіэтыну гугъапіэ щыіэжтэ-къым, зэрыщыту лъапсэм псы ирамыгъэжыхыжу къызэтенэмэ, ари насыпышхуэт. Сыту жыпізмэ, ари насыпышхуэт. Сыту жыпізмэ, арастым щигъэкіахэм я шэ ціывам ихьауэ аратэкъым Къуэдзокъуэ Къасым. Сыт хуэдизу ахьмакъыу къыпщымыхъуми, а зэманым те-тыгъуэр зыіыгъахэр зыкъомкіз щы-гъуазэт Къуэдзокъуэхэ зищіысым.

Тэрч хуэдэу щызт абы и гъащІэр

Тенджыз ФІыцІэм Іуса натхъуэ-Тенджыз ФІыціэм Іуса натхьуэджэм ящыщ уэркъ льэпкъым и зы къудамэр къэ!эпхъуэри, Джылахъстэнейм хиубыдау, Сунжэ Іуфэ деж къуажэ щхьэхуэу ХІХ л!эщыгъуэм и пэщ!эдзэм щет!ысэхауэ щытащ. Ауэ Щамил и дзэхэр мэдэгурэ Къэбэрдеймрэ къыщеныкъуэкъуа лъэхъэнэм (1840 гъэхэм) Къудзокъуэхэ аргуэру къуажищым (Болэтей, Мэртэей, Хъэтуей) дэгуэша хъуащ. Лъэпкъым щышхэм лъапсэ быдэу зызэтрахуэжри, яхуэфэшэн пшіэн пші лызпкым дышхэм ляхуэфэщэн пщ!э-рэ щ!ыхырэ зыхэт!ысхьа жылагъуэ-хэм щагъуэтыжащ. Къапщтэмэ, мэртэзейм и старшынэу илъэс куэдк!э ек!уэк!ащ Къуэдзокъуэ Бэ-токъуз. Абы и къуэ Кърымсулът!ан. урысыдаэм и офицер хъуащ, Георгий жорыр къыхуагъэфэщауэ щытащ, Хьэтуей дэтнысхьа Цзбээджэрий и къуэхэу Мыхьэмэтмырээ, Бэчмырээ, Алимырээ, Къантемыр сымэ лэжьакүрэшхүэти, былымрэ мэлу зэрахуэм я бжыгъэмкіэ къа-

мэлу зэрахуэм я бжыгъэмкіэ къа-лъэщіыхьэр мащіэт. Зыхэпсэукіын иіэт Болэтей щыщ іэсхьэди. Гуащіэрыпсэу емызэшы-жти, дунейм и зэхэзэрыхыгъуэ дыдэм ар мылъкукіэ нэхъ хуэщіа-хэм ящыщу ирихьэліат. Къулеягъэ-ми удэкіуэтэнт, ауэ іэсхьэд и къуэ Къасым щхьэгъусэ хуэхъуат Анзор-хэ я пхъурылъху, Абейхэ япхъу Па-щтыхьжан (а лъэпкънтіми ящыщу большевихуэм в залымытьэм къебольшевикхэм я залымыгъэм къе лар зырызыххэщ).

лар зырызыхэш).
Къуажищми дэса Къуэдзокъуэхэ
20 - 30 гъэхэм бэлыхь куэд трагъэлъащ, зи щапіэм кърахуа, хэкум
ирагъэкіа унагъуэхэр мащіэкъым.
Къуэдзокъуэ Къасым къапштэмэ,
«кулак» фіащри, мылъкуи былыкъыхуэмынэжыху яфыщіащ. къыпахын щамыгъуэтыжым, дашри яукіащ.

Щіалэ ціынэу къэна Пётри жы-

щалэ цынзу къэна петри жы-жьэ нагъэсыну къыщакіынтэкъым - илъэс зыбжанэкіэ ар хьэlупс ящіауэ екіуэкіащ, пыухыкіауэ щіа-гъэкъуэншэн бгъэдэмылъ пэтми. Абы нэгъэсауэ «шэтемыхуэ дыуэ» жыхуаіэм хуэдэ хуэхъуащ комсо-молым и Тэрч райкомым и секре-

тарь Сэхъу Къэрэщей и Іэ щІэлъу тарь сэхьу къврещей и та щіатура 1941 гъзм и пэщіадзэм кърита ком-сомол билетыр. А зэманым комсо-молыр къвруушхуэти, Пётр и жа-гъуэгъузэм кърамыкуж хуэщ. Адэкіз зауэр къзхъейри, къзгъэщагъэр ІэщІагъэ зыхуэхъуахэм я Іуэху фІейхэр я щхьэпхэтІыгум дригъэ

Топгъауэу къыщІидзэри, Пётр автомат иlыгъыу лъэсырыкіуэдээми хэтащ, нэхъ иужькіэ аргуэру топгъауэхэм яхэхуэжащ, тlасхъэщіэх отделеном и командиру зауэр иу-хащ. Ар Кавказыр зыхъумахэм, Краснодар щегъэжьауэ бийр изыгъэкІуэтыжхэм, Бобруйск, хуит къэзыщІыжахэм яхэтащ

Ауэ зауэр ебгъэрыкІуэныгъэ зэ Зи калибрыр миллиметр 76-рэ хъу топыр тезыгъапсэ Къуэдзокъуэ Пётр, а топыр зыузэд Гъукlакъуэ Кърым, миллиметр 45-рэ хъу топыр тезыгъапсэ Лыкъуэжь Хьэмыщэ, нэгъуэщ джылахъстэней щалэ зыбжани зыхэт частыр 1942 гъэм Лабэ Іуфэ деж къышрагъзэри, фашистхэм къаухъуреихъащ. Сэлэтхэр жэщым гул-гулурэ псым екlyалlәу щадзащ. Ауэ Лабэ уэрт, куут. Есыкіз зымыщізхэр куэдти, ахэр къэбгъанэ хъунутэкъым. Къуэдзокъуэм и пліэм комиссар Завьяловыр иригъэтіысхъэри псым хыхьащ. выр иригъэт ысхьэри псым хыхьаш. Тэрч Іуфэ къыщыхъуа мыдрей щІа-лэхэри нэхъ лъэрымыхьхэм ядэ-Іэпыкъуурэ Хьэкуринэхьэблэ деж Лабэ щызэпрыкlащ. Адэкіэ Пётр танкхэр зэракъутэ

фочыр иlыгъыу зэхэуэ гуащіэ зыбжанэм хэтащ. Апшеронскэ станицэм и іэшэлъашэхэм деж уlэгъэ щыхъури, шыдитІым ятепха пхъэхьым телъу лъагъуэ зэвхэмкІэ къур-шым щхьэдахьэхын хуей хъуащ.

Щызэхэпх щыІэщ зауэм щыщІи дзам щегьэжьауэ ар иухыху зы те-удыгьэ ямыгъуэту, зы щхьэц нальэ яхэмыхуу фронтым Іутахэм ятеухуа хъыбархэр. Абы и лъэныкъуэкІэ

Къуэдзокъуэм и кІэн къикІакъым. Псори зэхэту къапщтэмэ, ар зауэ лъэхъэнэм къриубыдэу уІэгъэщхэм

льэхвэнэм квриуовьдау угы выдхэм зэрыщіэльар зы ильэсым щіегьу. «Зауз Ізнатізм Къуадзокъуэ Пётр Къасым и къуэм уіэгьэу хы къы-щытехуащ, - дыкъыщоджэ Хьэкіуа-щэ Евгений и тхыгьэм. - Абыхэм ящыщу пліыр уіэгьэ хьэльэт: 1942 гъэм мэлыжьыхым и 16-м и нэзэрыхъэм шэ къытехуащ, 1943 гъэм щІышылэм и 21-м дамащхьэ ижьыр къызэпаудащ, 1944 гъэм и щіышылэм и лъакъуэ ижьымрэ и джабэ сэмэгумрэ, 1945 гъэм щіы-шылэм и 31-м блыпкъ сэмэгур къауlаш»

къаунащ». Ауэ насыпыр зритам къыпхутехы-нукъым: апхуэдиз уlэгъэм къелри, ныкъуэдыкъуагъэ имыlау, орде-ныбгъэрэ и дахэгъуэу Пётр щалъ-хуа жылэжьым къыдыхьэжащ.

хуа жылэжьым къыдыхьэжащ. ... Куэдрэ си нэгу къыщ оувэж а лы гъузээджэр. Къуэдзокъуэхэ зэк у-жу, гъэсауэ, губзыгъэу цыху мащ о къахэк актым. Ауэ Пётр Хьэтуей дэс и благъэхэм я деж лъагъунлъагъу нэкІуамэ, абы къуажэ псор хукъуэп-лъырт. Езы Къуэдзокъуэхи ирильырт. Сэв Коуздзокоузжи ириг гушхуэу, ириину ар я напщІэм телът. Тхьэм къузэритынт апхуэдэлІ льэп-къыми, къуажэми, хэкуми. Уэркъыкъыми, къуажэми, хэкуми. лэркъы-гъэр абы и лъым и мызакъуэу, и псэ-ми хэлът. Зэгуэр абы и Іэнэ кlапэ къызылъысам щыгъупщэнкіэ Іэмал иІэтэкхым Пётр и хабзэмрэ и гуапа-гъэмрэ. Абы ущыбгъэдэсым и деж и псэм и Іэфіыпіэри къыпхуигъэ-

и поэм и Іэфіыпіэри къыпхуигъэ-кіуатэу къыпщыхъурт. Ткіиягъ гуэри хэлъагъэнщ абы, илъэс тіощіырыпщіым щіигъу-кіэ ізнатіз зэмылізужьыгъуэхэм я унафэщіу къыщекіуэкіакіэ. Къуз-дзокъуэ Пётр зауэ нэужьым еджа-піз, сабий гъэсапіз зыбжанз этри-гъзувэжащ, щалъхуа къуажэм по саоии і эсапій зыожана затри-гьуважащ, щальхуа къуажэм щы!а колхозым и парт организацэм и секретару щытащ, Тэрч къала Сов ветым и исполкомым и тхьэмадэу илъэсипщ!к!э лэжьащ. Ауэ абы и унафэм шІэтахэм зэрыжаІэжымупадом цотахминаминия кіэ, Къуэдзокъуэ Пётр ціыхум игурэ и щхьэрэ щызригъэбгъэж, щигъэ-пуд, хуэмыфащэ щыкіэлъызэрихьэ

туд, ууммаращо щыколовоорихво зэи къэхъуакъым. Совет властым иджыпсту куэд ху-жаlэ икlи блэкlа лъэхъэнэр зэраужаіз икіи блэкіа лъэхъэнэр зэрау-бым пэжу хэльыр мащіакъым. Ауз властыр апхуэдзу гущіэгъуншэу, пцівіуэпціышэу щытауэ ціыхум я нэхъыбапіэм къащыхъуркъым, ліэщіыгъуз блэкіам и 60 - 70 гъэхэр ягу къыщыкіыжкіз. Сыту жыпіэмэ, къуэдзокъуз Пётр хуэдэ ліы іущ куэдым я дамыгъэ къытенащ а

МАМХЭГЪ Астемыр

1941 - 1945 гъэхэм екіуэкіа Хэку зауэшхуэм ди къэралым Текіуэныгъэ Ин къызэрыщихър илъэс 70 зэрырижъур мы гъэм абы и щіыпіэ псоми щагъэльапіэ. А мафіаем и бзий гуащізхэр зытымыйся интъэмыйся интъум искъым ди хэкум. Къэралым, совет ціыхухэм я щхьэхуитыныгъэм папщіэ а зэманым зэуащ хэти папщіз а зэманым зэуащ хэти и адэ, хэти и къуэш, хэти и къуэш, хэти и къуэш, хэти и къуэш, хэти и къуэ. Ди адэшхуэ Теркъул Назири ящыщщ ліыгъэрэ хахуагьэрэ зэрихьэу бий зэрып-хъуакіуэм ялэщізува совет щіалэхэм. Ар дэ, абы и къузрылъхухэм, дощіз езым къиз рыльхухэм, дощіз сэым кыл уэтэжауэ ди деж къэса зауэ хъыбархэмкіэ. Апхуэдэу ди адэшхуэр хахуэу зэрызэуам и щыхьэтщ абы къыхуагьэфэщауэ щыта дамыгъэхэри.

ТЕРКЪУЛ Назир 1916 гъэм Бахъсэн куейм хыхьэ Къулъкъужын Ищхъэрэ къуа- жэм къыщалъхуащ. Мэкъумэшыщіэ унагъуэм ктышыхтуа щіалу дівкіум пасэу къиціащ лэжызгъэр зищіысыр. Къуажэм дэт школым и класситхур къиуха нэужь, ар и адэ-анэр зыхэт колхозым хыхьащ икІи абы щылэжьащ, 1940 гъэм и мазаем дзэм къулыкъу

твэм и мазаем дээм кеулыкку щищ(эну ираджэху. А къалэныр пщ(эрэ щыхьрэ пылъу ирихъэкіырт Назир. Къулыкъу нэужьым абы и му-радт щалъхуа щіыналъэм къэкіуэжу, и адэмрэ адэш-хуэмрэ яхуэдэу, мэкъумэш лэ-

Ди адэшхуэм дрогушхуэ

пэрыувэжыну. Ап-ьунут, 1941 гъэм и жыбгъэм пэрыувэжыну. иг хуэдэуи хъунут, 1941 гъэм и гъэмахуэм Хоку зауэшхуэр къэхъеяуэ щымытамэ. Дзэ къулыкъум кири, ди адэшхуэр эрыуващ дэтхэнэ хэкупсэм и дежки щіыхь зыпылъ къалэ-ным. Зауэм и япэ махуэхэм къыщыщіздзауэ ар фронт зэ-хуэмыдэхэм псэемыблэжу

хуэмыцэхэм псэвмыолэжу бийм щыпэщІэтащ. Биишэри зэкъым-тІэукъым къызэрытехуар Назир, арщхьэкІэ абыхэми къелащ зауэлі хахуэр икіи, уіэгъэр зэрыкіыжу, фрон-тым іухьэжурэ адэкіи зэуащ, си

икии, улы выу ээрвикшыху, фрилтым (ухьажурэ адэкіи зэуащ, си псэ нахъапэщ жимыlау.
Зэгуэрым (ар кызшыхъуар 1943 гъэм и бжыхъэращ) си адэшхуэ Теркъул Назир зыхэт зауэл! гул тіасхъэщіах ягъэкіуат. Сержант нэхъыжь Теркъулыр абы щыгъуэм 23-на фочауэ ротэм и 1-нэ отделенем и командирт. Иджы ар зи нэхъыжь тіасхъэщіаххэм я къалэнт нэмыща штабым зыщигъэбыда щіыпіар тэмэму къахутэну, бийм зауэлірэ техникау иіар зыхуэдизыр къащіэну, хъума, а псори нэхъ тэмэму къзазінуэтафын «бзэгу» къыздашэну.

дашэну. дашэну. Фронтым адэкіэ километр зытхухкіэ кіуауэ, тіасхъэщіэх-хэм къальэгъуащ нэмыцэ шта-бым и хэщіапіэр. Жэщт. На-зир сымэ хуэмурэ епщыліащ

штабым. Ар зыхъумэ нэмыцэ зауэлІыр лъэныкъуэ иригъэзы-ну Назир яужь ит пэтрэ, абы езым гу къылъитащ икіи авто-матыр «къытригъэлъэльащ». Абдежым зэрызехьэ къэхъуащ. Абдежым зэрызехьэ къэхъуащ, Назир напіззыпіэм Іэрыдз ла-гъым къызыкъуилхъуэтащ икіи нэмыцэхэр зыщіэс унэм щіи-дзащ. Бийхэм ящыщ куэд ззуэ игъуэльыкіащ, къэнахэмрэ тіасхъэщіэххэмрэ иджыри да-къикъэ зыбжанэкіэ ззэуащ. Ди зауэліхэм штабым щіэса ціыхуи 8-р яукіащ, зыр уіэгъэ ящіащ. Штабым щіэль дэфтэр-хэр къащтэш, офицер уіэгъэр хэр къащтэщ, офицер уlэгъэр гъэр ящіри, я хэщіапіэм къа-гъэзэжащ. Апхуэдэу ягъэзэщіа къалэным щхьэкіэ Теркъулми

къалэным щхьэк!э Теркъулми ар зи пашэ т!асхъэщ!эх гупым хэтахэми Вагъуэ Плъыжь орденыр иратауэ щытащ. Иужьк!з, Днепр псым и Іуфэм щек!уэк!а зэзауэхэм жыджэру зэрыхэтам къыхэк!ыу, ди адэшхуэм къыхуагъэфэщащ «Щіыхъ» орденым и З-нэ архършами разършами.

щащ «ЩІых» орденым и 3-нэ нагъыщэр. Ар зауэ дамыгъэ куэдым ящ!э.
Лыгъэрэ хахуагъэу зауэм щызэрихьахэм папщ!э Теркъул Назир иджыри къратауэ щытащ Украинэр, Венгриер хуит къызэращ!ыжам, Берлин къызэращтам и щ!ыхък!э ме-

далхэр, «Хэку зауэшхуэм Те-кlуэныгъэ къызэрыщахьам пакіуэны із кызарыщахым піа-пщіз» дамыг-эр, нэг-руэщіхэри. Хэкум и щхьэхуитыныг-эм щізэзуа, абы щхьэкіз и къаруи, уеблэмэ и пси щымысхьа ди адэшхуэм Текіуэныг-ээ Иным и зы юбилей къэнактым алхуэдэ дамыгъэ лъапіэкіэ къэрал vнафэшIхэр къыхvэмыvпсэv

унасрэщкэр кызкуэмыўнсэў. Хэку зауэшхэр иуха нэужь, иджыри илъэситікіэ дзэм къулыкъу щищіащ ди адэшхэм. Абы и дэфтэрхэм кызэрыхэщыжымкіэ, ар яхэтащ Германием къагъэна советы-

Германием къагъэна советыдзэ гупым.
1947 гъэм Теркъулым къигъэзжащ щалъхуа щіыналъям.
Ар илъэс куэдкіз хъэлэлу щылэжьащ Къулъкъужын Ищхъэрэм и колхозым, абы щхъэкіи «Лэжыгъэм и ветеран» медалхэр къратащ. Ди адэшхуэр нахъыщізэм я щапхъзу къузажэм дэсащ. Ар мызэ-мытізу хахащ къузажэ советым и депутату, колхоз правленэми хэтащ.
Унагъуз дахи иlащ Теркъу-

ленэми хэгащ. Унагъуэ дахи иlащ Теркъу-лым. 1947 гъэм абы щхьэгъусэ ищlауэ щытащ Дыджэ Къэрэжан. Адыгэ хабээ екlу, нэмыс, пщ!э зэрылъ унагъуэм быни 8 къихъуащ: щ!алипл!рэ хъы-джэбзипл!рэ. Абыхэм ящыщ

дэтхэнэми гъэсэныгъэ екју, Іэ-

дэтхонэми гъзсэныгъэ екly, Із-щагъэ, щізныгъз ирагъэгъуз-тыфащ зэщхьэгъусэхэм, уна-гъузуи ягъэтысыжахэщ. Дэ ди адэшхуэр къытхэтыж-къым, ауэ ар дигу илъ зэпытщ. Дропагэ икlи дрогушхуэ ап-хуэдэ адэшхуэ дызэриам. «Теркъул Назир и щізблэ дахэ, гъзсэныгъэ екly зыхэлъ» къыт-хужају, ди адэшхуэм дыхуз-фащзу дызэрыпсзуным дыху-фащзу дызэрыпсзуным дыхуфащэу дызэрыпсэўным дыху-

Теркъул Назир

и къуэрылъхулым къяблъэдэкіыу Астемыр, Азэмэт, Каринэ, Даниээт, Мартин, Мурат

ЩІы Ізбжьыб

Зеикъуэ щыщу Хэку зауэшхуэм я щіалэгъуэу я псэугъуэу щіалэ 520-рэ хэкіуэдащ. Анэ дап-щэ, нысащіэ дапщэ игъэгуіа а зауэ бзаджэм. Адэ жьакіэху куэдым, я нэпсыр ягъэпщкіў пэ Адэ жьакіэху куэдым, я нэпсыр ягъэпщкіу пэтми, яхуэмыубыду, я щіалэхэр ягъеижащ. Дыкьынэ Тіамыш, Жэмыхъуэ Исмел, Къалмыкъ Дзадзу, Сыжажэ Къылъшыкъуэ, Щомахуэ Цу, Щомахуэ Аслъэмбий сымэ я къуэ пліырыплі зауэм къикіыжакъым. Адэ тіощіым я къуэ щырыщи яльагъужакъым. Абыхэм ящыщщ си хъзблэм дэсахэу Хъэмырээ Зулэ, Дыкъынэ Къэсей, Къанло Кушыку, Щоджэн Алджэрий сымэ, адэ 84-м я къуэ тіурыті зауэм хэкіуэдаш.

ЗЕИКЪУЭ къуажэ къыдэкІа Шыгъушэхэ ящыщу азауэм цІыху 17 хэтати, 8-м къагъэзэжакъым. Мы щІалэхэм я нэхъыщІэ дыдэм къигъэлъэгъуа хахуагъэм теухуащ си тхыгъэ кІэщІыр.

хахуагъэм теухуащ си тхыгъэ кіэщіыр.
Хэку зауэшхуэр екіуэкіырт, къэралым шына-гъуэ ин щхьэщытт, нэмыцэ зэрыпхъуакіуэхэм Москва яубыдыну ебгъэрыкіуэрт. Бийм и мурад бзаджэр зэпаудыну пэува зауэліхэм ябгъурыу-ващ дыгъуасэ школ партэм дэса щіалэщіэ Шы-гъушэ Къэралбий. Абы и къуэш нэхъыжь Хьидэ зауэм и курыкупсэм хэтти, Къэралбий лъаlуэри и къчэшым дзэауэну кічат.

зауэм и курыкупсэм хэтти, Къэралбий лъаlуэри и къузшым дэзэуэну зауэм кlуат.
Къэралбий зыхэхуар тlасхъэщlэх взводырт. Гупым я унафэщl Горбачевскэм хъыбар къыlэрохьэ Лебедкэ къужэхэр бийм къыlэщlахыжын папщlэ нэмыцэхэм я тlасхъэр къахутэн хуейуэ, пэлъэщмэ, къужэхэр цэхэхуит къащlыжыну. Абытlасхъэщlэх ягъэкцэхэм Зеикъуэ щышу щlалипп! яхэтащ. Ахэр: Шыгъушэ Къэралбий, Къарэнашэ Ахьмэд, Шурдым Мамудин, Унэж Хьэбас сымэщ.

сымэщ. Щалэхэр Тимки къуажэм и бгъум щежэх псы цыкіум и Іуфэм Іухьащ. Жэщыр щэхут, псори зэщіэдзіукі фізкіа умыщіэну даущыншэт. Вагъуэ цыкіухэр гузавзу, я нэр щіалэхэм къытрамыхыу къепльыу къыпщыхъурт. Къэралбий а дакъукъэм игу къэкіыжащ и анэ Быбэ (Мэржан), и гум щигъафіз Хьэлимэт пщащэ тхьэіухудыр, и ныб-жьэгъу ціыкіухэр. Зи Іуфэ къыщальхуа, и сабии-гъуэр щыкіуа Бахъсэныжь и хъущіз макъыр и гъуэр щыкіуа Бахъсэныжь и хъущіэ мактыр и тхыяіумам къеіущащзу къыщыхъуащ. Сыт хуэдиз гупсысэ хьэлъэ къытемыгупліами, абы дзыхь ктыхуащіу къалэн ктышащіар игтъзээщіэн хуейт. Пасхъыцізххэр ктуажэм зэрыдыхьэу бо кіыхь гуэрым јущіати, ар егъэзыпіэ ящіыну мурад яізу боубжэр къагтыуэтри екіуэліаш. Нэмыцэ плъырыр бжэм егъэщіауэ щхъзукъуэу кіэрытт. Абы япэу гу лъызытар Къэралбийти, пхуэщ, нэмыцэм и автоматыр иубырди, бэуапіэ иримыту и пщэм мыжурэр хиіуащ. Тіасхъэщізхуэр бом щіэлтьадэщ, абы щіэт шыхэр къыщіахури, лагъымхэ зыщіэль губгъуэм илъэдащ. Лагъымхэр щіэлъадэщ, абы щіэт шыхэр къыщіахури, лагъымя зыщіэль губгьуэм ильэдащ. Лагъымхэр зыр адрейм къыкіэльыкіузу къзуэн зэрыщіадазу, намыцяхэр зэрыкара адрежти, нямыця къыщіэмкым еузурэ, бийм щысхыншэу шэр трагъэльэльэн щіадзащ. Зэман кіэщікіэ нямыцяхэр хьэдэ гурышэу ирагъэлъуэльыкіащ, ауз зэрамыгугьауэ, бийр куэд зэрыхэру къащыгурыіуэм, гулым я унафэщіым къикіуэтыну унафэ ещі. Зэрызэгурыідам тету, Къэралбий ра Хъбасра нэмыцяхэр хэрымізура яттусхэхэр шіагъэлхуэжаш. Бжыхь къзхухьам щіалэхэр елъэу къыщіалкуэжым, хуейти, Къэралбий и щіыб къызэригъазу, бийшэр къытелъэльащ, абы и льэр зэуэ щіэщіэри, къэтаджымакъым, Хьэбаси куэд имыжу шэр лъэщіыхьэри, щіым кријуліа

пъэр зауэ щіэщіэри, къэтэджыжакъым, Хьэбаси куэд имыжу шэр пъэщіыхъэри, щіым ириlупіа хуэдэ, ехуэхащ. Мыгувау советыдаэм Орловрэ Курскрэ хуит къащіыжащ, адыгэ щіалэхэм я хьэдэр къыщынащ Лебедкэ къуажэ ціыкіум. Къэралбий и къуэш нэхъыщіэ Мусэбий 1975 гъэм - Текіуэныгъэ Иныр ипъэс 30 щрикъум - ирагъэблэгъауэ щытащ и къуэшыр щаука Лебедкэ къуажэм. Абы и гъусат Къэралбий дэзэуа Къарэнашэ Ахьмэд. Къуажэ колхозым и тхьэмадэм щіалэхэм піщіэ къакуищіу иригъэблагъэри, Къэралбийрэ Хьэбасрэ я кхъащхьэр яригъэлъэгъуаш. Къуажэ заууас ящіам къыщыпсэльащ зауэм уэтахэр, щіалэщізэх м Ліьпоруп, ковуралимира жазакуас ящіам къы-щыпсэльащ зауэм хэтахэр, щіалэщізхэм ліы-гьэ яхэльу зэрызуар, зыри зэращымыгъупща-нур, абыхэм я фэепльым удз гъэгъахэр кіэщі-кіэщіурэ зэрытральхьэр жаіащ. И нохэр нэф хъуауэ зэјущіэм къыщыпсэльа ліыжым хъы-бар гъэщіэгъуэн къніуэтэжащ, «Яукіахэм я хьэ-дэр Іудагъэшыртэкъым. Жэщым хъэмкіэшыгу-кіэ сыкіуэри псыхъуэм хьэдиті щыщіэслъхьа-ти (Къэралбийрэ Хьэбасрэ), пщэдджыжьым бэзгу яхъри срагьэубыдащ, Афіэкіа хэмыльу полицайр кіэрахъуэкіэ къауэри си нэр къри-хуащ. Аращ нэ льэныкъуэ сыщіахъуар. Иужькіэ хьэдэхэр школым дащіыхьа къуэшыкхъэм къа-хызжащ», - жиіащ ліыжьым. Къуэшыкхъэм ит сыным тетхащ «Ди хэкум и хуитыныгъэмрэ папщіэ зи хуитыныгъэмрэ папщіэ зи

Къузшыкхъэм ит сыным тетхащ «Ди хэкум и хуитыныгъэмрэ щхьэхуитыныгъэмрэ папщ]э зи псэр зыгахэм игъащ]экlэ щыхъ» жиlэу. Абы тетха унэц]эхэм Зеикъуэ щыщ щ|алэхэу Шыгъушэ Къэралбийрэ Унэж Хьэбасрэ яхэтш. Къэралбий и кхъащхьэм удз Іэмьшцэрэ щ|ы Ізбжыбрэ къытрихри, къэп цыкlум илъу Мусэбий и анэм къыхуихьати, Мэржан л!эжыху абы телъэщ|ыхьу, и нэ-и псэм хуихьр псэуащ. Дунейм щехыжам и уэсятым ипкъ иткlэ къэп ц!ыкlур дыщ|алъхьэжауэ щытащ.

ШЫГЪУШЭ Алий.

Нэгъуей Хьэзиз

щызэрагъэпэщыжри, Запорожьем дынэсауэ къытлъэщІыхьэжауэ щытащ. Апхуэдэ щапхъэхэр мащіэтэ-

къым». Хьэзиз игъэхьэзыра, ІэщэкІэ иузэда кхъухьлъатэхэр Кав-казым, Украинэм, Карпат щІыбым, Чехославакием, нэгъуэщІ щІыпІэхэ-

Чехославакием, нэгъуэщ I щ I ып I эхэ-ми я уэгум щызэуащ. Фашистхэр я гъуэм ираук I ы хызжауэ, гүф I этъуэм зэрихьэрэ ар я I эту зыхуэзэша я лъахэмрэ я Іыхьлыхэмрэ зауэл I хэр яхуэк I уэ-жырт. Къэрал дамыгъэхэр и бгъэм къыхэлыдык Iыу, Нэгъуей Хъэзи-заи щалъхуа Хэкум, и Аруан къуа-жэм къыхуэп I ащ I это Аруан командующэ, Совет Союзым и Л Iыхъужь, авиацэм и генерал-лейтенант Осипенкэ Нэгъуейм кърита фІышІэ тхылъым итш: «Уи къаруми уи псэми уемыблэжу, Хэку зауэш-хуэм жыджэру ухэтащ, бийр зэхэкъутэным, абы дытекІуэным

Хэкур къыщеджэм

Мысостей (Аруан) къуажэм щыщ нэхъыжьыфІ Нэгъуей КІзмыш и бынийм я щ алэгъуэ, я сабиигъуэ дахэр къэралым зыщиузэщі щэщі гъэхэм хиубыдат. Абы лъэныкъуэ куэдхэмкіэ лъэщу зиужьырт. Фабрикэхэр, заводхэр яухуэрт, колхозхэр зэхыхьэрт, гъавэ бэв къалэжьырт, Іэщ ягъэхъурт, школхэр къызэlуахырт, я ехъулlэныгъэхэр Мэзкуу ВДНХ-м щагъэлъагъуэрт. Апхуэдэу мамы-ру, тегушхуауэ гъащіэщіэ зыухуэ зи насып къэкіуэгъуэхэм дэнэ щащіэнт фашист зэрыпхъуакіуэхэм къыдащіыліэну зауэ лыгъэм и хьэзаб псори ягъэвыну къазэры-

КъЭРАЛЫР псэзэпылъхьэпіэ щи-хуэм, ди ціыхухэр зэщіэтаджэри, зылі и быну бий ерум пэщіэуващ. Нэгъчей КІэмыш и къчэхэм яшышч ныбжькіэ къызылъысхэу Жэбрэіил Хьэзиз, Толэ сымэ я мамыр іэщіа гъэр къагъанэри, Іэщэ къащтэ. Зэшхэм я нэхъыжь ЖэбрэІил зауэ зэшхэм я нэхъыжь жэорэил зауз хуэ\ухуэщ\ахть хуэщ\ать Куденнэм и ц\ар зезыхьэ 10-нэ шууей дивизэм и 62-нэ къэзакъ полкым топгъауэ батареем и старшинауз 1935 - 1937 гъэхэм къулыкъу щищ\ат. 1941 гъэм и бадзууэгъуэ мазэм дзэм яшэри, 18-нэ десант армэм хагъэхьащ. Шышхьэмыгъазэт, зауз техникэм фіыуэ хищіыкіырти, бийр нэхъ хэкъузауэ къыщебгъэрыкіуэ щіыпіэхэр дзыхь къыхуащіырт.

щтыппэлэр дэвла кыргуадгырг.
- Ди сэлэтхэм ліыгъэу къалъы-къуэкіыр умыгъэщіэгъуэнкіэ Із-мал иіэтэкъым. Фашистхэм гуа-щізу япэщіэтт, хъыжьзу ебгъэрыкіуэрт, зыр адрейм хузсакъырт, я ныбжьэгъум папщіэ я псэр ятыну хьэзырт. А псом къаруущіэ къыт-хилъхьэрт, тфіэкіуэдахэм ялъ зэ-рытщіэжыным, бийр зэрыхэдгъэ-щіэным дыхуигъэпабгъэрт, - игу

къигъэкIыжырт ЖэбрэIил. Я шыпхъу закъуэ Къэрэжан мып-

хуэдэу къыхуитхыгъат:
- Си къуэшитІми я Іуэхухэм сыщыгъуазэкъым, я тхыгъй къысіэры-

хьэрктым. Дыздэщыіэ щіыпіэхэр щіэмычэу зэрытхъуэжым тызолъ-хьэ. Къэбэрдей-Балъкъэрым бийр хвэ. Къзозрдей-валькъзрым оиир ирахужащи, иджы уи тхыгъэ гуэр-хэр къыс!эрыхьэну сыщогугь. Сэ укъысщ!оупщ!эри, упсэу, мы зэк!э сыузыншэщ. Зэуап!эгубгъуэр псэзэпылъхьэпіэщ, къытпэплъэр зыми жиіэфынукъым. Нэхъыбэу дызэгупдызэрытекІуэнырщ, фа сысыр дызэрыгенуэлырш, фаг шистхэм я нэвагъуэр зэредгъэльа-гъужынырш. Гъэщ]эгъуэныракъэ, си Ізпэ зэхуакум тутын щІзгъэнар дэлъу сыздэщысым, биишэ къэ-кІуам си ІзпхъуамбэжьакІэр пихащ. Уи ажалыр къэмысамэ аращ - зымащіэкіэ ипэкіэ зезгъэщіамэ, сыкъелыни-сыкъемылыни, си Іуэхур

зэфіэкіат. 1943 гъэм и жэпуэгъуэ мазэм Нэгъуей Жэбрэіил уіэгъэ хьэлъэ щыхъуам, къелыну я гугъакъым. Илъэсым щіигъукіэ Сочэ къакъыщејзза нэужь, и къарум

къызэримыхыжынум къыхэкІыу, дзэм къыхагъэкІыжащ, 1945 - 1948 гъэхэм Аруан къуажэ Советымрэ жылэм щызэхэт колхозымрэ я тхьэ-мадэщ, 1951 - 1963 гъэхэм Налшык мадэщ, 1903 г 1

Президиумым и Указкіз «Щіыхь» орденым и ещанэ нагъыщэрэ медалищрэ къызыхуагъэфэща, и ма-мыр лэжьыгъэм щІыхь тхылъхэр къызыпэкІуа зауэлІыр пасэу дунейм ехыжами, абы и фэеплъыр и шІэблэм яхъумэ.

щізолізм яхьумэ.
Жэбрэіил и шынэхъыщіэ Хьэзизи нэхъ хуэмыхутэктым. Ар щіалэшхуэт, метритіым нызэрыхьэст,
ізчльэчт. Зыщіапіыкіар арати, Хэкум хуиІэ фІылъагъуныгъэр гъукум хуилэ фтыльагыуныгыэр гыу-напкъэншэт, и псэ льащтым на-су абы хуэпэжт. Зауэр къыщы-хъеям, илъэс тющым зэрыщтигьуа щытыу жым. Дзэм зэрашчу, мо щалэ къарууфтыр тасхъэщтэхэм щанэ кьаруусріэр наскъвщізххэм хагьэхьэри, ильэсым нэблагьэкіэ жэщ щіагьуэ къэмынэу бийм и щіыб къыдыхьащ. И із льэщитіым-кіз закіуэцімпхэрти, «бээгу» къмхьырт, бийм и щэхухэр къихутэрт, Іэщэ хъумапІэхэр къигъауэрт, быдапІэхэр зэтрикъутэрт. Зэгуэрым, зыхэт гупыр «зекlуэ» къикlыжа къудейуэ, командованэм къыжреlэ:

- Тіасхъэщіэх нэсу зыкъэбгъэлъэ-гъуащ, абы щхьэкіэ фіыщіэ пху-дощі. Ауэ иджы уи къулыкъур умыхъуэжу хъунукъым, авиацэм ухыдо-

жиlэнlауэ темыгушхуащэу, Хьэзиз щымт, зэхихыр зэрыф!эмыф!ыщэр на!уэт. Абы гу лъызыта командир-хэм къыпащэ:

Уэ техникэм ухуэІэзэщ, зауэм и пэкіэ трактор Іуэхум ухуеджащ, моторхэм фіыуэ хыбощіыкіри, авиацэм и Іэщіагъэліхэр щагъэхьэзыр школым удогъакІуэ. Нэгъуейм еджапІэр фІы дыдэу

къеухри, мастеру, механик нэхъы-жьу авиаполк зэмыл!эужьыгъуэ-хэм и къулыкъум щыпещэ. Хьэзиз и гъуса Лазаренкэ Михаил игу къигъэкlыжырт: - 1944 гъэм и бадзэуэгъуэм Нэ-

гъуеймрэ сэрэ ныбжьэгъу дызэхуэ-хъуауэ щытащ. Абы щыгъуэ 51-нэ истребительнэ авиаполкыр еща-нэ Украинэ фронтым хэту зауэрт. Цыху пэжу, хахуэу, гу пціанэу зэры-щытым папщіэ Хьэзиз псоми фіьуэ тльагьурт, пщіэшхуи хуэтщіырт. Езыр іэщіагьэлі ізээт, техникэм куууэ хищіыкіырт. «ЯК»-хэр къит-хуну Тбилиси щыіэ заводым дагьэкІуат. Къыдата кхъухьлъатэхэм ахэр зи мылъкукІэ езыгъэщІахэр тетхат: «Аджарием и физкультурник», «Адыгейм и осоавиахимовец», «Грузием и комсомолец», нэгъуэщІхэри. «ЯК»-9, «ЯК-15» кхъухьлъатэхэр Тбилиси къыщитхум, Ростов деж дыкъэсауэ, зым и моторым мафіэ къыщіэнэри, къемытіысэхыу хъуа-къым. Нэгъуеймрэ Колобовымрэ сыхьэтитІ иримыкъум ар губгъуэм

хуэфащэ хэлъхьэныгъэ хуэпщіащ. Фіыщіэ пхузощі икіи сыпщогугъ зэфІэгъэувэжыныгъэм, тьэ инхэм я планхэр гъэзэщІэным, шІегъэгъуным шІэбэнхэм я япэ сатырхэм уахэтыну. Гъуэгу махуэ бжызоlэ, си зауэлl

ныбжьэгъу!»

къазэрыщыгугъауэ Нэгъуейри къазэрыщыгугъауэ къыщјакјаш; и къарум къихъыху къэралым хьэлэлу хуэлэжьащ, и цјафј жригъэјзу, губзыгъзу бэм яхэтащ. Чернэ Речкэ къуажэм щыја «Ленинский путъ» колхозым и тхьэмадэу, Налшык МТС-м и хозяйствэм и унафэщју, «Аруан» колхозым и парт организацэм и секретару а уозрёйтерам и јатишуъам и тару, а хозяйствэм и Іэташхьэм и ъуэдзэу щытащ, иужьым лесничествэм шылэжьаш. жэ, район советхэм я депутату ха-хащ. И лэжьыгъэфІым къыпэкІуэу ВЛНХ-м и Комитет Нахъышхьам и дипломхэр, щІыхь тхылъхэр къыхуагъэфэщащ.

псори зы анэ къилъхую къым. Лъэпкъ зэмылІэужьыгъуэхэм щыщхэр зауэм къуэш зэхуищІат. Апхуэдэт Нэгъуей Хьэзизрэ Украинэм и Черкасск областым щыщ Лазаренкэ Михаилрэ: щlэх-щlэхыурэ зэкlэлъыкlуэт, зэхуэтхэрт, махуэшхуэ хъуэхъухэр зэхуагъэхьырт, унагъуэк!и благъэ зэхуэхъуат. Ауэ илъэс 60 щрикъум ирихьэл!эу и `, Ауэ илъэс во щрикъум ирихьэлізу и ныбжьэгъум къыбгъэдэкІа хъуэ-хъур Хьэзиз зэхихыжакъым - «пенсэм сыкіуэнщи, дяпэкіэ зызгъэпсэхунщ» щыжиіэм дунейм ехыжаш. Украинэм къикіри, и ныбжьэгъум и кхъащхьэм Михаил щхьэщытащ, щыщыгъуащ.

Хьэзиз и къулеигъэ нэхъышхьэу къилъытэр и унагъуэ дахэмрэ и бын-хэмрэт. И щхьэгъусэ Дыщэпагуэрэ абырэ щіалищрэ зы хъыджэбзрэ зэдапіащ, ягъэсащ, ціыхухэм яхэ-

задапаш, ні восаш, цівкухам нха-гъуащаў къагъэхъращ, я лъэпкъыр зэрыгушхуэ Іэщіагъэлі Іззэхэщ. Жэбрэіилрэ Хьэзизрэ кіэщіу яужь иту зауэм кіуа Толэ фыз-къэмышэт, унагъуэ иухуэну хуэнэсатэкъым. Егъэджакіуэти, офицеру фронтым Іухьащ. И иужьрей письмор къыздикіар Латвиемрэ Литвамрэ я гъунапкъэ зэпылъыпІэрщ. Абдеж и лъэужьыр щыкіуэдри, и хъыбар щыізжа-къым, и натіэ хъуам, и псэр щи-та щіыпіэм теухуа гуэр къз-зыіуэтэжыфын ирихьэліакъым.

Илъэс къэс накъыгъэм и 9-м мы-состейдэсхэм къызэрагъэпэщ гуфІэгъуэ зэхыхьэм ди щхьэхуитыныгъэм щІэзэуахэр ягу къыщагъэкІыж, ди нэхъыжьхэм зэрахьа ліыгъэр щіэблэм щыхуаіуатэ. Мы-гъэрей зэіущіэми, адрейхэм ящіызэрахьа гьуу, Нэгъуей Кізмыш и къуищым - Жэбрэиіл, Хьэзиз, Толэ сымэ я ціэри къыщраіуэнущ. Абы къегъэ-тьагъуэ хэкіуэдахэм, къэзыгъэзэ-жу яхуэпсэужахэм я фэеплъыр зэрафіэлъапіэр, хуэфащэ пщіэ зэрыхуащІыр.

ХЬЭЖЫКЪАРЭ Алик.

Хьэбыж

ЗацэлІ хахцэ, унафэщі щыпкъэ ЖьэкІэмыхъц Хьэбыж

мэжыну къыщызэщІэтаджэм япэу фронтым кІуахэм яхэтащ 1907 гъэм Кэнжэ къуажэм къыщалъхуа ЖьэкІэмыхъу Хьэбыж МатІ и къуэр.

лъэгъуащ Іуэхум хуэпэж ціыху хьэлэлу, зэфізкі зиіэ унафэщі емызэшу. Щіалэм нэхъыби зэрыхузэфізкіынум гу лъатэри, ар ягъакіуэ парт, совет унафэщіхэр щагъэхьэзыру Налшык къалэ щыІэ еджапІэм икіи абы щіэныгъэфі щигъуэтауэ 1933 гъэм

ЖьэкІэмыхъур Шытхьэлэ щыщылэжьа лъэхъэнэм къуажэм сыт и лъэныкъуэкІи льэжэнэм кьуажэм сыг и льэныкыуэки зиужых хуежьат, Іэщ и куэдт, гъавэ нэхъыбэ Іуихыж хъуат. Абы, дауи, Хьэбыжи и фіыщіэ мымащізу хэлът. Къуажэ унафэщі ныбжышізм ціыхухэм тэмэму ягуригьаіуэрт къапэщыт къалэнхэр, зэкъуэту лэжьэным хуиущийрт.

Шэщі гъэхэм я кіэухым Хьэбыж и унатуэр Кэнжэ Іэпхъуэжащ икІи ар ягъэуващ къуажэм пэмыжыжьэу щаухуа, ухуэныгъэм ирахьэл э пкъыгъуэхэр къыщыщ агъэк в комбинатым и парт зэгүхьэныгъэм и секретару. А ІэнатІэми хьэлэлу, хузэфІэкІ хилъхьэу лэжьаш ар.

Ди цІыхубэм я мамыр гъащІэр, лэжьыгъэр нэмыцэ фашист зэрыпхъуакІуэхэм къы-зэпаудащ 1941 гъэм мэкъуауэгъуэм и 22-м икІи Кэнжэм щыщу военкоматыр япэ дыдэу зэджахэм ящыщщ ЖьэкІэмыхъу Хьэбыж. Ар зыхагъэхьа дээ гупыр занщІэу зэуапІэм ирашэлІакъым. Мазих нэблагъэкІэ Новороссийск къалэм щрагъаджэри, кхъухькІэ Кърымым яшаш икІи Феодосие къалэр бийм щыхъумэным теухуауэ екІуэкІа зауэ гуащІэм ліыгъэ къыщигъэлъагъуэу хэтащ

ЖьэкІэмыхъур. ЗэуапІэм щыІухьа япэ махуэхэр, илъэгъуа гугъуехьзэр и гум къигъэкІыжурэ, Хьэбыж мыпхуэдэу къиІуэтэжат: «1941 гъэм дыгъэ-гъазэм и 20-р махуэ хьэлъэт. Бийр блэнейрэ къыдэбгъэрыкіуащ. Ди зауэліхэр хахуэу, я псэ емыблэжу пэщіэтащ абы. Сэри аб-деж уізгъэ сыщыхъури, Ставрополь крайм щыщ Ипатовэ къалэм дэт сымаджэщым сашауэ щытащ. Абы сыщіэлъу «Зауэм къыщигъэлъэгъуа хахуагъэм папщіэ» дамыгъэр къызаташ

Ди дзэхэр Сталинград лъэныкъуэкІэ щикІуэтым, си уІэгъэр хъужати, сэри абыхэм сахэхуащ. Волгэ Іуфэ деж мафІэ лыгъейр, зауэ гуащіэр щызэщіэплъэрт. Махуэми жэщми топ ягъауэхэм я макъыр зэпыуртэкъым. Кхъухьлъатэу, танкыу, лъэсыдзэу зэуапІэ ІэнатІэм кърашэлІар апхуэдизкіз куэдти, кіз имыізу къыпщыхъурт, жы-хьэнмэ мафіэм дыхэтым хуэдэт. Хэкіуадэр, уlэгъэ хъур куэдт. Сэри аргуэру уlэгъэ хьэлъэ сыхъури, Свердловск къалэм дэт сымаджэщым сашащ. Абы къыщызэІэзащ, ауэ ныкъуэдыкъуэ сыхъуати, адэкІэ зауэм сыІуагъэхьэжакъым...»

1943 гъэм и мэлыжьыхь мазэм ЖьэкІэмыхъу Хьэбыж дзэм къыхагъэкІыжащ, етІуанэ гупым хабжэ ныкъуэдыкъуагъэ зауэм зэрыхихам къыхэкІыу. Унэм къигъэ-зэжа нэужьи, си узыншагъэр пэлъэщынукъым, жиlэу щхьэусыгъуэ имыщly, ар жыджэру хэтащ зауэм зэтрикъута хозяйствэр зэфіэгъэувэжыным

1944 - 1947 гъэхэм ар «Кэнжэ» кол-👈 хозым и парт зэгухьэныгъэм и секрехозым и парт зэгухьэны ьэм и секретару, колхозым и унафэщју лэжьащ. Иужькіэ ар партым и райкомым абы къалэн къыщещі «Нартан» колхозым и унафэщју лэжьэну. Илъэситікіэ а Ізнатізри хъэлэлу ирихьэкіауэ, ар Кэнжэ къатарком гъэкіуэж икій колхозым и унафэщіу, къуажэ Советым и тхьэмадэу илъэс куэдкІэ лэжьащ. Сыт хуэдэ къулыкъу пщэрылъ къыщамыщІами, абы къызэгъэпэщакІуэ, унэтlакіуэ lэкіуэлъакіуэу зыкъигъэлъэ-гъуащ. Ар езэш имыіэу лэжьащ, ціыхубэм я псэукіэр егъэфіэкіуэным хущіэкъуу. Хьэбыж сыт щыгъуи зыхищіэрт жэуаплылажьэхэми якуигьэувырт я къалэнхэр тэмэму ягъэзэщІэныр. Абы и щхьэ Іуэхур зэи япэ иригъэщакъым, цІыхухэм зэрызащІигъэкъуэным, и гулъытэр нэхъыбэм зэралъигъэсыным яужь иту псэуащ.

ЖьэкІэмыхъум зэуапІэм къыщигъэлъэ-ьуа хахуагъэри, иужькІэ ар къэралым кьэлэлу зэрыхуэлэжьари гульытэншэу къагьэнакъым. Абы Хэку зауэ орденым и япэ нагъыщэр, «ЩІыхьым и дамыгъэ» орденыр, «1941 - 1945 гъэхэм екіуэкіа Хэку депыр, «Тэт тэт тэт тэхээн смуэли хэму зауэшхуэм Текіуэныгъэ къызэрыщытхьам папщіэ», «Сталинград зэрихъумам пап-щіэ», нэгъуэщі медаль куэди къыхуагъэфэщащ. Зауэ нэужь зэманым цІыхухэм я псэукіэр зэфізгъзувэжыным и къару куэд зэрыхилъхьам папщіэ республикэм и Совет Нэхъыщхьэм и Президиумым и ЩІыхь тхылъыр тІэунейрэ къраташ, нэгъуэшІ дамыгъэхэр къыхуагъэфэщащ, фІыщІэ куэди къыхуащ ащ.

Зауэм, къуажэ лэжьыгъэхэм жыджэру зауым, кырамы лажын ызкым жыджару зэрыхэтам кырдэкіуэу, Жьэкізмыхыу Хьэбыж гъэсакіуэ, ущиякіуэ емызэшт. Абы и бынунагъуэр щапхъзу ягъэлъагъуэу, пщіэрэ щіыхърэ зиіэхэм ящыщу къэгъуэгурыкіуащ, Хьэбыж Жьэкіэмыхъу лъэпкъым я нахъыжь къалэныр и пщэм къыщыдэхуами, ар дэтхэнэми яхуэ-Іумахуэу, абы и жыlэм нэхъыщlэхэр къыщіэдэіуу, и пса гъуэгурыкіуащ. и псалъэм пщіэшхуэ иіэу къэ-

Хьэбыжрэ и щхьэгъусэ Сэрихъанрэ гъащіэ дахэ къызэдагъэщіащ, жышхьэ махуэ зэдэхъуауи щыташ. Абыхэм бынибл зэдапlащ, нэмыс яхэлъу, цlыхугъэ яlэу, я хэкур фlыуэ ялъагъуу ягъэсащ, псоми щlэныгъэ, Іэщіагъэ ирагъэгъуэтащ. Иджы абыхэм тащіа в этрать в вустащі тудкі адкілі адкіл абыхэм пхаша лъагъуэм ирокlуэ.

абыхэм пхаша льан вуэм иролууэ. Хэку зауэшхуэм, лэжьыгъэм я ветеран ЖьэкІэмыхъу Хьэбыж тыншыгъуэ иlакъым икlи ар зэи къилъыхъуакъым, и гъащіэ псор тыхь хуищіащ къытщіэхъуэ абы къыкІэлъыкІуа зэман хьэлъэмрэ. Хьэбыж игурэ и псэкІэ щыгуфІыкІырт зауэ

оыж игурэ и псэнэ дыгудыный зауэ нэужым ди цыхухэр мамыру, насыпыфlэу зэрылажьэм, зэрыпсэум. Зауэл! хахуэ ЖьэкІэмыхъу Хьэбыж и хъуэпсапІэр, и гъащІэ псом зыщІэбэнар къехъулІащ - цІыхухэр зэщыгуфІыкІыу, къехъуліащ - ціыхухэр зэщыгуфіыкіыу, махуэщіэм гугъэщіэкіэ пежьэрэ ар зрамахуэщіям гугьэщіяміз пежьэрэ ар зрагьэхьуліэфу зэрыпсэур ильагьужащ. Ди нэхъыжьхэм ауэ жаlакъым: «Хъуапсэ и псэ кіуэдыркъым». А ліы емызэшым, зи гъащіз гъуэгур щіыхькіз гъэнщіам и къекіуэкіыкіар иджырей щізблэм я дежкіз щапхъэщ икіи и фэеплъыр мыкіуэды-

ДЫКЪЫНЭ Хьэмид.

Офицер **ЩХЬЭМЫГЪАЗЭ** Гуэбэшы Нурхьэлий

<u>Хэку зауэшхуэр къэ-</u> хъеятэкъым, Гуэбэшы Нурхьэлий лейтенант цІэр къ щыфІащам. Ар зауэ лы-гъейм и япэ махуэхэм

къыщыщіэдзауэ иухыху хэтащ. Нурхьэлий зэуапіэм щильэгъуащ къикіуэтыным кърикіуэ гузэвэгъуэри фашистхэр ди къэралым зэрырахужым и гуфіэгъуэри. Гуэбэшыр яхэтащ Аушыджэркіэ дэкіыу бгыхэм щызэуа 37-нэ армэм. ди республикэр нэмыцэ зэрыпхъуакіуэхэм къаіэщіэзы-гъэкіыжахэм. Нурхьэлий куэдрэ игу къигъэкіыжу щытащ Аушыджэрыщхьэ тету къаплъэу и къуажэр къыщигъанэм и гум щыщахэр, а гъуэгу дыдэм ирикіуэжу нэмыцэхэм ар къыіэщагъэкіыжауэ щилъэгъуам гуфізу зэрыгъар.

943 гъэм и мэкъуауэгъуэ мазэм етlуанэ гвардейскэ ди-1 943 гъэм и мэкъуауэгъуэ мазэм етіуана твардейсьо дуравизэр, лейтенант нэхъыжь Гуэбэшыр зи командир ротэр зыхэтыр, Киевскэ станицэм екіуэліат. Полкым и командирым ириджащ Гуэбэшыр. «Уи пщэм идолъхьэ ротэр уи гъусэу 101-нэ льагаліэр хуит къэпщіыжу, абы зыщыбгъэбыдэну», кІэщІт унафэр.

«ЛгъэзэшТэншТ» - нэхъ кТэшТыжт илъэс 20 зи ныбжь пейте: нант нэхъыжьым и жэуапри.

нант нэхъыжым и жуагри.
Ди дзэм и ебгъэрыкіуэныгъэр къызэтрагъэувыіэнымкіэ
лъагапіэм и мыхьэнэр къызыгурыіуэ нэмыцэхэми ялъэкі
къамыгъанэу загъэбыдат. Къаруущіэ къаіэрыхьам къыкъузгушухіри, езыхэр къебгъэрыкіуэну къежьат. Арщхьэкіэ
ахэр іущіащ шынэ зымыщіэ ротэм и сэлэтхэм. Атакэ гуащіэр иухащ, ротэм и пщэ къралъхьа къалэныр щыхь пылъу игъэ-зэщауэ - лъагапар иубыдри абы зыщигъэбыдауэ. Къыкlэ-лъыкlуэ махуэхэми Гуэбэшым и ротэр а щыпам лыхъужьы-гъэ хэлъу щызууащ. Ротэм хэт зауэліхэм бийм и танкыу тly, гъэ хэлъу щыззуащ. Ротэм хэт зауэліхэм биим и танкыу тіу, бронетранспортёру зы, артбатарее якъутащ, «Юнкерс-88» кхъухълъатэ къраудыхащ, сэлэтрэ офицеру куэд зэтраукіащ. Езы Гуэбэшым гъэр къищіащ мыхъэнэшхуэ зиіэ документ куэд зыіыгъ нэмыцэ офицеррэ сэлэтитірэ. Зэрихъа ліыхъу-жьыгъэм папщіэ абы Хэку зауэ орденыр къратащ. И ротэр ізэзу зэрышытыр къалъытэри, Нурхъэлий куэд дэмыкіыу ка-

питан ціэр къыфіащащ. Гуэбэшым и ротэр зыхэт етіуанэ гвардейскэ дивизэр ліы-хъужьыгъэ гъуэгукіэ Австрием и къалащхьэ Венэ нэсащ. А къалэр къыщащтэм зэрихьа лыхъужьыгъэм папщіэ капи-таным Вагъуэ Плъыжь орденымрэ «Венэ хуит къызэращіыжам папщіэ» медалымрэ къыхуагъэфэщащ. Нурхьэлий ліы-гъэ зэрихьэу хэтащ Кавказым, Украинэм, Польшэм, Венгрить ээрихьэу хэтащ кавказым, украинэм, тольшэм, венгригем, Чехословакием я щынальэхэр номыцэ зэрыпхэуакіуэхэм къаіэщіэгъэкіыжыным, абы и щыхьэтщ «Кавказыр зэрахъумам», «Киев зэрахъумам», «Будапешт хуит къызэращіыжам папшіэ» медалхэри, нэгъуэщіхэри. Зауэр иуха нэужь Гуэбэшы Нурхьэлий хэтащ Венэ щылэжьа Правительственна комиссэм, къэралым и Іуэхухэр зэфіэгъэувэжыным елэжьам. И Ізнатіал тэмэми зэрызэлжуым папшіэ абы Шыхы туылы И ІзнатІэр тэмэму зэрызэрихьам папщІэ абы ШІыхь тхылъ

саугъэт къратащ. Къигъэзэжа нэужь ар Аруан районым и ДОСААФ-м и къигъэзэжа нәужь ар Аруан раионым и доскасо-м и унафэщіу лэжьащ. Гуэбэшыр щіэныгъэ зиіэ, ціьхухэр Іуэхум хузэщіэзыгъэуіуэ лэжьакіуэт. Ауэ абы сыт щыгъуи и гум илът щалъхуа къуажэр, и адэ Мухьэмэд илъэс тіощіым нэскіэ бригадир пашэу щылэжьа колхозыр. Аращ абы 1953 гъэм колхозым къыщіигъэзэжари. Учётчикыу, бригадиру лэжьащ. Сэ Нурхьэлий куэдрэ срихьэліэрт, лекцэ сыкъеджэну абы и бригадэм сыкіузурэ икіи сыт щыгъуи сфізхьэлэмэтт абы Іуэху гугъухэм зэрыхищІыкІыр, ахэр лэжьакІуэхэм зэрагуригьэІуэфыр. МэкъумэшыщІэхэм ярищІэкІ политикэ-гъэсэны-

гъэ лэжьыгъэр бригадэм и ехъул|эныгъэхэм я хэк|ып|эт. Гуэбэшыр дэ, школым и лэжьак|уэхэм, щ|эгъэкъуэнышхуэ къытхуэхъурт дээ-хэкупсэ гъэсэныгъэр тэмэму къызэгъэпэщынымкіэ. Ар еджакіуэхэм куэдрэ яхуэзэрт, ди Совет Армэм щіыхькіэ гъэнщіа и гъуэгум щыгъуазэ ищіырт. Абы и фІыщІэ хэлъщ Псыгуэнсум щыщ куэдым офицер ІэщІагъэр къызэрыхахам.

къызэрыхахам. Дзэ-спорт джэгукіэхэу «Зарницэ», «Орлёнок» жыхуэтіэхэр къышежьам Нурхьэлий школым и япэ дэlэпыкъуэгъуу щытащ. Абы и нэlэ тету дгьэхьэзыра ди отрядхэм я джэгукіар республикэм къикіа хьэщіэхэм хьэлэмэт ящыхъуат. Ноби ди командэхэм районым щекіуэкі зэхьэзэхуэхэм увыпіэ хъарзынэ щаубыд. А ехьуліэныгъэхэм я лъабжьэр зыгъэтіылъахэм ящыщщ Гуэбэшы Нурхьэлий. Адыгэхэм я псэлъафэщ «Емынэм къелар хъумбылейм ехьыж» жаlэу. Апхуэдэщ Нурхьэлий и ліэкіари. Губгъуэм щыізу къиуа псым шууэ къикіыжын хуей хъуащ. Псыкум щынэсым шыр льэпэрапэри джэлащ. Нурхьэлий къелащ, ауэ шыр архъманэм ирихьати. ар иримыгъэтухьэлэну шышхьэр

шыр архъуанэм ирихьати, ар иримыгъэткъэлэну шыщхьэр Ізтауэ иlыгъыу, псым кърихьэх дакъэм ириудри иткъэлащ, шыр къригъэлаш. Зыкъомым жаіэрт: «Щхьэ шыр имыутып-щарэ?» И ныбжьэгъу гуэрым абы жэуап яритащ: «Апхуэда-къым зэи Нурхьэлий, и гъусэр, ар шыуэ щытми, хыфІидзэу и щхьэр хихыну». Пэжт ныбжьэгъум жијар

> УНЭГЪЭС Мухьэрбий. Псыгvэнсv къvажэ

AALIS HEARS

«Сэ уи нэ гуапэхэм сыщіэплъэмэ, Слъэмыкіыу нэпсхэр къысфіыщіокі...»

дгъэлъапіэ, дызэрыгушхуэ махуэшхуэр - Текі блы<u>щікіэ</u> Текіуэныгъэм и махуэр. Илъэс Ікіэ узэіэбэкіыжмэ, дуней дуней псом щызэлъащІысауэ щытащ а гуфіэгъуэшхуэр - жэщ-махуэ 1418-кіз екіуэкіа зауэр иухащ!

А зауэ гущіэгъуншэр гъзувыіэным зи гуащіэ хэзылъхьа, дунейр мамыру шытын папшіэ зи гъашіэм емыблэ жа псоми ліыхъужькіэ уеджэ хъунущ. Икіи дэтхэнэ зы унагъуэми иіэжщ езым и ліыхъужь. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, Текіуэныгъэр къытхуэ зыхьахэм ящыщу псэужыр мащІэ

И ТХЫГЪЭ кІэщІыр зытеухуар Совет къэралыр зэрапхъуэну, ди ціыхубэр лъэгущіэтын ящіыну къежьа нэмыцэ фашистхэм я мурадыр къызэпызыудахэм ящыщ зы зауэлІщ - си адэ Мамбэт ХьэматІэ Кургъуокъуэ и къуэрщ. Ди адэм зэрыжиІэжу щытам-кІэ, абы сабиигъуэ дахэ иІакъым. МэкъумэшыщІэ унагъуэм къыхэкІати, гугъуехь куэд игъэващ, сабийм и гуащІэ дэмыхуэн къалэн куэд и пщэ къыдэхүэрт, ауэ абыхэм къагъэдзыхакъым

ар. 1940 гъэм курыт школыр къиухащ ХьэматІэ. Зы илъэс нэхъ дэмыкІыў къэ-

хъеящ зауэр. Ди унагъуэм щытхъумэ абы и тхылъхэм къызэрыхэщыжымкlи, япэ махуэхэм къыщыщІэдзауэ зауэм яхэташ ди адэр. щыхурагъаджэ курсхэр къиухри, мыгу-вэуи фронтым Іухьащ. 1942 гъэм Кубань щІыналъэм уІэгъэ хьэлъэ щыхъури, госпиталым щІэлъащ. И узыншагъэр зэрызэфІзувэжу, зауэ ІзнатІзм Іуохьэж икІи 1943 гъэм Тамань хытІыгуныкъуэм щекіуэкіа зауэхэм хахуэу зыкъышигъэлъэгъуаш, а шІыналъэр хуит къэзыщІыжахэм яхэтащ.

Ар зыхэт полкым щыщу цІыхуитху, си адэри ящІыгъуу, тІасхъэщІэх ягъэкІуат зэгуэрым. Абыхэм унафэ къыхуащІат «бзэгу» къахьыну - апхуэдэут зэреджэр, я шэхүхэр кърагъэІуэтэн шхьэкіэ, бийм щыщ зауэлі къызэрадыгъум. А унафэр сэлэтхэм ягъэзэщ ащ ик и абыхэм къахьам къажриlа хъыбарым мыхьэнэшхуэ иІэу къыщІэкІащ. Псэзэпылъхьэпіэ щытыкіэм иту а пщэрыльыр тэмэму зэрагьэзэщіам щхьэкіэ, гупым хэтахэм «Я хахуагьэм папщІэ» медалыр къыхуагъэфэщауэ щы-Абы къыкІэлъыкІуащ адрей орденхэри медалхэри.

Польшэр, Румыниер, Венгриер хуит къэзышІыжахэми яхэташ си адэр Хъыбар күэд дригъэдэlүэжащ ди адэм зауэм теухуауэ. Дэ ахэр зэи ди гум ихуркъым. Ахэр иджы ди щІэблэм яхудоГуэтэж. Сэ сыкъапщтэмэ, си еджакіуэ ціыкіухэм куэдрэ щапхъэу къахузохь си адэр, сропагэ и дуней тетык ам. Абы сыщытепсэлъыхькІэ, си къурмакъейм зехуз, зыгуэр къыщІогъуалъ-

Си адэ-анэм сатепсэлъыхь пэтми, си гум зигъэнщІыркъым. КъызгуроІуэ, псоми я адэ-анэр нэхъыф дыдэу. абыхэм яхуэдэ дунейм темыту къащо хъуж. Щхьэщытхъуфэ къыстеуэнуи сыхуейкъым, ауэ дэ дыкъэзылъхуахэр щыкафіэхэу, хьэл-щэн дахэ яхэлъу, къуажэм пщіэ щаіэу, дэркіэ щапхъэ нэсу щытащ. Зауэ нэужьым ди адэр щылэжьа

Шэджэм курыт школми и ціэр фіыкіэ щыіуат. Абы и дерсхэр яфіэфіт иригъаджэ цІыкіухэм. И урокхэми къыщијуэтэжын куэди ијэт абы. Ауэ, гъащІэм узыщымыгугъа куэд къыщохъу и ныбжьыр илъэс 63-м иту дунейм ехыжащ ди адэр. И бынхэм зэи зыщыд-гъэгъупщэркъым абы пщіэ хуэтщіын зэрыхуейр. Ди адэм, абы хуэдэхэм я фІыщІэщ

нобэрей ди псэукІэ дахэр. Сэ сропагэ ди мамыр псэукІэм си адэ Мамбэт ХьэматІэ и гуащІи зэрыхэлъым, лІыгъэ къигъэлъагъуэу, хахуэу Хэкум, цІыху-бэм къазэрыщхьэщыжам иужькіи,

адыгэліым зэрыхуэфэщэну, дунейм зэрытетам. А гурыщіэхэр къызэщіэрыуа нэужь, схуэшэчыркъым си нэхэм къыщІзувэ нэпсхэр зэтесІыгъэн.

Махуэшхуэ къэблагъэмкІэ дунейм цІыхуу тетым, псом хуэмыдэу ди щІэблэм сехъуэхъуну сыхуейт апхуэдэ зауэ зэи ямылъагъуну. Щремы зэи зауэ, щрегуфіыкі ціыхухэр гъащіэм, махуэщіэ къэунэхум! Абы папщіэ дэтхэнэ зыми ди къалэнщ мамырыгъэр сакъыу тхъумэну.

ШОДЖЭН (МАМБЭТ) Лизэ. егъэджакіуэ. Шэджэм Езанэ къалэ

къыщхьэщыжак

Ди къэралми хамэ шІыпіэхэми мы махуэхэм щыд-гъэлъапіэ Текіуэныгъэ Иныр мамырыгъэм щІэбэна зауэлІ мелуанхэм зэрахьа лІыгъэшхуэмрэ хахуагъэ инымрэ къытхуахьа хъугъуэфІыгъуэ къызэрымыкІуэщ. Я гъащІи я пси щымысхьыжу бийм пэщІзувауэ щытащ ди республикэм и цІыху минхэри. пуоликэм и цівіху мипларит. Абыхэм ящыщащ Аруан районым хыхьэ Къзхъун къуажэм щыпсэуа Хужьо-къуэ Данил Хьисэ и къуэр.

зауэшхуэр щыщІи-**Х**дзам щыгъуэ, Данил илъэситі хъуауэ дзэм къулыкъу щищіэрт къэралым и къухьэпіэ гъунапкъэхэм. Адыгэ щіалэр хуэіэкіуэлъакіуэт зауэ хуэІухуэщІэхэм. Абы къулыкъу щищІэ 86-нэ топгъауэ полкыр дапщэщи халъытэрт зэфlэкІ лъагэ зыбгъэдэлъ ди гъунапкъэхъумэхэм. Минск областым хиубыдэ Заславль къалэм къикІри, фашистхэр къыщытпщэдджыжьым 86-нэ полкыр бийм пэщ эуващ. Къарухэр зэхуэдэтэкъым, итlани, ди зауэлlхэм мызэ-мытlэу «Іvадзащ» биидзэр къызэбгъэрыкІуа гъунапкъэм. 1-нэ батареем и топгъауэ Іэзэ Хужьо-къуэ Данил и ныбжьэгъухэм я гъусэу псэемыблэжу щІэбэнырт Хэкум и зы щІы ІэгупІэми. Ди зауэлІхэм ящыщ дэтхэнэри хьэзырт фІыуэ ялъагъу къэралыр: Хэкур, щалъхуа щІыналъэр, я унагъуэхэр - нэ-мыцэдээ ерум щахъумэну.

Лъэныкъуэ псомкіи къызыхуэтыншэу зэщІэузэдауэ зауэр зыубла Германием къаруушхуэ иІащ япэ лъэхъэнэхэм. Ди хузинац пітэльэтым. ди сэлэтхэмрэ офицерхэмрэ щхьэмыгъазэу, ліыгъэрэ ха-хуагьэрэ ягъэльагьуэу бийм пэщіэтми, ахэр къикіуэтын хуей хъурт. Къзухъуреиныгъэм ихуэр нэхъыбэт.

Ди адэм жијэжу зэрыщы тамкіэ, зауэгуашіэхэр ирашіы лІэу мазишкІэ нэмыцэхэм япэщІэта нэужь, ар зыхэта полкыр Белоруссием и псыпціэ мэз хэм ящыщ зым къэухъуреиныгъэ тіуащіэм щихуащ, - жеіэ Данил и къуэ Руслан. - Зэрып-хъуакіуэхэм я япэ къэухъуреиныгъэ линиер хэшІыныгъэшхуэ яІэу кіуэцірыттхъа щхьэкіэ, псыпціэм «и къапхъэным иубыдауэ» къыщІэкІащ ахэр Биишэм ихьам нэмышТ зауэпТ дапщэ щІилъэфа а шэдылъэ угъурсызым. Гугъуехь куэд зи фэм дэкlа ди адэ тхьэмыщкІэм къызэриІуэтэжамкІэ, топхэр къызэрырашэкІыу щыта шыхэр псыпціэм щалъагъури, абыхэм фашистхэр яхэуэу хуежьат. «Апхуэдизу Іуву къау-тІыпщ автоматышэхэмрэ топышэхэмрэ дауи дыкъела?!» игъэщ агъуэрт ди адэм.

Нэмыцэхэм хьэ гъэсахэр къагъэсэбэпурэ щІыпІэр зэрыхъукІэ шІапшытыкІырт, зылъатэуи зы цІыхуи зыши Нэмыцэкъагъанэртэкъым. Нэмыцэ-хьэхэр гъунэгъу къызэрыхъуу, Данил псым зыщІиІубащ икіи, жьы Іурыхьэгъуэ зригъэгъуэтурэ, шынагъуэр щхьэщык1ыху псыпціэм зышиіыгъаш. Апхуэдэу ящіауэ къыщіэкіащ нэгъуэщІ зауэлІ зыбжанэми. Бий бзаджэр ящхьэщыкІуэта нэужь, ахэр зэдэlэпыкъужурэ псыпціэм къыхэкіыжащ икіи къухьэпіэмкіэ яунэтіаш, фронтым хуэкіуэу. Куэд дэмыкіыу ахэр ирихьэліащ икіи яхыхьащ белорус къутыр гуэрым пэгъунэгъуу зыщызыгъэбыда партизан гупым. Апхуэдэу Хужьокъуэр хъуащ партизан гупым и тасхъэщах. Ар и унафэм щатт иужька Совет Союзым и ЛІыхъужь хъуа Балицкий Григорий. Партизан гупыр нэхъ иужьыІуэкІэ хыхьащ Совет

тІэунейрэ и хъужь, генерал-майор Фёдоров Алексей зи унафэщІу щыта Черниговско-Волынскэ партизан зэгухьэныгъэ иным.

ХэшІыныгъэ зыгъчэту хуежьа фашистыдзэр нэхъри губжьауэ къебгъэрыкІуэрт къэралым. Бийм и мурадхэр къызэпызыуд къару нэхъыщхьэхэм ящыщ партизан зэщІэхъееныгъэри нэхъ лъэщ, зэ-

гъзуlуа хъурт. Партизан гупым хэту зауэ ъуэгуанэ кІыхь зэпичащ Данил. Ар щызэуащ Белоруссиеми, Украинэми, Орёлрэ Брянскрэ я Іэшэлъашэхэми, бийм и щІыбагъ къыдэту. Данил зыхэт партизан гупыр нэхъ лъэрызехьэхэм хабжэрт. Къэхъурт гупым и закъуэ мин бжыгъэ зыб-жанэм нэс биидзэ щригъэкІуэтыф. Нэмыцэхэм я къа-«зэшlаlулІэу». aexva мурадхэр зэтракъутэу, партизанхэр щ!эх-щ!эхыурэ теуэрт бийм зыщигъэбыда щ!ып!э-хэм, къагъауэрт !эщэ зэрылъу фронтым хуагъакІуэ мафіэгухэр. 1942 гъэм и накъыгъэмэкъуауэгъуэ мазэхэм я закъуэ апхуэдэ мафіэгу зэщізу-зэдауэ 10-м щіигъу къагъэуауэ щытащ Хужьокъуэр зыхэт партизан гупым.

хуэlухуэщlэхэм хуэ-Іэкіуэлъакіуэ адыгэ щіалэм дзыхьышхуэ щиіэт гупым и vнафэшІхэм я деж. Жэvаплыныгъэ ин зыпылъ лэжьыгъэхэр зэф олын хүей хъуамэ. япэу зи ціэ къраіуэр Хужьо-къуэ Данилт. Ар хъурт тіасхъэ-щіэхи топгъауи, телефон кіапсэхэри иукъуэдиифырт, лъа-гъымхэр щ!элъхьэнми хуэ-lэзэт. Апхуэдэ къалэн инхэр Хужьокъуэм щигъэзэщІащ Гордеевкэ (Брянскэ обласщигъэзэщІащ тым), Корюковкэ (Украинэм и Чернигов областым), Гомель (Белоруссием) къалэхэм екіуаліэ мафіэгу гъуэгухэм, абыхэм дэт станцышхуэхэм. Гомель деж и закъуэ Хужьо-къуэр зыхэт партизан гупым зэман кіэщіым къриубыдэў зэкІэлъхьэужьу къыщагъэуауэ щытащ мин бжыгъэкІэ бий зауэлІхэр зэрыс, Іэщэхэр, шэхэр зэрылъ эшелон 13.

1943 гъэм и гъэмахуэ - 1944 гъэм и гъатхэ лъэхъэнэм Фёдоровыр зи пашэ партизан зэгухьэныгъэм ирагъэкІуэкІауэ шыташ «Ковель мафІэгу гъуэгу зэхэкІыпІэ» («Ковельский узел») фІэщыгъэр иІэу тхыдэм къыхэнауэ щыта операцэ къыхэнауэ щыта операцэ иныр. Бийм и мафіэгухэр къэзыгьэуа гупхэм ящыщ зым и пашэр ди хэкуэгъу адыгэ щІалэрт - Хужьокъуэ Данилт. Партизан зэгухьэныгъэм и гупхэм нэмыцэдзэм хэщІыныгъэ инхэр иратауэ щытащ а зэманым. Бийм и зауэлікіэ, Іэщэкіэ, техникэкІэ. гъэсыныпхъэкІэ зэщІзузэда нэмыцэ эшелон 549-рэ къагъэуащ абы щыгъуэ партизанхэм.

Партизан зэгухьэныгъэм и унафэщІ Фёдоровыр псэзэпылъхьэпіэм адыгэ щіалэм къыщришаи щыІащ. Зэхэуэ гуащІэхэр екіуэкіыу, партизан штабым зы нэмыцэ зауэлI къыщІэзэрыхьащ икІи и автоматыр Фёдоровым триубыдащ. Фашистым кlакхъур щlиныну хунэмысу, а тІум я зэхуакум зыдидзащ ди зауэлІхэм ящыщ гуэрым, бгъэгукІэ Фёдоровыр ихъумэу, икіи уіэгъэ хьэлъэ хъуащ. Апхуэдэ лІыгъэ къызыкъуэкІар Хужьокъуэ Да-

Хэку зауэшхуэм и лъэхъэнэм зэрихьа ліыгъэмрэ хахуа-гъэмрэ папщіэ Хужьокъуэм къыхуагъэфэщащ къэрал дамыгъэ лъапіэ куэд. Абыхэм ящыщщ Вагъуэ Плъыжь орденыр, «Германием дызэрыте-кlyам папщlэ» медалыр, нэъуэщІхэри. Зауэ нэужьым Хужьокъуэм

щалъхуа щалъхуа щІыналъэм къи-гъэзэжащ. Ар жыджэру яхэтащ бийм зэхикъута цІыхубэ хозяйствэр зэфІэзыгъэувэжахэм, Къэхъун къуажэм зэхэт колхозым, иужькіэ Нартъалэ и химзаводым хьэлэлу шылэжьаш.

Унагъуэ дахи иухуащ Данил. Абырэ и шхьэгъусэ Зэмилэнрэ бынитху зэдагъуэтащ. Марие, Анатолэ. Тося. Руслан. Ларисэ сымэ лъэпкъ гъэсэныгъэ дахэ халъхьащ зэщхьэгъусэхэм, зэрыпсэун ІэщІагъэрэ щІэныгъэрэ ирагъэгъуэтри, гъащІэм быдэкІэ хагъэуващ. Хужьокъуэм зауэм къриха фэбжьхэмрэ абы гугъу зэрыщехьамрэ льэужьыншэу кіуэ-дакъым. Абыхэм куэдрэ зыкъ-рагъэщіащ икіи 1975 гъэм ар дунейм ехыжащ. Хужьокъуэм фэеплъыр яхъумэ абы къыщіэна щіэблэ узыншэм.

ЖЫЛАСЭ Маритэ

ЦІыхцбз EUXEX

лым, дыгъужь нэщ ам хуэ-дэу, нэмыцэ зэрыпхъуакуэхэр къыщытеуам Ізщэ къащтэу бийм пзувахэм яхэтащ Куба къуажэм щыщ зэдэлъху-зэшыпхъу-хэу Пащтыхэ Цоцэрэ Лео-

ЯАДЭ-АНЭР пасэу яlэ-щlэкlри, ахэр зеиншэу

Согуэ Цоцэ

къэнат. Цоцэ 1936 гъэм лэжьэн щыщІидзат Налшык дэрбээр фабрикэм. Ар япэ махуэхэм щыщіэдзауэ дихьэ-кат Ізщіагъэ хуэхьуам икіи и гуауэмрэ гугъуехьымрэ зы-къомкіэ щхьэщигъэкіуэтат лэжьыгъэм. Хэт ищіэрэ, ціыху мелуанхэм я гугъэмрэ хъуэпсапіэмрэ зэгезыкъута зауэр мыхъуамэ, Цоцэ зыхуэпабгъэ щіэныгъэри зригъэгъуэтын-

Зауэм щіидзэри, куэд дэмыкіыу Леонид фронтым кіуащ. Ар хуабжьу къытехьэльащ и шыпхъу Цоцэ. Икіи, нэхъ гупсэхугъуэ игъуэтыну къилъытэри, езыри зауэм кІуащ, и лэжьыгъэр къигъанэри.

гызр кый ыанэри.
- Нэмыцэр ди лъахэм къебгъэрыкіуэрт. 1942 гъэм и жэп-уэгъуэм Налшык къызэзынэкіын хуей хъуа ди зауэліхэм ящіыгъу санитархэм сахэту мэзхэм, бгыхэм, нэгъуэщі щіыпіэхэм къулыкъу щысщіащ, - игу къигъэкіыжырт Цо-

цэ. 1943 гъэм щІышылэм и 4-м советыдзэхэм бийр дахужащ Къэбэрдей-Балъкъэрым и къалащхьэ Налшык. Цоцэ жыджэру яхэтащ Пятигорск, Армавир, Краснодар къалэхэр хуит къэзыщІыжа етІуанэ гвардие дивизэм цэ жыджэру яхэтащ тіятигорск, Армавир, краснодар къалэхэр хуит къэзыщіыжа етіуанэ гвардие дивизэм и еханэ фочауэ полкым и зауэліхэм. Псом хуэмыдэу гукъинэж щыхъуауэ щытащ Темрюк хуит къыщащіыжар. УІэгъэхэр ипхэу щіытіым здыдэсым, нэмыцэхэр жар. Угэг бэхэр илхэу штыгтым здыдэсым, нэмыцэхэр гъунэгъу къызэрыхъуам гу лъитащ Цоцэ. Нэгъуэщ Гэмал къыщыхуэмыгъуэтым, лГа нэпц ГзищГаш. Бий сэлэтыр абы зэрэ-тГэурэ ельэпэуащ. Ар удынышхуэ хуэхъуауи щытащ хъыджэбзым, абы и ужьк и уГэгъэщым мазэк г шГэлъаш. Соня (арат абы зауэлГхэр къызэреджэр), жаГау джэурэ къа-

гъузтыжат къызэф]эмыувэжыфу щылъ цыхубзыр. Апхуэдэу, Цоцэ ящыщщ Керчь, Севастополь, Ялтэ хуит къэзыщ]ыжахэм. Абы къыхуагъэфэщащ «Къигъэлъэгъуа хахуагъэм папщ]э» медалыр.

Кърымым щекІуэкІа зауэми хахуагъэ къыщыкъуэкІащ адыгэ бзылъхугъэм. Абы къалэн къыщащІат тІасхъэщІэх адын э озыныхун ым. Аоы кызнан кызшашан пасхызшых кіуэну. И гыусар уізгъэ хъуами, нэмыцэхэм я къарум теухуауэ мыхызныхуэ зиіз хыыбари «бэзгуи» кыхыри кызкіуэжат. А псэзэпылыхызпіэм зэрыхэтам папшіэ Цоцэ кызкуагызфыщащ Хэку зауэ орденым и етіуанэ нагызшэр. Ар зыхэта

полкыр Берлин нэсащ. Ди Текlүэныгъэкlэ зауэр иуха нэужь, 1945 гъэм Цоцэ и лъахэм къигъэзэжащ. Абы и ужькіэ Куба щыщ ціыхубз ха-хуэм и гъащіэм щыпищащ Зеикъуэ къуажэм - абы псэуэгъу уэхъуащ Согуэ Аслъэнбий. Абыхэм унагъуэ дахэ яухуащ, быни зэдагъуэташ.

Аслъэнбий акъыл жан зиlэ, пэжагъ, цlыхугъэ зыхэлъ, пщlэ зыхуащl лэжьакlуэ акъырзэману щытащ. Абы парт-хозяйствэ лэжьыгъэ lэнатlэ зыбжанэм къулыкъу зэхуэмыдэхэр шиІыгъаш

Цоцэ мамыр гъащІэм къыщигъэсэбэпащ зауэ лыгъэм щызригъэгъуэта Іэщіагъэр, куэдми сэбэп яхуэхъуащ. Хахуагъэ къигъэлъагъуэу бийм пэщіэта ціыхубзыр къуажэм дэт курыт еджапіэхэм ирагъэблагъэрт, Текіуэныгъэм и гъуэгуанэ мытыншхэм трагъэпсэлъыхыыжырт. Мамыр гъащіэм щызэфіигъэкіа лэжывгъэм папщіэ абы къыхуагъэфэщауэ щытащ Ленин орденыр, нэгъуэщі дамытара папамоми

гъэ лъапіэхэри. Зэщхьэгъусэхэр пенсэм кіуа нэужьи илъэс зыбжанэкіэ лэжьащ. Абыхэм къахуихуащ я гурыфіыгъуэ я къуэ закъуэ Борисрэ абы и щхьэгъусэ Іэминатрэ я щіэблэм щыгуфіыкІынхэу, а ціыкіухэм адэшхуэ-анэшхуэ лъагъуныгъэр зых-рагъэщіэну.

Гъащ і э зиі эм уахътый и і эщ, жаі э. Аслъэнбийрэ Цоцэрэ дунейм ехыжащ, ауэ ахэр зэи ящыгъупщэркъым я щІэблэм,

> ХЪУПСЫРДЖЭН Хьэмидбий. Зеикъуэ къуажэ

Пыгъэкіи Іуэхущіафэ дахэкіи гъэнщіа гъащіэ гъузгуанэшхуэ къикіуащ Псыгуэнсу къуажэм щыщ Семэн Тіутіэ. Пасэу, илъэси 10 - 11-хэм иту, абы игъэунэхуащ губгъуэ ізнатізр: 20 гъэхэм, колхоз зэрагъэпэщын и пэ. уэтэртесу, выщхэтесу лэжьэтесу выхухуащ щіалэ ціы ну къыхуихуащ щІалэ цІы-

930 ГЪЭМ, къэрал мэкъу-**1** 930 ГЪЭМ, къэрал мэкъу мэш хозяйствэ я жылэм къыщыунэхуа нэужь, пщыхьэщхьэрыеджэу школым кlуэуэ щlидзащ Тlутlэ. Етхуанэ классыр къиухауэ, «колхозым ущымылажьэу хъунукъым» жаlэри, еджа-пlэми къыщlашыжащ, хьэмым трагъэтІысхьащ шэчакіуэу. Тіутіэ куэдрэ игу къигъэ-

Тіутіэ куэдрэ игу къигъэкіыжырт а зэманыр. А лъэхъэнэм фіэщхъуныгъэшхуэ
яхэлъу лажьэрт ціыхузр.
Алхуэдизкіэ я щіыналъэр,
я хэкур фіыуэ ялъагъурти,
сэемыблэжу губгъуэм итт
мэкъумэшыщіэхэр. И нэхъыбэм я гуращэр, я хъуэпсапіэр зыт - колхозыр, къэралыр лъэ быдэкіэ ягъзувынырт. Я фіэщ хъурт абы
иужькіэ я псэукіэр зэрефіэкіуэнур. Абы и щыхьэткъэ и ехъупіэныгъэхэм папщіэ 30 гъэхэм икухэм Псыгуэнсу колхозым и ціэр туэнсу колхозым и ціэр республикэ псом щаіэту зэ-рыщытар?... Балигъыпіэ щиувэм,

ТІутіэ дзэм дашащ. Украинэм и къухьэпіэ_ щіынанул дашащ. Арайнана и къухъэпіэ щіынальэм - Каменец-Подольск къалэм - щыізу нэмыцэхэр Польшэм теуауэ щытащ. Адыгэ щіалэм къыгурыіуат а зауэм ижь бзаджэр ди хэкуми къэсынкіз зэрыхъуми къэсынкіз зэрыхъуми кыхызыны менена куми къэсынкіэ зэрыхъу-нур. ИкІи куэд дэмыкІыу абы я частыр мафІаем хыхьэн хуей мэхъу. 1939 гъэм ар хэтащ Бессарабиер румынхэм къаlэщіэхыжыным теу-

хуауэ екіуэкіа зауэм. 1940 гъэм дзэ къулыкъум 1940 гъэм дзэ къулыкъум къикіыжри, колхозым лэжьэн щыщіидзэжащ Тіутіэ. Къуажэ унафэщіхэм гу лъатат а щіалэм жэрдэм зэрыхэлъым. «Мыбы къызэгъэпэщакіуэф! къыхэкіынущ» жаіэри, хозяйствэм и комсомол организацэм и комсомол организацэм и комретару хахащ. Жәуаплыныгъэ зыпылъ апхуэдэ къулыкъу а зэманым къыптырарышаныю пшіэшхуэт.

къулыкъу а зэманым къып-хуагъэфэщэныр пщ!эшхуэт.
... А махуэр тхьэмахуэ ма-хуэт. Псыгуэнсу дэс щ!алэ-гъуалэр нэщанэм зэры-хуэ!эрыхуэр зрагъэщ!эну, еплъыну районым къик!-ри къэк!уат ліит!. «Бгы-ц!ык!ущхьэк!э» зэджэм Т!утіэ щіалэ гуп дишри, абыхэм я Іэзагъэр здынэсыр хьэвригъэпъэгъуаш мехеии жолхоз зэжа правленэм къагъэ-зэжа нэужь, зыгуэрхэр ятхри, районым и лы-кіуэхэр ежьэжащ, арэзы хъуауэ. Хъэщіэхэр къазэрыщытхъуам гукъыдэж къри-тауэ, и унэ кlуэжыну зигъэтауэ, и уль туэжыгу зүнэм те-лефонисту щ!эс л!ыжьыр Т!ут!э къолъэ!у «кхъы!э, шэ-джэгъуашхэ сык!уэу сыкъэ-сыжыху телефоным схуб-гъэдэс», же!эри. Дауэ игъэщізхъунт нэхъыжьыр? Ліы-жьыр щізкіа нэужь, куэд дэмыкіыу, къоуэ телефо-ныр. Къыздращіыкіыр пар-

тым и обкомырт. «Зауэ къызрыхъеяр фщіэрэ? - къоlукі трубкэм. - Дэнэ щыіэ фи унафэщіхэр?» Ахэр Іуэхукіэ зэрежьар щыжриіэм, «дэнэ щыіэми псынщізу якіэлъыкіуи хъыбар егъащіз!» Зэхиха хъыбарым щхьэжэ ищіауэ, Тіутіэ къигъуэтщ колхоз тхьэмадэри, хъыбар шынагъуэр Іэригъэхьащ. Махуэ зы-тіу нэхъ дэмы-

шына вузр і вәуіп вәлаш. Махуэ зы-тіу нәхъ дэмы-кіыу къуажэдэсхэр зәхуа-шэсри пәкіу ирагъэкіуэкіащ. Абы къыщыпсэльахэм ящышщ Тіутіи. Нәхъыжьзэм ящылы гіуіні. гіза віллахоні щалэгьуалэр къыхураджащ я псэ емыблэжу хэкур яхьумэжыну. Пэкіу наужьым, повесткахэр къахьри, фронтым дэкіыну ежьащ щіалэгьуалэр. Абычам ауэтт Семанрий

жэм яхэтт Семэнри...
171-нэ фочауэ дивизэм хэту Тlутlэ сымэ яшэ зауэр нэхъ гуащlэу щекlуэкl щlы-

Семэн Тіутіэ

УІэгъэ мыкіыж

налъэм - Украинэм. шистхэм къаруушхуэ якъуэлът. Япэ зэманхэм хо-кlуадэ адыгэ щалэр зыхэт шистхэм частым и нэхъыбэр. Езыми и щхьэм фэбжь егъуэтри, санинструкторым щІы-гъуу жэщу къыщыІукІым, зэрымыщІэкІэ Іуоуэ ди дзэзэрымыщэкі тусуў ди дзэ-хэм яlыгъ щыпіэм къина фашиститіым. Зэрыуіэгъэ-ми хуэдэу, а тіур гьэр къи-щіауэ къыздихум, фэбжь хьэлъэ къызытехуа и къуа-жэгъухэм ящыщ зым - Бэчхэ я щІалэм - хуозэ. А лъэ-хъэнэр куэдрэ и нэгу къыщІигъэхьэжырт, уІэгъэ

къыщіигъэхьэжырт, уіэгьэ мыкіыжу и гум тельт нэ-хьыжь іумахуэм:
- «Тіутіэ ар?» - жиіэри къэ-джащ, си макъымкіэ сыкъи-ціыхури. «Сэращ, Піетро», -жысіащ. «Алыхьым хьэтыр иіэмэ, сымыліэ щіыкір псы сегъэфэжі» - жиіэри къызэльэіуащ. «Піетро, -жысіащ, - уіэгъэр псы ефэ зэрымыхъунур пщіэркъэ?» Етіуанэ гуэру къызэльэ-іуац: «Уэ сыліэну мыгъуэщ, псы сегьафи, сыгъаліэ». Сэ Іуащ: «Уэ былі́ эну мыгъуэщ, псы сегьафи, сыгъалі». Сэ скіэрыльыжтэкъым псылъэ ціыкіур. Нэмыцэ гъэритіыр абдеж дыдейхэм щестри, Пегро и псылъэр къыкіэрыстіэтыкіщ, Эрпин жаіэри а щіыпіэм пэмыжыжьэу псы ціыкіу щежэхырти сықуащ. Арщхьэкіэ псылъэр гъуанэпщіанэ хъуати, къысхуигъэхэуакъым. Къынызгъэзэжам Піегро мы щызгъэзэжам Пlетро мы-гъуэм и псэр хэкlри, шыгукІэ́ Іуашат.

Сыт хуэдизу ерыщу бийм пэщІэмытами, ТІутІэ сымэ къимыкІуэту хъуакъым пощізмытами, Тіутіз сымо къимыкіуэту хъуактым подальным подальным подальным подальным подальным пощізми подальным п

дэр.
1943 гъэм дыдейхэм еб-гъэрык/уэу щ/адзащ. Псы-гуэнсу щыщ сэлэтыр яхэ-тащ Украинэри, Венгриери,

Чехословакиери зышТыжахэм Зэкъым тГэузыщіыжахэм. зэкъым, тізу-къым ар ажалым и нэгу зэ-риплъар, уІэгъэ зэрыхъуар, ауз, насып иІэти, къелащ. Зауэр ТІутІэ Австрием щиу-хащ 1945 гъэм.

хащ 1945 гъэм.
Семэныр фронтым лІы шкъэмыгъазэу зэрыщыІам и щыхьэтщ абы Вагъуэ Плъыжь орденыр, апхуэдэу медаль зыбжанэ къызэрыхуагъэфэщар. 1985 гъэм абы къратауэ щытащ Хэку зауэ орденым и 2-нэ нагъьшар

зауэ ордения гъзищэр. Зауэ нэужьым Тіутіэ лэ-жьащ колхоз бригадиру, ревкомиссэм и унафэщіу, къуажэ советми Іэнатіэ щиІыгъащ.

мыражы совении гынаты шилыгъащ.
Псыгуэнсу къуажым пщјашхуэ илу зылл дэсамэ, Семэныр етгуанэт, мыяпэмэ. Ліы Тущт, акъыл жан илэт, и нэгум кърих угъурлыгъэм, и псэ къабзагъэм плъэмыклыу кылэми чэнджэщэгъу, щлогъэкъуэн яхуахъу, благъэри шхэлсым хуэдэу ээктори шхэлсым хуэдэу ээктори шхэлыри шхэлсым хуэдэу ээктори шхэгсым хуэдэу ээкторихызыр и гъащра тыхыэр кърихызари и гъащра тыхыр кърихызари нахызария правиты кырона правиты кырона правиты правиты правиты правиты пшлана правиты пшлана правиты пшлана правиты пшлана правиты пшлана пш хункіз зы тьз кьэмынаў те-кіуэныгъэм и махуэм абы и пщіантіз щызэхуэсырт хьэблэри, благъэри, Іыхьлы-Іэулэдри. ГъащІэшхуи къи-гъэщІащ - илъэс 92-кІэ псэуащ.

псэуащ.
Бын хъарзынэ зэдапащ Тlyrlэрэ абы и щхьэгъусэ Кlyrlэрэ - щlалитlрэ
хъыджэбзиплірэ: Іэмирэт,
чэбирэт, Хьэбас, Іэмирит,
Ізмырхъан, Мадинэ сымэ.
Абыхэм ящышу пліым щіэныгъэ ищхьэ яіэщ, Ізмырхъан еджагъэшхуэщ, филологие щіэныгъэхэм я докторіш. Адэ-анэм ахэр ягъэлогие щізнів вэзэм я докторщ. Адэ-анэм ахэр ягьэ-сащ ціыху хуэдэ ціыхуу - хабээ, ціыхугьэ, гущіэгьу яхэльу. Тіутіэрэ Кіутіэрэ я бынхэм ящыщу игъуэ нэмысу дунейм ехыжащ Іэми-рэтрэ Хьэбасрэ. Адыгагъэшхуэ зыхэлъа,

Адыгагьэшхуэ зыхэльа, ціыху зэпіэзэрыту, щхьэ-щытхъуныр зыфіэемыкіуу, «ціыхум хэлъын хуей хьэл-щэныфі псори мы ліым деж щызэхуэмыхьэсауэ піэрэ?» жыпізу дунейм дахэу те-та Семэн Тіутіэ хьэблэми жылэми щіэх ящыгъупщэнукъым.

МЫЗ Ахьмэд.

Узыншагъэ быдэ фи1эну

къзосърден-овальскър геспуоликом и Сату-промышленнэ палатэр Хэку зауэшхуэм и ве-теранхэмрэ зауэм хэтахэмрэ йохъуэхъу уры-сей ціыхубэм я гуфіэгъуэшхуэмкіэ, зауэлі щіыхъм и фэеплъ махуэмкіэ - Текіуэныгъэм и Махуэмкіэ!

Фэ вгъэлъэгъуа хахуагъэр сыт щыгъуи

щытынщ Хэкум къулыкъу хуэщіэнымрэ граждан жэуаплыныгъэмрэ я щапхъэу.
Ди гуапэу дынывохъуэхъу узыншагъэ быдэ, ефіэкіуэныгъэ фиіэну, мамыру фыпсэуну!

Гъзунэхупіз куздым къапхыкіа

NºNº85-87

115-нэ Къэбэрдей-Балъкъэр шууей дивизэ ціэрыіуэр кьэхьу-гьэ щхьэхуэу Хэку зауэшхуэм и тхыдэм хыхьаш. Абы зэрихьа ліыгьэм, и щхьэм кърикіуам куэд тражыіыхьаш, тратхыхьари мащіэкым. А дивизэм хэту 1942 гьэм и бадзэуэгьуэ мазэм зауэм іухьахэм ящыщщ Куэтэншы Тіалэ Мем и къуэр.

КУЭТЭНШЫ ТІалэ Бахъсэн районым хыхьэ Къызбрун Езанэ (иджы Хьэтохущыкъуей) къужэм 1921 гъэм щІышылэм и 1-м къыщалъхуащ. Школ нэужьым, КъБАССР-м ЩІаныть урайоным политикэ еджэныгъэмкіз и управленэм, Бахъсэн районым политикэ егьэджэныгтээ лэжьыгъэмкіз и управленэм, Бахъсэн районым политикэ егьэджэныгтээ лэжьыгъэмкіз и управленэм, Бахъсэн районым политикэ егьэджэныгтээ лэжьыгъэмкіз и инспектору лэжьащ. «Социалистическая Кабардино-Балкария» газетым и редакцэм и собкорру щыту, 1942 гъэм и щІышылэ мазэм дзэм дашащикіи, 115-нэ Къэбэрдей-Балъкъэр шуей дивизэм хэту, Сальск, Къалмыкъгубгъуэхэм бийм щапэщізтащ. Мазипліым нэскіз екіуякіа лыгьажэ зауэм и ужькіз, хэщіыныгъэшхуэ зыгъуэта дивизэм щыщу къелахэр 4-нэ шууей корпусым хагъэхьащ. Апхуэдэ шхэвусыгъуэм къыхэкіыу, 1943 гъэм и мэлыжыхы мазэм 7-нэ гвардие шууей корпусым къышыщіндзащ. Сталинград зыхъумахэм, Курск дугам деж щекіуэкіа зауз гуащіэм бийр щызэтезыкъутахэм Урысейм, Украинэм, Белоруссием, Польшэм я щіыналъэхэр хуит къззыщіыжахэм, фашистхэр я гъузм изыукіыхыжахэм жыджэру хутат къззыщіыжахэм, фашистхэр я

яхэтащ.
Зауз гущіэгъуншэм щызэрихъа ліьтьэмрэ къыщигъэлъэгъуа хахуагъэмрэ я дамыгъэу, Куэтэншы Тіалэ орденрэ медалу 29-рэ къыхуагъэфэщаш. Алхуэдэщ Хэку зауэ орденым и япэ, етіуанэ нагъыщэхэр, Вагъуэ Плъыжъ орденыр, «Сталинград зэрихъумам папщіэ» «Къигъэльэтъуа ліьгъэм папщіэ» медалхэр, СССР-м Іэщэкіз Зэщіэуэзда и Къарухэм я Командующіз Нэхъыщхъэ Сталин Иосиф и фіыщіз тхылъхэр. Щэнейрэ уізгъз

хъуащ: 1943 гъэм Чернигов (Украинэ), 1944 гъэм Демблин (Польшэ), 1945 гъэм и мазаем Арнсваль (Германие) къалэхэм я Ізшэлъашэм.

Зауэ нэужьым илъэситіым нэблагъэкіэ я къуажа советым и секретарым и къалэнхэр игъээащіащ. 1948 гъэм и бадзэуэгъуэм къыщыщіздзауэ 1986 гъэм и мазае пщіондэ, пенсэм кіуэхункіэ, судым, прокуратурэм, юстицэм я ізнатізхэм щылэжьащ. Союзпсо юридическэ заочнэ институтыр 1962 гъэм къиухащ, ізащхьэмахуэ районым и прокуратурэм и ціыхубэ следователу, Налшык къалэм и япэ участым и ціыхубэ судыщізу, Къэбэреф АССР-м и Суд Нэхъыщхъэм и члену, къБАССР-м и прокурорым и дзіэпыткуэгъу нахъыжьу, республикэм и прокуратурэм следствэмкіз и къудамэм и унафэщіў щытащ. 1971 гъэм и прокуратурэм следствэмкіз и къудамэм и унафэщіў щытащ. 1971 гъэм и прыхуватуры илъэситхукіз КъБАССР-м юстицэмкіз и министру, иужькіз илъэситкукіз КъБАССР-м юстицэмкіз и министру, иужькіз илъэситыры и тъэмадзу лэжьащ. «РСФСР-м щіыхь зиіз и юрист» ціэр къыфіащащ. Пенсэ наужьым Къзбарай-бальтьэр агропромышленнэ институтым ирагъэблагъэри, 1998 гъз пщіондэ студентхэр правзм хуригъэлжаш.

правом хуригъэджащ.
Куэтэншы Тіалэ и гуащізм хуэфащэ
пщіз игъуэтащ. «Лэжьыгъэм и Бэракъ
Плъыжъ», «Щіыхьым и дамыгъэ» орденхэр, «Лэжьыгъэм и ветеран» медалыр, СССР-м Юстицэмкіз и министерствэм «Іэнатіэм щиіз зэфіэкіым
папщіз» и дамыгъэр къратащ. Совет лъэхъэнэм щыгъуэ КъэбэрдейБалъкъэрым и судыщізхэм ящыщу Пэжьыгъэм и Бэракъ Плъыжь орденыр къызыхуагъэфэщар ціыхумті
къудейщ - Куэтэншы Тіалэрэ Шоргей
Хьэлымрэщ. И къалэнхэм фіы дыдзу
зэрехъуліэм папщіз, властым и центральнэ (СССР, РСФСР), и щіыпіз органхэм куэдрэ ягъэпэжащ, щіыхь,
фіыщіз тхылъу 48-рэ иіэщ. 1971, 1974
гъзхэм КГСС-м и Къэбэрдей-Балъкъэр обкомым и членхэм я кандидату,
1975, 1979, 1980 гъэхэм партым и обкомым и члену, КъБАССР-м и Совет
Нахъвіщхьэм и хэхыгъумпіым я депу-

тату щытащ. Профсоюзхэм я область советым ильэс куэдк!э хэташ.

Советым инъэс куэдия хэташ, Куэтэншы ТІалэ илъэсипщіым нэблагъэкіэ 115-нэ Къэбэрдей-Балъкъэр шууей дивизэм и Ветеранхэм я советым и тхьэмадэу лэжьащ. Ветеранхэр лэжьакіуэ гупхэм щыжыджэрт, школакіуэхэм, студентхэм я пащхьэм, радиом, телевиденэм щіэх-щіэхыурэ къыщыпсальэрт, газетхэм я хьэщіэт. Республикэм и ціыхухэм, зауэмрэ лэжьыгьэмрэ я ветеранхэм, хабзэхъумы Ізнагізэм я лэжьакіуэхэм я деж пщіэшхуэ щиіэт.

- Саратов юридическа институтыр къззуха нзужь, КъБАССР-м и прокуратурям сагъакјури, абы ляжьен щышаздазаш. 1964 гъзм и мазаем, Налшык къала прокуратурям следователь няхъыжьу сыщыйзу, Куэтэншы ТІала ззагъэціыхуаш. Ар республика прокуратурям следователь няхъыжьу сыщыйзу, Куэтэншы ТІала ззагъэціыхуаш. Ар республика прокуратурям следствямкі и къудамям и унафэщіт. Захэдтьэм і ухуххям дыщыхэплъэкіз, юриспруденцэр фіьну зэришіям, и къзухыр зэрыиным гу лъумытанкіз і амал иізтакым. 1967 гъзм Налшык къала судым и судыщізу сыхахати, няхъ дызапэізщіз хъуа хуэдэт, ау куэд дэмыкіыу республикам юстицэмкіз и министру ягтьзури, лэжыптъз јухукіз ізджэрэ дызахуэзаш. А къулыкъру илъэситхукіз ирихьэкізуз, 1982 гъзм сэри абы сешэри, уголовна і ухухужмкіз суд коллегием сыхагъэхьэ. ТІала пенсэм кіухуункіз а ізнатізм дыщызэдэлэжьаш. Щізнытьэшжуэ бгъздэлът, і узхум куууз хищіыкірт. Жэуаплыныгъэр зыхэзыщіз унафэщі ткіміт, пэжым пхутекіынутэкъым. Ціыхухэр щізтхьзусыхэжа зы унафи РСФСР-м и Суд Нэхъшцхьям игъэхынутэкъым, тхылъхэм я щытыкізр егутьуу къммыпщытауэ. Пшэрылъхэр къыщытырт. Хуабжьу гурыхуэт. РСФСР-м и Суд Нэхъшцхьям суд унафэм хилъхь зэхъуэкіыныгъэ гуэрхэмкіз мыарэзымя, и гупсысэр тегушхуауз кънічатэрт, пэжыр пхигъясырг. Езыр къызэгьэпэшакіуз ізэт, гупыр зэтнызгольны зэт, гупыр зэтнызгольны зэт, гупыр зэт, гупыр зэт, гупыр зэт, гупыр зэт, гупыр зэт, гупыр зэт, гупых зэх захъэлэнамую ізэт, гупыр зэт, гупых зэт, гупых зэт, гупыр зэт, гупыр зэт, гупых зэт, гупы

къуигъэувэрт, и зэфіэкіымкіэ дапщэщи къыддэгуашэрт, - жеіз КъБР-м и Суд Нэхъыщхъэм и судыщіэу щыта, мы зэманым отставкэм щыіэ Борыкъчей Борис.

къуей Борис. А зэманым ТІалэ дэлэжьахэм, ар фІьуэ зыцІьхуу щытахэм ящыщщ Къумыкъу Іэлбиян. И гукъэкІыжхэр щызэхуихьэсыжа и тхылъым абы мылхуалау къышымегьэш:

щызжуихьэсыжа и тхыльым аоы мыпхуарау къыщыкегьэщ:

- Судым лэжьап!э сыщагъэк!уа лъяхъэнэм Куутаншы Тіалэ куудым хээыщык!, зэф]эк! зыбгъэдэль юристт. Хэку зауэшхуэм хэтат, абы и гугъуехъ псори игъэват, и у!эгъэхэм эпымыууэ зыкърагъащ!эрт. Прокуратурэм и !энат!э нэхъ гугъу дыдэм, следствэмк!э къудамэм, и унафэщ!т. !уэхум зэрыхуэтк!ийм къыхэк!ыу, республикэм и следователхэр абы щышынэрт ик!и и чэнджэщ щхьэпэхэмрэ и щ!эныгъэ куумрэ папщ!э, пщ!эшхуэ хуащ!ырт. Мыхьэнэншэ гуэрхэр ящыгъуптызу идэртэкъым. Алхуэдизу гурыхуэти, лэжылгъэм пыщ!ауз эзы мащ!и !эщ!эхуртякъым, хабээм быдру тетт.

щырг. мыжыяныш у туркжэр нщы ыугнау идэртакым. Алхуэдизу гурыхуэти, лэжыыгъэм пыщlауэ зы мащlи lэщlэхуртэкъым, хабээм быдэу тетт. Текlуэныгъэ Иным и илъэс 70-р игъэлъэпlэну абы къыхуиухатэкъым. А махуэм мазитlым щlигъу иlэжу, мазае кlуам и 26-м и lыхылыхэмрэ и ныбжьэгъухэмрэ яlэщlэкlащ. Дунейм ехыжащ жылагъуэ, къэрал лэжьакlуэ цlэрыlуэ, тхакlуэ, цlыху гъуэзэджэ Куэтэншы Tlanэ. Ауэ нэхъыжьыфlым, зауэл! хахуэм и фэеплъыр ар зыцlыхуу щытахэм ягъэлъапlэ, абы и цlэр сыт щыгъхум ящlыгъчш.

МЫСОСТ Алий.

Уэщхъун Лаурсэн

Хэку зауэшхуэр ліэщіыгъуэхэм зэи хэгъуэшэжынукъым. Совет ціыхухэм абы щызэрахьа ліыгъэм къыпэлъэщынукъым зэманри.

ВАРДИЕМ и майор Уэщхъун Лаурсэн, 1916 гъэм накъыгъэм и 26-м Малкэ (Ашэбей) къуажэм къыщалъхуар, езым и жылэми, районми, республикэми пщ!вшхуэ щызи!э ц!ьхут.

Гвардием и майор Уэщхъун Лаурсэн

Ар абы ліыгъэкіи лэжьыгъэкіи къилэжьат.

Мис абы и гъащІэ гъуэгуанэм щыщ пычыгъуэхэр.

1933 гъэм мэкъумэш техникумыр къиухри, Нагорнэ районым щыlа лыгьэш совхозым зоотехникыу лэжьэн щыщицяащ. 1936 гъэм Дээ Плъыжьым ираджащ. Ташкент шуудээм папщіэ офицерхэр щагъэхьэзыр курсхэр къиуха иужь, Хэку зауэшхуэр къэхьеихукіэ политрукыу Таджик ССР-м къулыкъу щищіащ. Къихьа ехъуліэныгьэхэм папщіэ а республикэм и Совет Нэхьыщхьэм и Президиумым и Щіыхь тхылъыр 1940 гъэм къратат. Къыкіэлъыкіуэ илъэсым Украинэм и щіыналъэм щыіэ Къухьэпіэ дзэ округым ягъакіуэри, 151-нэ шууей полкым и эскадроным и унафэщіу ягъэуващ.

А полк дыдэм хэту зауэм щыГухьащ Перекоп и деж. Пуапсы къалэм 1941 гьэм и жэпуэгъуэм уІэгъэ щыхъури, ар госпиталым щІэльащ мазиплікіэ.

1942 гъэм и щіышылэм адыгэ щіалэр и лъахэм къагъэкіуэжащ икіи къызэрагъэпэщ 115-нэ Къэбэрдей-балъкъэр шууей дивизэм и топгъауэ дивизионым и политлэжьакіуэ хъуащ. Ростов областым и тафэ щіыпіэхэм

щызэуащ. 1942 гъэм и фокlадэм Сталинград фронтым къыщыхутащ (апхуэдэт зэманыр: псынщіэ-псынщізурэ зы щіыпіэм ирагъэкіыурэ нэгъуэщіым ягъакіуэрт) 4-нэ шууей корпусым и тіасхъэщіах дивизион щхъэхуэм и унафэщіым и къуэдзэу. Щэкіуэгъуэм 214-нэ шууей полкым и эскадроным и унафэщіу ягъэуващ.

Псом хуэмыдзу ліыгъэшхуэ щызэрихващ Корсунь-Шевченкэ зэхэуэшхуэм. Абы щыгъуэм къаухъуреихьа нэмыцэ фашистхэм укіыгъзу ціыху мин 55-рэ яф!экіуэдащ, мин 18-м гъэру затащ.

Езым и гупым Ізззу унафэ зэрыхуищіам, ліыгъэшхуэ зэрызэрихьам къыхэківу, эскадроным и унафэщі Уэщхъун Лаурсэн «Невский Александр» орденыр къыхуагъэфэщащ.

орденыр къыхуагъэфэщащ. 1944 гъэм гъатхэпэм и 16-м Украинэм и Первомайск къалэм и деж уlэгъэ хъэлъэ щыхъури, ди лъахэгъур мазищкіэ уlэгъэщым щlэлъащ.

1945 гъэм и щіышылэм къыщыщіздзауз етіуанэ Украин фронтым и етіуанэ механизированнэ дивизэм и батальоным и унафэщі Уэщхъун Лаурсэн яхэтащ Польшэр, Чехословакиер, Венгриер, Австриер хуит къэзыщіыжахэм. Хэку зауэшхуэр иухыным зы

тхьэмахуэ фіэкіа имыіэжу ещанэу уіэгьэ хьуащ, ауэ зауэ Іэнатіэр ибгынакьым икіи дээм къулыкъу щищіащ 1946 гъэм и шыщхьэуіур къэсыху.

Твардием и майор Уэщхъуным Хэку зауз орденым и япз, етlуанэ нагъыщэхэр, Вагъуэ Плъыжь орденыр «Сталинград зэрихъумам папщіэ», «Кавказыр зэрихъумам папщіэ», «Германием зэрьтекіуам папщіэ» медалхэр, фіыщіэ тхыль куэд къратащ.

Дамыгъэхэр къуатыну зэрагъэлъагъуэ тхыгъэхэр зыгъэхьэзыр дэээешэхэм зэпымыууэ къыхагъэщхьэхуКырт Лаурсэн лыгъэшхуэ зэрыхэлъыр, унафэщ акъылыф ун зэрыщытыр.

фэщі акъылыфізуй зэрыщытыр. Щальхуа Малкэ 1946 гъэм игъэзэжа иужь, Уэщхъуныр «Большевик» колхозым, къуажэ советым и гъэзэщіакіуэ комитетым я Ізтащхьэу, партым и Нагорнэ райкомым и секретару лэжьащ, нэгъуэщі къулыкъухэри зэрихьащ. Зауэми хуэдэу, лэжьыгъэми зыкъыщигъэльэгъуащ къызэгъэпэщакіуэ Іззэу, гудзакъэ зыхэлъ ціхуу. Абы гулъытэшхуэ хуищіырт щіалэгъуалэм гъэсэныгъэ тэмэм егъэгъуэтыным.

И ныбжыыр илъэс 82-рэ хъууэ Уэщхъун Лаурсэн 1998 гъэм дунейм ехыжащ.

ЦІЫПІЫНЭ Хьэжбий.

Ахьмэд и гъащіэр щіэблэм я щапхъэщ

Сэ си насып къихьащ ди къуажэм дэс. Хэку зауэшхуэм и ветеран Дол Ахьмэд зэзгъэціыхуну, и гукъэкіыжхэм сыщіэдэјуну. Абы къысхуиіуэтэжамкіз фэри сывдэгуэшэнут.

ОЛ Ахьмэд Алий и къуэр и 20-м Аруан къуажэм къыщалъхуащ. Курыт еджапіз нэужьым, пединститутым щізныгъэ щызригьэгъуэтри, 1940 гъэм и къуажэм къигъззжащ математикэмкіз егъэджакіузу. 1941 гъэм ар щіотіысхьэ Урюпинск дэт льзосыдзэ училищэм, къызриухыуи, 1942 гъэм накъыгъэм и 5-м танкхэм пэщізтыну расчётым и командиру заумя ягъакіуз.

Зауэр сыт хуэдизу хьэльэу, шынагьуэу щымытами, Ахьмэд лыгьэ хэлъу и к!ямнал хэлый и к!ямнал куэр кызэрелар: «Нэрыплъэк!э сыпльэри, танк 12 къак!узу слъэгъуащ, ахэр гъунэгъу къызэрыхъуу еуэн щ!аддээри, тур ткъутащ, адрей пщ!ыр зэбгрыжри lейуэ дызэтракъутат. Мейкъуапэ пэгъунэгъу дыщыю уборонэм дыщысу, си дэ!эпыкъуэтъу Зоринымрэ сэрэ щ!ыт! къыдот!ри, дотысхъэ. Абы дису гу къыплъамытэу танк 11 блок!, иужьым

Ди щІэджыкІакІуэхэм я адэхэм, адэшхуэхэм, я къуажэгъухэм зэрахьа лІыгъэм теухуа тхыгъэ зыбжанэ ТекІуэныгъэм и Махуэшхуэм ирихьэлІэу редакцэм къагъэхьащи, ди гуапэу абыхэм ящыщ тыдодзэ.

зыгуэрым дыкъелъагъу, къегъэзэжри ят!э къыттретхъуэри lyoкlыж. Ар ди сэлэтхэм ялъэгъуати, къажэри дыкъыщ!атыкыжауэ щытащ, зыри къытщымыщ!ауэ.

Абы иужь куэд дэмыкІыу къуршым драхуліэри, гъэру даубыдащ, зы щіалэ си гъу-ДыкъышІопхъуэжри. куэдрэ дыкъэмыкlуауэ даубы-дыж, комендантым деж даху, абы унафэ ещІ пщыхьэщхьэм даукІын хуейуэ. Бжыхьым дригъэувэлlауэ зыгуэрым дихъу-мэрт, фочхэр къыттригъэпсауэ. Комендантым и телефоныр къеуэри, дызыхъумэр унэмкіэ кіуащ. Абдежым къыдолъагъу гъэру яубыда гуп яхуу. Си гъусэмрэ сэрэ дыжэри абыхэм дахэувэжащ. Къатишу зэтет унэм пкіэлъей кІэраупсеящ, дыдрагъэкІуейри, пкіэлъейр Іуахыжаш, дэри дыкъызэралъыхъуэнур тщіэр ти. ди гъусэхэм ди шыгъынхэр етхъуэжщ, пхъэ ціыкіум лезвэкІэ зыдедгъэубыда дакъыхыхьэжаш. Куэдрэ дыкърагъэувэкІыурэ

къытхэплъащ ахэр, ауэ да- 🦼 къыхуэцІыхужакъым.

Иужьым, Ростовкіэ дахуу, псыежэхым зыхээгьапщы кіуэщ, нэмыцэхэр спэжыжых хьуа нэужь, сыкъыхэкіыжри, ди Дзэ Плъыжьым сыхыхьэжауэ щытащ».

Ахьмэд жеіэж Мейкъуапэ

Ахьмэд жеlэж Мейкъуапэ щежьэу Украинэм, Австрием, Венгрием зэрынэсар. Ар Австрием и Венэ къалэм дэсу зауэр иухащ. Накынгын и Бенэ къежыгъям и 20-м лъэсу къежызжэри шыщхъзујум и 28-м къэсыжыц. Къэкlуэжа щхъэкlэ, къыщалъхуа жылэм имыгъэзэжу, иджыри мазищкlэ хэкум къулыкъу хуищlэжащ. 1945 гъэм и щэкlуэгъуэ

1945 гъэм и щэкіуэгъуэ мазэм ар дыхьэжащ щалъхуа жылэжым, къуажэ школым и унафэщіу ягъэуващ. Илъэс 16-кіз унафэщіу, унафэщіым и къуэдзэу илъэс 28-кіз лэжьащ ар. Долым 1965 гъэм «Урысей Федерацэм щіыхь зиіз и егъэджакіуэ» ціз лъапізр къыфіащащ.

Зауэм хэтыху ар танкхэм япэщіэт, миномёт, пулемёт расчётхэм я командиру щытащ. Ахьмэд орденрэ медалу 21-рэ иіэщ, абыхэм ящыщщ Хэку зауэ орденыр, нэгъуэщіхэри.

Ліыхъужьыгъэ зэрихьэу Хэку зауэшхуэм хэта, къыдэкіуэтей щіэблэм щіэныгьэ егьэгъуэтыным илъэс 60-кіэ хуэлэжьа Дол Ахьмэд - дадэ Іумахуэр - щапхъэщ щіэблэм я дежкіэ.

БЕЙТЫГЪУЭН Дахэнагъуэ, КъБКъУ-м Филологиемкіэ и институтым адыгэбзэмрэ литературэмкіэ и къудамэм и 3-нэ курсым Ди адэ Ельыхъу Пётр Тэрч щІыналъэм хыхьэ Плановскэ (Ботэщей)
къуажэм 1914 гъэм накъыгъэм и 9-м къыщалъхуащ. И адэр, ди адэшхуэ Мусэ,
уркъ унагъуэ къыхэк ащ,
жа1эри, 1937 гъэм яук1ат.
Абы иужьк1э езыри зэхэзехуэн щащ1ым, зигъэпщк1ун
хуей хъуащ, Дагъыстэным
к1уэри, Дербент къалэм
дэт1ысхьащ ик1и а къалэм
пэгъунэгъу колхоз гуэрым
шофёру щылэжьащ.

Елъыхъу Пётр

Зэи тщыгъупщэнукъым

АБЫ ЩХЬЭГЪУСЭ щыхуэхъуащ ди анэ Нинэ. Зэдэльху-зэшыпхъухэм ди нэхъыжь хъыджэб-зыр къвшдальхуари Дагъыстэнырщ (1939 гъэм), кІэльыКІууэ зы щали щызэдагъуэтащ абы 1941 гъэм. А илъэс дыдэм зауэр къэхъейщ, ди адэр фронтым дашри, Сталинград деж зэуэн щыщІидзащ. Сталинград щригъажьэри, ди адэм Берлин нэсу зауэ гъуэгуанэшхуэ зэпичащ. Ар яхэтащ ди къэралми нэгъуэщІ къэралхэми я къалэ куэд зэрыпхъуакІуэхэм къаІэщІззыгъэкІыжа ди зауэлІхэм. Псалъэм папщІз, абы и щыхьэтщ Харьков хуит къызэращІыжам щхъэкІз къратауэ щыта медалыр, нэгъуэщІ орден, медаль зыбжанэхэри. Ди адэм зауэми ІэщІыб щищІатэкъым и шофёр ІэщІагъэр. Ар Езана Гвардейскэ инженер бригадэм и политрукым и шофёру щытащ. ТекІуэныгъэшхуэм ди адэр 1945 гъэм накъыгъэм и 8-м Берлин щыІущІащ.

1946 гъэм зауэм къик і ма нэужь, ди адэр жыджэру хэтащ нэмыцэхэм зэтракъута къуажэмрэ колхозымрэ зэф Іэгъэувэжыным ик і и ныбжь нэсу зигъэпсэхуну тіысыжыху колхозым цылэжьащ.

Ди адэ Мусэ 1977 гъэм и фок адэ мазэм дунейм ехыжаш. Ди анэри илъэсит па абы иужьк Гэ зэрыпсэужар. Абыхэм я бынхэр унагъуэ шхьэхуэ хъужауэ, хъарзынэу мэпсэу. Дэ, ди адэм и бынхэмрэ абыхэм я быныжхэмрэ, зэи тпыгъупппакъым ик и тпыгъуппранукъым нобэрей шТэблэр насыпыф Гэупсэуным шТэээуа ди адэр.

ЕЛЪЫХЪУХЭ Александррэ Людмилэрэ.

Тум имыхуж лъэхъэнэ жыжьэ

Сыт хуэдэ зауэми цІыхугум уІэгьэшхуэ тредзэ. Ильэсиплікіэ екіуэкіа зауэжьми цІыхугьащі, куэд игьагуіащ.

ІЕЙ мыхъу фІы хъужырктым жыхуаІэрати, гъатхэ щІэращІэм и гъусэу 1945 гъэм цІыхухэр апхуэдизу зыпэплъа ТекІуэныгъэр къати. Иджы, XXI

Тек Іуэныгъэр къа-хьащ. Иджы, XXI лІэщІыгъуэм и бынхэм, гуапэу дгъэлъэп
Іэнущ зауэр зэр
рэ илъэс 70 зэрырикъур. зэриухси адэшхуэм и адэ Къалэжьо-къуэ Гъэфар 1941 гъэм зауэм дэкІаш, хъыбарыншэу кІуэдахэм ящыщщ. Си адэшхуэр и адэм кхъашхьэр къигъуэтыжыным и нэ къыхуикІырт, ауэ къыхуихуакъым апхуэдэ нас къыджиІэжырт зауэр насып. Абы къыщыхъеям ар щІалэжь цІыкІуу зэрыщытар. «Унагъуэм сабиищ дисти, ди анэм дыкъыхуигъэнат ди адэм. Гугъу дехьу дыпсэуащ, куэдым дыхуэныкъуащ, дыщымэжалІи Іэджэрэ къэхъуащ. Махуэ гуэрым ди пщІантІэм нэмыцэхэр къыдыхьауэ зэрышытар си нэгу щІэтщ. Нэмыцэхэр унагъуэ къэс дыхьэурэ заплъыхьырт, шхыну, щыгъыну ягъуэтхэр къащтэрти,

я щхьэ Іуэху зэрахуэу дэувэжырт. Ди деж фашистхэр къыщыдыхьам дышынат, пэжш. къыдащІазыри СышІалэ цІыкІути, цэм игъэтІылъа фочыр сфІэгъэщІэгъуэкъэсштат пэсплъыхьынуи, нэмыцэбзэкІэ къыс-щІэкІиеурэ сІэщІитхъыжат. Ди адэм теухуа хъыбар иту зы тхылъымпІэ на-

зы тхыльымпгэ на пи къэкІуакъым», - игу къигъэкІыжырт си адэшхуэ Гъэфар. Ли адэшхуэм апхуэдизу и нэп

Ди адэшхуэм апхуэдизу и нэр къызыхуик а пэжыр иджы дэ дощ Б. Беларусь и Витебск щынатъям хыхьэ Задвинье жылэм щы Б къуэшыкхъэм ар щ Бэлъу къыщ Б кара Абы тетхащ: «Къалэжьокъуэ Гъэфар Хъэцу (Бицу)

и къуэ - рядовой. 1943 гъэм лІащ». Ди адэшхуэм и адэр зауэм зэрыхэтам, хэкур зэрихъумам дропагэ абы и щ1эблэр. Япхуэдэ дыдэу пщ1э яхудощ1 ди щхьэхуитыныгтымрэ мамырыгтымрэ зи псэр щ1эзытахэмрэ нобэ дызыгъэбжыф1э ветеранхэмрэ.

КЪАЛЭЖЬОКЪУЭ Заремэ, КъБКъУ-м ФилологиемкІэ и институтым адыгэбээмрэ литературэмкІэ и къудамэм и 4-нэ кирсым шеджэ.

Ди нэхъыжьхэм я зауэ гъуэгуанэ

Хэку зауэшхуэм нэхърэ нэхъ зауэ инрэ нэхъ гуащірэр дунейпсо тхыдэм хэмытауэ яіуэтэж. Зауэжьым и іэ щіыіэр лъэмыізсауэ зы унагъуи къэнауэ къыщіэкіынкъым.

щеджэ. 🗼

ЭКУ зауэшхуэм хэтащ сэри си адэшхуэхэу Бэлэтокъуэ Хьэлибрэ Елъчэпар Мухьэмэдрэ.

1942 гъэм зауэм ираджа Бэлэтокъуэ Хьэлиб мамыр гъащІэм и псэр щІитащ.

Си адэшхуэ етіуанэ -Елъчэпар Мухьэмэд - зауэм и пэ къихуэу егъэджакіуэу лэжьащ. Абы бронь иlа пэтми, езым и лъэіукіэ зауэм дэкіа-

Буйнакск дэт дээ-политикэ еджапіэр къиуха иужь, 317-нэ фочауэ дивизэм хыхьэ 606-нэ полкым и политрукыу агъэкіуащ лейтенант нэхъыщхьэ Елъчалар Мухьэмэл.

Курп лъагапізхэм щекіуэкіа зэхэуэ гуащіэм хэтащ Мухьэмэд и дивизэр. Икіи абы къыщигъэлъэгъуа ліыхъужьыгъэм папщіэ» «Хахуагъэм папщіэ» медалыр къыхуагъэфэщащ.

рэмкӀэ и къудамэм и ∥ Апхуэдэуи ар яхэтащ Украинэр, Бол-4-нэ курсым щеджэ. 🤺 гариер, Венгриер, Чехословакиер хуит

къэзышІыжахэм.

зауэшхуэм Хэку щызэрихьа ліыгъэм и дамыгъэу абы къыхуаъэфэщащ Хэку зауэ, Вагъуэ Плъыжь орденхэу тІурыті. «Будапешт къызэращтам папщІэ», къызэраштам папщІ́э», «Японием зэрытекіуам папщіэ», «Кавказыр зэрахъу мам папщІэ», «Хахуамам папщіз», медал-гъэм папщіз» медал-чар нагъузщі куэди хэр, нэгъуэщІ куэди къыхуагъэфэщащ адэшхуэм.

Зауэ нэужьым си адэшхуэ Елъчэпар Мухьэмэд 317-нэ фоча-

уэ дивизэм и Ветеранхэм я советым и ткъэмадэу, Налшык къалэм и ветеранхэм я Советым и тхьэмадэм и къуэдзэу щытащ.

Си жагъуэ зэрыхъущи, сэ си адэшхуэхэр псэужкъым, ахэр цыху гуапэу, губзыгъэу, ліыгъэ яхэлъу куэдым ягу къинэжащи, сэ абыхэм сарогушхуэ.

Сыхуейт ТекІуэныгъэр къытхуэзыхьа ветеран псоми узыншагъэ яІзу куэдрэ ди япэ итыну сехъуэхъуну. ЩремыІэ зэи зауэ!

ЩЭНЫБЭ Даянэ.

Налшык къалэм дэт 25-нэ курыт еджапІэм и 7-нэ классым щІэс.

Ди щхьэхэр ЯХУДОГЪЭЩХЪ

хэр ди Хэкум къыщытеуам. Кушмэзыкъуей къуажэм щыщ си адэшхуэ ЛІыгъур Рашад Хьэмыщэ и къуэм и ныбжьыр илъэс 19 ирикъуат. Зэрагъэсар арати, къэралым и лъэщагъым шэч гуэри къытрихьэртэкъым, зэуапІэ губгъуэм и

зэфіэкі щигъэлъэгъуэну хунэмысу псори зэфіэкіыну

АУЭ зэманыр кІуэрт, зауэр зэщІэплъэ зэпытт. Бийр и фІэщу къэкІуатэрт. Фашист танкхэр яубыдын щхьэкІэ, кіэнауэ куухэр къатіырт. Апхуэдэ гупым хэту, си адэшхуэр Прохладнэ станицэм щыіэт. Псори фронтым іутым хуэдэу лажьэрт. Апхуэдэу екіуэкіыурэ, 1941 гъэм и дыгъэгъазэм дзэм ираджэри, Нартан къуажэм щіэрыщіэу къыщызэрагъэпэш 115-нэ лъэпкъ шууей дивизэм хагъэхьаш. Абы шыгъуз ди къуажэм щыщу дэкlахэм ар я нэхъыщіз дыдэт. 278-нэ шууей полкым и топгъауз батареем хэту мазэ зыб-

жанэк іэ ягъэса нэужь, къызэрыгуэк і сэлэту зауэм яшэ. Ростов областым и Батайск къалэм и Іэшэлъашэм ди-Ростов областым и Батайск къалэм и Ізшэлъашэм дивизэр бийм щыпоуври, Мартыновкэ къуажэм нос, абдеж хьэчлъыч щызэрощі, ауэ къаруушхуэкіэ къебгъэрыкіуэ фашистхэм пэмылъэщу, къызэхакъутэ. Топышэ къзуам къиуіа си адэшхуэм нэху щыху зыкъищіэжыркъым. И акъылым къихьэжа нэужь, и нэм къиубыдар шынагъуэт, ихъуреягъкіэ зауэліхэм я хьэдэр щикъухьат, шы куэд яукіат. Езыр абыхэм яхэлът. Шы гуэр къеубыд, ерагъыу мэшэсри, ди дзэм щыщ здэщыГэну зыхуигъэфащэ лъэны къуэмкіэ еунэті. Жэш псом кіуауэ, пшэдджыжым мэз кусэм сэлэт зыбжанэм щахуозэ. Гъусэ зэхуохъухэри, я гъуз гум хагъэші. 46-нэ фочауэ полкым и дзэ частыр здэшыіэ щІыпІэм я лъэр нахус. Зэхэуэ гуащІэхэм хэт зэпыту, Сталинград къалэмкіэ полкыр щикіуэтырт. Нэмыцэхэм зыщагъэбыда щіыпіэхэр кърагъэхутэн мурадкіэ, тіасхъэщіэх гуп ирагъажьэ. Зыхуей хъыбархэр зэхуахьэсри, ди командованэм рацэкіэ іэрагъэхьэ. Гупыр къыщыкіуэжым, шэц хыфіадзэжа гуэрым деж гу къыщылъатэри, фашистхэр топкіэ къахоуэ, связистыр хокіуадэ, си адэшхуэри, адрей-хэри уіэгъэ мэхъу. Тіасхъэщіэххэм я фіыгъэкіэ, полкыр бийм я «хъым» ихуакъым.

И узыншагъэр зэтеувэжу, си адэшхуэр уlэгъэщым къыщыщІэкІыжам, фронтыр жыжьэ хъуат, къухьэпІэ лъэны-къуэмкІэ щыІэти, щызэблагъэкІ пунктым ягъакІуэ. А зэманым Сталинград трактор заводым и хэщlапіэм, лагерь управленэм папщіэ, НКВД-м и дивизиониті къыщызэрауправленэм папштэ, плод-м и дивизионил къвщызэра-гъэпэщырти, конвой взводым и командиру ягъзув. Итlанэ лагерым и управленэм лэжьыгъэмк!э и инспектор нэ-хъыжьщ. 1944 гъэм Саратов - Мэзкуу газ кlyап!эр ухуэн щ!адза нэужь лагерым и унафэщ!ым Іэнат!эмк!э и къуэдзэу абы ягъакіуэ икіи, дзэм къыхэкіыжыхункіэ, 1946 гъэм гъатхэ пщІондэ и къулыкъум пещэ.

Зэрихьа лыгъэмрэ кънгъэлъэгъуа хахуагъэмрэ къы-пэкlуэу орден, медаль куэд къыхуагъэфэщащ. Алхуэдэщ «ЩІыхь» орденым и етіуанэ, и ещанэ нагъыщэхэр, Хэку зауэ орденым и етіуанэ нагъыщэр, «Сталинград зэрихъумам папщіэ» медалыр, нэгъуэщіхэри.

папщіэ» медалыр, нэгъуэщіхэри. Зауэ нэужьым си адэшхуэр Бахъсэн РОВД-м щылэжьащ, епціыжакіуэхэмрэ щіэпхъаджащіэхэмрэ зэхэкъутэным, убыдыным къаруушхуэ ирихьэліаш. Иужькіэ КПСС-м и бахъсэн райкомым и инструктору щьтащ, нэгъуэщі парт, къэрал къулыкъухэр ирихьэкіащ. Абы и гуащіэр, и гъа-щіэ гъуэгуанэр іузуугртуэ куэдыщэкіэ гъэнщіащи, зы тхы-тым кърпхуигъэтіасануктым Ачэмыг кътыугацията-ашытуа-ашы гъэм къыпхуигъэтІэсэнукъым. Ауэ мыр къыхэгъэщыпхъэщ зыпэрыта ІэнатІэхэми, и унагъуэми, и Іыхьлыхэми я деж и пщіэр щылъагэт, и пэжагъымрэ и захуагъэмрэ щапхъэт.

и пщізр щыльвагэт, и тэжагъымрэ и захуагъэмрэ щалхъэт.
1971 гъэм Бахъсэн шагъыр заводым унафэщіу ягъакіуэри, тіысыжыхункіэ абы щылэжьащ. Предприятэр къыкіэрыхурт, сом минищахэр хэщіыныгъэу иіэт. Зы илъзсым
къриубыдзу, Іэнатіэр къиіэтыжри, я хэхъуэр сом мин
хыщіым нигъэсат. Абы щыгъуэ районым и бюджетым
и процент 56-р къызэзыгъэпэщыр а заводырт. Пенсэм щыкІуа 1985 гъэм предприятэм хэхъуэу сом мелуанищ иІэт. И гуащІэ хьэлэлым къыпэкІуэу, куэдрэ ягъэпэжащ, «Лэжьыгъэм и ветеран» медалыр, нэгъуэщІ дамыгъэхэр къыхуагъэфэщащ.

Си алэшхүэмрэ си анэшхүэмрэ быниллі зэлапіаш, къуз-

рылъхухэр пщыкіуз, абыхэм къатехъукіыжахэр 20 дохъу. 2008 гъэм мэкъуауэгъуэм и 17-м ди адэшхуэр дунейм ехыжами, ар тщыгъупщэркъым, ди гум илъщ, и фэеплъыр догъэлъапіэ.

Мы Ізмалыр къэзгъэсэбэпу, бахъсэндэсхэмрэ ди ветеранхэмрэ Текіуэныгъэм и Махуэ лъапіэмкіэ сохъуэхъу. ХэкІуэдахэм я фэеплъым пщІэ хуэтщІу, нобэ тхуэпсэужхэм ди шхьэр лъахъшэу яхудогъэшхъ

> Ветераным и къуэрылъху ЛІыгъур Мухьэмэдрэ абы и къуэ Рашадрэ. 🖈

_____

ІуэхуфІхэм зэхэублакІуэт

Гъузер и къуэр 1907 гъэм мэлыжьыхьым и 12-м Жэмтхьэлэ Ищхъэрэ къуажэм къыщалъхуащ Курыт шко-лым иужькІэ, Лениным и ціэр зезыхьэ еджапіэ къа-лэ ціыкіум и щіэныгъэм щыхегъахъуэ, къуажэм къе-гъэзэжри, егъэджакІуэ Іэнатіэм пэрохьэ. Лэжьакіуэш-хуэт, узэщіакіуэти, жэрдэм узыншэхэр къыбгъэдэкlырт, lyэхуфlхэм я зэхэублакlуэт.

АПСОМ ехъулІэныгъэ нэры-Алъагъухэр къыдэкІуэрт, къыдэкlуэрт, школым цІэфІ гъэ эрт. Абы хуэфащэ пщ къыпэмык узу къэнакъым - и Ізнатіэм щиіз зэфіэкіым па-пщіз, 1939 гъэм «Щіыхьым и дамыгъэ» орденыр къыхуа-Мэзкуу ира-совет, къэрал, гъэфэшаш. гъэблагъэри, совет, къэрал, парт лэжьакіуэ ціэрыіуэ Калинин Михаил ар си адэшхуэм Кремлым къыщритыжауэ

Мыцэ дзэм шраджар 1941 гъэм и шэкіуэгъуэ мазэрш. Зауэм щыгухьа япэ махуэхэм щегъэжьауэ лыгъэм и щапкъигъэлъагъуэрт, хахуэу япэщlэтт. uxvэ зиlэ лъагабзаджэм Мыхьэнэшхүэ пІэр къыщащтэм къызэрыхэжаныкіам папщіэ, 1943 гъэм фокіадэм и 18-м си адэшхуэм Вагъуэ Плъыжь орден

къраташ. Абы теухуа тхылъым мыпхуэдэу щыжиІэрт: «Батальоным и командирыр щыхэкІуадэм, лейтенант хъыжь Джэш Мыцэ унафэр къищтэри, езым и щапхъэкІэ зауэлІхэр къызэшІиІэташ, ебгъэрыкіуэри лъагапіэр къащтащ, фашист куэд зэтрау-кlащ. Джэшым бийм и пулемёт расчётитІ икъутэри, лъэсыдзэм гъуэгу иритащ, апхуэдэу зэрыпхъуакІуэ 20-м нэс Іуипіащ, ди сэлэт уіэгъэ 18 зэуапІэм къыІуихри, япэ дэІэпыкъуныгъэ медицинэ яритащ»

Езыри уІэгъэ хьэлъэ хъури, и узыншагъэр зэтеувэжыху армэм и подсобнэ хозяйствэм и ІэнатІэхэм ящыщ зым и унафэщІым политикэ ІуэхухэмкІэ и къуэдзэ къаигъэзэшІаш. гъавэ аынел тезыщІэхэм сэбэпышхуэ яхуэ хъуащ. Абыи къэрал дамыгъэ къыпэкІуащ

Зыкъиужьыжа нэужь. батальоным и командирым политикэ ІуэхухэмкІэ и къуэдзэу къалэм деж щызэуащ, 1945 гъэм щІышылэм и 21-м и жэщым я гупыр къызэщІиІэтэри, Немон къуажэм ебгъэрыкІуащ. А зэхэуэ гуащіэми си адэшхуэм ліыщызэрихьащ, батальоным и сэлэтхэмрэ командир нэхъыщіэхэмрэ и щапхъэкіэ тригъэгушхуэри, хэщІыныгъэ

шагъуз ямытэу ар къашташ. Псом япэ иту ебгъэрыкІуэны Іэзэу къызэригъэпэщырт, къыхуагъэува къалэнигъуэу зэфТихырт, зауэлІхэр зэрихъумэным пылът. КъылъыкъуэкІ лыгъэмрэ бгъэдэлъ зэфІэкІымрэ къа-лъытэри, 1945 гъэм гъатхэпэм и 31-м Хэку зауэ орденым и етІуанэ нагъыщэр къыхуа-гъэфэщащ. ТекІуэныгъэм гъэфэщащ. ТекІуэныгъэм и махуэм Берлин щыІущІа нэужь, илъэсым нэблагъэкІэ дзэм хэтыжащ, 1946 гъэм капитану къигъэзэжащ.

къэкІуэжа Орденыбгъэу къэкІуэжа си адэшхуэр ди къуажэ советым и тхьэмадэу, иужькіэ Балъкъэр Ипщэ щызэхэт совхозым и унафэщТу лэжьащ, цІыхубэ хозяйствэр зэфІэъэувэжыным и гуащIэ куэд хилъхьаш.

Илъэс 76-м иту, 1983 гъэм накъыгъэм и 23-м дунейм

ДЖЭШ Марианнэ.

Бийр хэзыгъащІэу Берлин нэса

Си къалэмыр къэсщ-тэн хуей щІэхъуар бы-ниблым я адэ, си тхьэмадэ Шэрыб Хьэжбарэ Хьэзешэ и къуэм зауэм теухуа гукъэк ыжхэм. куэдми, ціыхур щыгъуазэ сщіымэ си гуапэти аращ

/ЬЭЖБАРЭ 1912 ****Тэрч районым хыхьэ Акъ∙ бащ Ипщэ къуажэм къы-щалъхуащ. И адэр пасэу фіэкіуэдати, и бгыр щіикъуанэм, къыдалъхуахэм щІэгъэкъуэн яхуэхъуащ. МэкъумэшыщІэ унагъуэм

яхузэфІэкІыр колхозым халъхьэу псэурт. Хэку зауэшхуэр къыщыхъеям япэ дыдэу дээм ира-джахэм ящыщт Хьэжбарэ. Лъэсыдзэм хэту Къэбэрдейм щежьэри, бийр хигъащІзу Бер лин нэсыхункіэ кіуащ.

лин насыхунків куащ.
... Зэхэуэ гуэрым ди зауэліхэм фочышэр къаіэщізухати, Хьэжбарэрэ зы нэмыцэмрэ зызэрадзащ Іэпщэрыбанэкіз эзэзуэну. Абы бийр щіым иригуліри хигьэщіаш. Арщхьэкіз Хьэжбарэ уіэгьэ хъуат. Зэхэуэр зэтеувыіа иужь, ар санчастым яшаш. И узыншагы мырагалызалыгаму. Хьэжбара Ізалізалы гъэр зэрызэф Ізувэжу, Хьэжбарэ ІзнатІз мытыншым пэрыувэжащ.

Зауэ гъуэгуанэ кІыхь зэпичащ абы. Харьков ызауэу, кхъухьлъатэм къридзыха топышэм шІыр къриудри. Хьэжбарэ абы шІиІубауэ шытащ. Дохутыр цІыхубзыр мыхъуамэ

Берлин нэса иужь ди зауэліхэр занщізу къулыкъум къыпэрыкіыжакъым, Прагэ къэхуит къэзыщіыжхэм ахэр гъусэ яхуэхъуащ. Шэрыб Хьэжбарэ къыхуагъэфэщащ «Берлин къызэращтам папщІэ» медалыр.

Зауэр иухри, си тхьэмадэр къуажэм къэкіуэ жащ, колхозыр зэфІэгъэувэжынми зэманкІэ хэпэжьыхьаш

И ныбжыыр илъэс 34-м итт абы щхьэгъусэ къыщишам. Дадэ Мырзэбэч ипхъу Лизэрэ абырэ бынибл зэдагъуэтащ. Лизэ зауэ зэ-

маным трактористу хозым щылэжьат, Псыхуабэ деж щыІа щІытіхэм яхэту Maxva плыщІрэ бгъукІэ лэжьат.

3ava нэужьым псэупіэ ІуэхущІапіэ зэтекъутахэр, колхоз лъэлъэжахэр хуейт. къыхэкІыу, къэралым цІыхум къахуищІэф щыІэтэ-къым. Лизэрэ Хьэжбарэри гугъуехь куэд зэдашэчащ. Илъэсхэр кІуэрт. шхьэгъусэм и ујэгъэхэми щјэхщІэхыурэ нэхъ зыкърагъа-

щіэрт: плъыржьэр хъурт, псантхуэхэр къеузырт. 1962 гъэм ар ду-нейм йохыж, и сабий нэхъыщіэр махуищ фіэкіа мыхъуауэ.

Зауэ гуащіэр зи нэгу щіэкіа куэд псэуж-къым ди зэманым. Зи щіалэгъуэрэ узыншагъэрэ зауэм ихьа Хьэжбарэ нобэ мыпсэуж ми, хъуэпсэгъуэщ абы къыщІэна и бынхэр. Абы и щхьэгъусэ емызэшыжым ахэр и закъуэ къарукіэ ипіащ, унагъуэу игъэтіысыжащ, дэтхэнэми щІэныгъэ нэхъыщхьэ ири-

ЦІыхур зы гъуэгу гуэр иІэу дунейм къытохьэ икІи фІы зи Іэужьу абы ехыжым и насыпщ. Зи псэугъуэу зи гъащ эр зауэ гуащ эм хэзылъхьа ди адыгэ щ алэхэм лъык эк къазэуа мамырыгъэр адэкіэ ди шіэблэм зэтраіыгъэну Тхьэм

Нобэ Хьэжбарэ и бын нэхъыжь дыдэм и ныбжьыр илъэс 68-рэ ирикъуащ, щlа-лэ нэхъыщlэр илъэс 53-рэ мэхъу. Сабипэ нэхьыщтэр илвэс ээ-рэ мэхьу. Саои-иблыр адэншэу къэхъуат, ауэ анэм абыхэм яхилъхьа гумащІагъэм и фІыщІэкІэ зэ-гурыІуэ-ээдэІуэжу мэпсэу. Я анэ жьыщхьэ махуэ хъуар ягъэгуфіэ къуэрылъху-пхъу-рылъхухэм. Мы илъэсым нанэ Іумахуэм и ныбжыыр илъэс 90 ирокъу.

ШЭРЫБ Эллэ.

Щхьэлахъцэхэ КРЯЗРЭПРЭЗРАЯ **МЕЙ 422РНЯ**

щагъэлъэгъуа лІыгъэр щыхьэт техъуащ къэралым и лъэщагъыр абы ис лъэпкъхэм я зэкъуэтыныгъэм күэдкіэ зэрельытар. Советыдзэм хэта зауэліхэм къагъэлъэгъуа ліыхъужьыгъэм пэхъун ямылъэгъуауэ яІуэтэж. Псэемыблэжу а ІэнатІэ гугъум Іута дэтхэнэми и хъуэпсапіэр нэмыцэ зэрыпхъуакіуэхэм я хъым ди къэралыр къимыхутэнырт.

А ліыхъужьхэм Хэкум хуаlа лъагъуныгъэм Совет къэралыгъуэм и щізблэ куэд щіапіыкіащ. Къы-зэрыгуэкі унагъуэхэм зыкіи къащхьэщымыкіыу псэуа куэдым къагъэлъэгъуа ліыхъужьыгъэхэмкіэ Хэку зауэшхуэм и тхыдэм хыхьэн яхузэфіэкіащ. Апхуэдэхэм ящыщщ Степановхэ я унагъуэр, абыхэм я щіалибл зауэм дагъэкіати, зыми къигъэзэжакъым. Ауэ мащіэщ зыщіэр апхуэдэ унагъуэ ціэрыіуэ адыгэ лъэпкъми дызэриІэр. Шапсыгъ шІыналъэм хыхьэ Псыущхъуэшхуэ щыщу Щхьэлахъуэхэ Къасболэтрэ Чэбыхъанрэ къуибгъу, къуэрылъхуищ, я нысэ за-уэм дагъэкlати, къэзыгъэзэжар щlалитlымрэ къуэрылъхуитІымрэщ.

Нэхъапэм а унагъуэм теухуауэ ятхар мащ э дыдэщ, гулъытэ нэхъыбэ яхуэфащэу щытами. ТекІуэныгъэм и махуэшхуэм ирихьэл/эу, сыхуейт я шхьэ, я насып япэ ирамыгъэщу къэралым и хуитыныгъэм щ1эзэуахэм я гугъу фхуэсщіыну.

Чэбыхъан

ХЬЭЛАХЪУЭ Чэбыхъан бын пщыкіутху ипіащ: езым ейуэ къуихрэ пхъуищрэ, и щхьэгъусэм и япэ квуикра пкаунцра, и шава вусам и пів фызым къыщівнауа къумпліра пхъумті-ра. Псоми яхуагуапау, хьалалу дунейм тет бзылъхугъэм и унэр цівху кіуа-піэт, и ерыскъыр берычэтт. Абы и гъа-щіа псор сабийхам ятеубгъуауа, абыхэм защимыгъэнщіу, яхуищіэр фізмащізу, псом нэхърэ нэхъыщхьэращи, бын зэхэгъэж имыщіў, анэм и лъа-гъуныгъэр псоми ятригуашэу псэуащ. Лэжьакіуэ унагъуэм къыхэкіа бзылъ-

луквактур на вузмі каражна озыла-жугьэр Іузхум хуэІэкІуэльакІуэу, щас-кжьуэ Іыхьэм и уасэр ищІэу, и адэ-анэм унагъуэми губгъуэми щадэІэпыкъуу къэтэджащ. Лэжьыгъэм щымышынэу

и бынхэри игъэсащ.

и оынхэри ин вэсащ, Езым еджэну хузэфІэмыкІами, и бынхэм ІэщІагъэ зырыз яригъэгъуэ-тащ, Уеблэмэ Чэбыхъанхэ я унэм къуажэм сабийуэ досыр щызэхуэ-сурэ, унэ лэжьыгъэхэр якІэлъыплъурэ,

сурэ, унэ лэжьыг эхэр якіэльыплъурэ, ягуригьа узурэ яригьэщыжырт абы. Чабыхьан Шапсыгь щынальэм тхьэмыщкіагьэмкіэ щыіэ комитетым япэу хыхьа адыгэ бзылъхугьэхэм ящыщц, а зэманым ар къуажэ советым и депутатт, уеблэмэ я жылэм бзылъхугьэхэм я Совет къыщызэригьэпэщыфаш. Ар куэдрэ зэхуэсхэм кындыпсальэрт, цыхухэр зыгьэгузав јузхухэм тепсэльыхырт. Къуажэдэсхэм ящіэж Чэбыхьан зэрышыкіроэ шыхухэм улз хушхъужіэ

рыцІыкІурэ цІыхухэм удз хущхъуэкІэ еІэзэу зэрыщытар. Совет властым и япэ лъэхъэнэхэм, къуажэм иджыри сымаджэщ щыдэмытым, ар жьыми

щізми ядзіэпыкъурт. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, Чэбыхъан и къуэхэм къагъэзэжауэ илъэгъуакъым. Заўэм и пэшіэдзэ дыдэм и шіалэ нэхъыщіз Уэсмэн зэрыхэкіуэдам и хъыбар къыіэрыхьащ анэм. Гуауэм гуауэ оар кынарыкыш анэм. Туауэм туауэ кынкальокіуэ жыхуаіэращи, а хыбар шынагъуэм иджыри зы къыкіэлъы-кіуащ. Апхуэдиз гуауэм ягъэхыщіа анэгум къызэрыгежьэлъам шэч хэлъ-къым - 1943 гъэм шыщхьэуіум и 14-м бзылъхугъэр дунейм ехыжащ. Ар щыщіалъхьа махуэм, и щіалэ етіуанэр - Хьэсэн - дунейм зэрехыжам и щыхьэкіуэ тхылъ унагъуэм къахуэкіуат.

Къасболэт

УНАГЪУЭШХУЭМ я адэ Щхьэла-УНАІ БУЗШАУЗІКІ нада щальных хьуз Къасболэт псальэ дахэ куэд хужаіэ къуажэдэсхэм, цыху гъэщіэгьуэну, набдзэгубдзаплъэу зэрыщыгы хужагэ къуажадасхам, цыху тээщіз-тъуэну, набдзэгубдзаплъэу зэрыщы-тари къыхагъэщ. И щІыналъэр, и хэ-кур фІыуэ илъагъурт. ЩІыналъэм Совет властыр щагъэува иужь, кол-хозым хыхьэну япэу зезыгъэтхахэм ящыщщ. И ныбжьыр хэкІуатэу пен-

сэм тіысыжыху, къуажэдэсхэм щап-хъэ трахыу лэжьащ. Зэрыжаіэжымкіэ, абы щіалэгъуалэм епсэлъэну, иущиину, и лъэпкъым и блэкІам, нобэрей псэукІэм, шапсыгъхэм къапэщылъ гъащІэм тепсэлъыхьыну фІэфІт. И щхьэгъусэ гумащІэм хуэдэу абы хуа-бжьу къытехьэлъащ лъэпкъгъэбабжьу къытехьэлъащ лъэпкъгъэбагъуэ яхуэхъуну зыщыгугъа я къуэхэр зэкlэлъхьэпыту дунейм зэрехыжар.

Щауэбыкъуэ

КъАСБОЛЭТРЭ Чэбыхъанрэ я щіа-либгъум щыщу къэзыгъэзэжар Щауэбыкъуэрэ Кърымджэрийрэщ. Щауэбыкъуэ дзэм ираджэну ныбжькlи узыншагъэкlи хуэкlуэртэкъым, ауэ...

Къуажэдэс нэхъыжьэм ящіэж за-уэм и пэ абы гуэдз игъэкіыу, іэщ зэри-хуэу зэрыщытар. Псыущхъуэшхуэ къыщызэрагъэпэща колхозым и япэ бригадирхэм ящыщащ. Ар лэжьыгъэр къызэзыгъэпэшыф. зыгъэкІуэтэф.

Зауэм щыщіидзам ар илъэс пліыщі ирикъуат. Нэмыцэ зэрыпхъуакіуэхэм зауэ къыдащіыліауэ щызэхихам, Хэкум и щыхьыр ихъумэну зауэм кіуащ. Абы щыізу и Іитіыр щіыіэм фіисыкіри, унэм къагъэкіуэжауэ щытащ. Ар хъужыпатэкъым колхозым щыхыхьэжам

жыпатэкъым колхозым щыхыхыэжам, 1942 гъэм Щауэбыкъуэ аргуэру дзям яхыхьэжащ, ар иджыри къуажям дэс хъунут, ауэ и къуэшхэр мафіэ лыгъэм хэту езыр унэм щіэсын идакым. Кавказыр, Украинэр, Болгариер, Румыниер, Югославиер щхызуит къэзыщіыжахэм яхэтащ, Будапешт нэсащ. Текіуэныгъэм и хъыбар гуапэ щызэхихам, Тбилиси дэт госпиталым кізгъау шіалът Шхызакуты Шахэбыуют-ъэу щіэльт. Щхьэлахъуэ Щауэбы-къуэ зауэм къыщигъэлъэгъуа лыхъу-жьыгъэхэм папщіэ къэрал дамыгъэ куэд къыхуагъэфэщащ, апхуэдэуи СССР-м ІэщэкІэ ЗэщІэузэда и Къа-

рухэм я Командующэ Нэхъыщхъэм и фІыщІэ тхылъу тху къраташ.

Зауэр иухыу унэм къи-гъэзэжа иужь «Красный шапсуг» колхозым и бригадиру ягъэувати, и адэм хуэдэу, езыри пенсэм кІуэху абы щылэжьащ. 1978 гъэм Щауэбыкъуэ дунейм ехыжащ

Кърымджэрий

Кърымджэрий чэ-быхъан и къуэ етіуа-нэт. Лагъымщіэх гупым хэту зауэм и япэ махуэм щегъэжьауэ и кlыхьагъ-кlэ пхыкlащ, Берлини нэсащ. 1943 гъэм Бэракъ Плъыжь орденрэ СССР-м Іэщэкіэ Зэщіэузэда Къарухэм я Командую-щэ Нэхъыщхъэм къыбгъэдэкі фіыщіэ тхылъ зыбжанэрэ къыхуагъэфэщауэ щытащ. Зауэм и пэкІэ Кърымджэрий илъэс куэдкіэ лэжьащ я къуажэ колхозым и унафэщіу. Зауэ нэужьым я къуажэм щызэхэта «Красный шапсуг» хозяйствэм и унафэщІу щытащ. Ар дунейм ехыжащ 1977 гъэм.

Жамбот

КъуАЖЭДЭСХЭМ къызэраІуэтэжым-кіэ, Щхьэлахъуэ Жамбот щіэны-гъэ бгъэдэлъащ. Тіуапсы дэт школым 1924 гъэм щеджэ ныбжывщизхэм къа-хэжаныкіхэм ящыщт ар. Щіэныгъэм гу хуззыщіа щіалэр тхылъи еджэрт, спортми дикьэхырт, къуажэм и комсо-мол организацэм и пашэт.

мол организацам и пашал.
Куздкіз узыщыгугь хъуну щіалэщіэр
Новочеркасск дэт милицэ-юридическэ школым щеджэну ягъэкіуати,
щізныгьи эригъэгъуэтауэ, партми хагъэхьауэ къигъэзэжат. Жамбот милиграм и крудаму щінальзм щыізм и унафэщіу, иужькіз Шапсыгь куейм и цыхубэ хенцізу лэжьащ, КПСС-м и райкомым хэтащ. Фронтым Іухьа иужь Ростов щіынальзм щыззуащ. Таганрог лІыхъужьыгъэ къигъэлъагъуэу щыхэкІуэдащ.

Атэлыхь

ИКЪУЭШХЭМ къащхьэщыкlыу, Атэлыхь зэи школым щеджакъым, ауэ езыр-езируээ щ!эныгъэ зригъэгъуэтырт. Учётчикыу колхозым щылэжьащ, илъэс куэдкіэ правленэм и унафэщіу щытащ, комсомолым и къудамэ Псыущхъуэшхуэ къыщызэгъэпэщыным яужь итахэм ящыщщ.

1941 гъэм бжьыхьэу зауэм дэкlа Атэлыхь генерал Кириченкэ и унафэм

зэуаш. Мэздэгу деж щыхэкіуэдащ. Ар хъыбарыншэу кіуэдауэ къалъытэурэ, иужькіэ абы и кіуэдыкіам теухуа хъыбар къиГуэтэжауэ щытащ Атэлыхь и гъусэу зэуа щІалэм.

Заўэм и пэ къихуэу Шапсыгъ рай-оным и Ленинград заготторгым и унафэщіу лэжьа Шхьэлаххээ Іэюб фронтым яфіьцэкіауэ жыліэ хъуфронтым яфІыдэкІауэ жыпІэ хъунущ. Зауэ ІэнатІэ Іумыхьэну бронь иІэ нущ. зауэ нагла умыхьэну оронь игэ пэтрэ, Ізюбрэ абы и къуэш Хъусенрэ унагъуэм дэсыфакъым. 1941 гъэм бжыхьэу ахэр Мейкъуапэ къыщыхутащ. Абы 116-нэ полкым и 26-нэ фочауэ бригадэм хэту зауэм щыхуагъэхьэзыращ. Севастополь зыхъумахэм яхэтащ ар, хэкум къизэрыгуа бийм игу ятригъэзагъэу, и къуэшхэм оини игу нірігі вэзаі вэў, и крувшалы яль ицізжу, ліыхъужьыгъй щыззург хьащ абы. Уеблэмэ я къуажэ щіалэ Нэпсэу Долэтджэрий укіыпіэм къришын хузэфіэкіащ. Абы мыпхуэдэу жиіэжырт: «Севастополь деж бийм дыщебгъэрыкіуэм уіэгъэ хьэлъэ сыхъури, лъы куэди сфіэкіуэдауэ, сэри псэууэ сыкъелыным сыщымысэри псэууэ сыквельный сыщыйыг гугъыжыххэу, жэщ хъуащ. Іэюб зэхэуэр щекіуэкі губгъуэм сыкъри-хщ, си уіэгъэхэр ипхэри, медсанба-тым сишауэ щытащ. Ар мыхъуамэ, сыкъелынтэкъым».

Абы щыгъуэ Долэтджэрий дэнэ щи-щіэнт къезыгъэла щіалэр махуэ зыб-жанэ фізкіа дэмыкіыу Севастополь деж къыщаукІыну...

Хьэсэн

ХЬЭЛАХЪУЭ Хьэсэн 18-нэ десантыдзэм хэту зэуащ, Кърымымрэ Тіуапсырэ зыхъумахэм яхэташ. 1943 туапісырэ зыкумаазмі ядэгащ. 1943 гъэм и мэлыжыыхь мазэм 18-нэ де-сантыдзэм щыхэтым, абы и полит-рукыр иужык1 СССР-м и Секретарь Нэхышдхэ хъуа Брежнев Леонидт. Десантыдзэр Малая Земля щіынадесантыдзэр малан земли щына-пъэм щрагъэтысыкlауэ щыташ. УІэ-гъэ хъури, зэман гуэркlэ Краснодар дэт госпиталым щ!алъауэ дунейм ехы-жащ. Нэхьалэкlэ зэрыжыг!ащи, а ма-хуэ дыдэм щ!алъхьащ Хьэсэн и анэри.

Хьэжрэт

зэрыжаІэжым-**√**ЪУАЖЭДЭСХЭМ БУАЖЭДЭСКЭМ зэрымагэлын кылым кылым кылым нагур заlухат, ціыху нэфізгуфізт. Абы адыгэ пшынэр игъэбээрабээрт, тхъэціычым хуэізээт, тхъэціычым хуэізээт, тарам кылым куагызуліын кылым кылы ар хэмыту я Іэхэлъахэм зы хьэгъуэлІыгъуи щызэфІэкІыртэкъым. Колхозым щылэжьащ, я къуажэм дэс комсомолхэм я пашэт.

Зауэм щыщіидзагъащіэм ар яхэтащ Лазаревск кхъухьлъатэ телъэтыкіы-

піар, Пуапсы быдапіэ щызыухуахэм. 1942 гъэм и кіэхэм дээм хыхьащ. Ухуакіуэ гупым хэту зэпрыкіыпіэхэр, лъэмыжхэр, гъуэгухэр советыдзэм

ухуакуэ тулым хэгу зэгрыктыпгэхэр, лъэмымхэр, гъуэгухэр советыдээм хуагъэхьэзырт. 1944 гъэм Украинэм и Сумская об-ластыр цхьэхуит къыщащТыжым къа-укјауэ щытащ. Ди жагъуэ зэрыхъунщи, абы унагъуэ иухуэну хунэсакъым, уеб-лэмэ зы сурэти къыщІэнакъым.

Прведения

Хъусен

3 АУЭМ и пэ, къуажэм япэ дыдэу кино-передвижкэ къыщыдыхьам, Хъусен киномеханикым и дэ!эпыкъуэгъу ящ!ауэ щытащ. Кином дихьэха щалэщэм и хъуэпсапіэ нэхъыщхьэр езым кино къигъэлъагъузу лэжьэнырт. Ар къуажэм дэт щакхъуэгъэжьапіэм зэман гуэркіэ щылэжьащ. Щалэм макъамэр фіыуэ илъагъурт, пхъэціыч еуэн фіэфіт.

И къуэш Іэюб и гъусэу Хъусен 122нэ полкым и 26-нэ фочауэ бригадэм хэту зэуащ. КъигъэщІар мащІэми, абы хузэфіэкіащ ціыхухэм я гум къинэн.

Уэсмэн

КЪЫЗЭРАІУЭТЭЖЫМКІЭ, военкомакэ къышыкІуам, ар апхуэдизкіэ гуфіэщати, къытелъадэри къэфат. И анэм хузэрилъхьа хъуржыныр и плІэм иридзэри, и къуажэгъухэу Тешэ Мухьдин, Тыкъуэ Мадин, Къуэблэ Нурбий сымэ я гъусэу зауэм дэкlауэ щытащ. Зауэ Іэнатіэм щыіухьа япэ мазэм Житомир деж щаукіащ.

Рэмэзан

ЗЭКЪУЭШХЭМ я нэхъыжь Рэмэзан щхьэхуэу утепсэльыхыыну къелэжь. Ар 1885 гъэм дунейм къытехьаш пасэу щхьэгъусэ къишэри унагъуэ хъужащ. Зэрыжа!эмк!э, ар яхэтащ Псыущхъуэшхуэ ирагъэlэпхъукlыу 1924 гъэм Япэ Шапсыгъ къуажэ ягъэlэпхъуахэм (иджы ТІуапсэ районым хыхьэ Цыпкэ къуажэращ). Япэу колхозым хыхьахэми яхэтащ, потребкооперацэм и къыми яхэтащ, потреокоопорацом и коз. зэгъэпэщакіуэу щытащ. Нэхъыжьхэм къызэраіуэтэжымкіэ,

пэхьыжьхэм кьызэрагуэгэжымкгэ, а зэманым Рэмэзан нэхърэ нэхъ гъэ-сарэ щіэныгъэ зыбгъэдэлъарэ къуа-жэм дэсакъым. Урысыбээ фіы дыдэу ищіэрти, къуажэдэсхэм лъэ!у тхылъ гуэрхэр ятхын хуей хъумэ, ядэІэпы-

И ныбжьыр зэрыхэкІуэтам, и узыншагъэмкіэ и Іуэху зэрыхуэмыкіуэм къыхэкіыу ар зауэм дэкіыфакъым, ауэ къуажэм хузэфІэкІ щилэжьащ. Зауэм и япэ махуэхэм къуажэдэсхэр зэдэарэзыуэ Рэмэзан «Красный шап-суг» колхозым и унафэщІу хахат. суі жолкозым и уласрэшу хахагі. Колхозым щылэжьэну бэылъхугъэ фізкі къэмынами, абы ціыхухэр зэщіигъэуіуэурэ іуэхур игъэкіуэтащ. Алхуэдэуи Псыущхъуэшхуэ дэсхэм ягъэбыдэрт бийр къызыхуеіз Тіуапсы

и бгъэдыхьэпІэхэр. Быних зыпІ Рэмэзан езыр зауэ Іэнатіэ Іумыхьами, и щіалиті - Аскэрбийрэ (ар Москва деж щаукіащ) Аслъэнбийрэ (ар тІасхьэщІохыу щытати, фронт зэхуэмыдэхэм Іутащ, зауэм фэбжь хихри ныкъуэдыкъуэу къэнащ) - зауэм игъэкІуат. Рэмэзан иджыри и зы щІа-лэ - Инвэрбий - шахтёру щытащ, уеблэмэ шахтым и унафэщіу лэжьащ. И зэфіэкіыр къалъытэри, «Щіыхь зиіэ шахтёр» ціэр къыхуагъэфэщауэ щытащ абы.

Аскэрбий

Аскэрбий зауэм щіимыдзэ щіы-жкіз дзэ училищэ къиухауэ офицерт. Зэман гуэркіз Тіуапсы щіынальэм и Къэлахъуэ къуажэм егъэджакіуэу щылэжьащ. Зауэм щыкіуам Мос-ква зыхъумахэм яхэтащ. 1941 гъэм и щэкlуэгъуэ мазэм абы и иужьрей пи-сьмо и унагъуэм къаlэрыхьат, абы кlэщlу къыкlэлъыкlуат и щыхьэкlуэ

Фаинэ

УРЫС бзылъхугъэ Афанасьевэ Фа-щхьэлахъуэхэ я нысэт. Ар унагъуэ къызэрыгуэкІым, гуащІэрылажьэхэм къахэкіат. Гъущі гъуэгу лэжьакіуэхэр а Іэщіагъэм щыхуагъасэ школым щеджа пщащэм 1939

гъэм медсестрахэм я курсхэр къиухы-

NoNo85-87

(22.995)

жат.
Тіуапсы дэт гъущі гъуэгу поликлиникэм щылажьэу Аскэрбийрэ абырэ зэрышат. Зы щіалэ зэдагъуэтауэ

псэурт зауэр къыщыхъеям. И щхьэгъусэр дунейм зэрехыжам и хъыбар гуауэр къыІэрыхьа иужь, езыри зауэм кІуэну мурад ещІ. Куэд дыдэрэ щіэлъэіуащ ар хуит ящіу за-уэм дагъэкіыну, хуит щащіар 1942 гъэм и гъатхэпэ мазэрщ. Хы Фіыціэ флотым и 4-нэ дохутыр-санитар къудамэм хэхуащ бзылъхугъэр. Медидамум мэхуаш Озыпыун вэр: медин цинэ къулыкъум и сержант нэхъыщ!э Щхьэлахъуэ Фаинэ 1942 гъэм ба-дэуэгъуэ мазэм и 20-м Севастополь деж щыхэк!уэдащ.

Аслъэнбий

Ц ХЬЭЛАХЪУЭ Аслъэнбий 1926 гъэм дунейм къытехьащ, зэрынэрылъагъущи, зауэм щыщіидзам щыгъуэ ар щіалэ дыдэт, ауэ адрей и къуажэдэсхэм я гъусэу быда-пізхэр ухуэнымкіэ, щіыр зехьэным-кіэ къуажэдэсхэм защіигъакъуэ зэпытт. Нэмыцэхэр Псыущхъуэшхуэ гъунэгъу къыщыхуэхъуам, Аслъэнбийрэ и шыпхъу Тамарэрэ къуажэм даша-уэ щытащ. 1942 гъэм ахэр Магнитогорск дэт ПТУ-м щІагъэтІысхьэ. И къуэш Рэмэзанрэ и адэ къуэшхэмрэ хэкум папщіэ я псэр зэратар къищіа иужь, хьилагъэ хуекlуэщ, и ныбжьым илъэситІ хигъахъуэри, зауэм кІуаш,

Тюмень дэт дзэ училищэр къеухри, 1943 гъэм и накъыгъэ мазэм сержанттіасхъэщіэхыр Ипщэ фронтым щоза-

Куэдрэ къыхуихуащ бийм и «гъуэм» ихьэу, нэмыцэ офицер-хэр къидыгъуурэ я щэхухэр къащ-ригъзјуэта. 1943 гъэм и бадзэуэгъуэ мазэм Курск деж уlэгъэ щыхъуауэ щытащ. Зэман гуэркlэ госпиталым щытащ. Зэман гуэркіэ госпиталым щіэльауэ, аргуэру дзэм хыхьэжри, Днепр зэпрыкіахэм, Белоруссиер, Польшэр щхьэхуит къэзыщіыжахэм яхэтащ.

Абы унэм къыщигъэзэжар 1944 гъэрщ. Илъэс пщыкlуий фlэкlа мы-хъуа щlалэщlэм и бгъэм орден, медаль зэхүэмыдэхэр къыхэлыдыкІырт, абыхэм наlуэ пщащІырт щІалэщІэм зауэм щызэрихьа лІыхъужьыгъэхэр.

Зауэ нэужьым щалищым я адэ Ас-лъэнбий колхозым ехъул!эныгъэф!хэр къигъэлъагъузу, къуажэдэсхэми, щіыналъэм и унафэщіхэми пщіэ лей къыхуащІу щылэжьащ. Аслъэнбий дунейм зэрехыжрэ илъэс зыбжанэ хъууэ аращ.

Айдэмыр

АйдэмыР Щхьэлахъуэ Атэлыхь и Ккъуэт, Чэбыхъан и къуэрылъхут. Тбилиси радист школыр къыщиуха иужь, Ростов деж щызэуащ, Румыниер, Венгриер, Австриер, Болгариер щхьэхуит къэзыщыжахэм яхэтащ. Зыльэгъуахэм къызэраlуэтэжым-

щхьэхуиг кьзэвіщыжахэм яхэгащ, Зылъэгъуахэм къызэраlуэтэжым-кlэ, Чэбыхъан и къуэрылъхур за-уэм щыдигъэкlым жриlат: «Уэ, Ай-дэмыр, ди унагъуэм щыщу зауэм дэмыр, ди унагызуал шышу зауэм дгъэкіуа ціыхухъухэм уранэхъыщіэщ. Уи адэмрэ уи адэ къуэшхэмрэ бий лъагъугъуейм пэщіэтщ. Уэри ахэр къыумыгъэщіэхъуу, текіуэныгъэм пхузэфіэкі хэлъхьэ, текіуэныгъэр фи

пхузэфізкі хэлъхьэ, текіуэныгъэр фи Іэрылъхьэу къэвгъэзэж!». Зауэ нэужьым Айдэмыр «Туап-синский» заводым машинисту щы-лэжьащ, къуажэм дэс ветеранхэм я Советым жыджэру хэтащ. Илъэс зыбжанэ ипэкіэ Айдэмыри дунейм ехыжащ, абы пхъуищрэ зы къуэрэ къыщІэ

Ц Шыхум и блэкlар, и тхыдэр Іэмал имыІэу ищІэжын, абы пщІэ хуищІын

Шапсыгъ лъэпкъыжь Щхьэлахъуэхэ къахэкlа щlалэ бэлыхьхэм, хэкум псэемыблэжу, къэмылэнджэжу хуэзэ-уахэм я цlэхэр ди лъэпкъым и тхыдэм хатхэн хуейуэ къызолъытэ. Ахэр щІэблэм яцІыхун хуейщ, сыт щхьэкІэ жыпіэмэ, лъэпкъыр зыгъэиныр и ціыху бжыгъэракъым, атіэ абыхэм я Іуэхущіафэрщ.

НЫБЭ Анзор.

ШэрыІужь Улий

Псэзэпылъхьэпіэ лъэхъэнэт

- 1945 гъэхэм екІуэкІа Хэку зауэшхуэр Іэ щІыІэкІэ зыхэмыІэба унагьуэ исакъым ди къэралым. Куэдым яфІэкІуэдат я къуэ, я дэлъху, я щхьэгъу-сэ, я адэ. Ныкъуэдыкъуэ хъуауэ къэзыгъэзэжахэри мащІэтэкъым. Апхуэдэхэм ящыщт Псыгуэнсу къуажэм дэса ШэрыІужь Нэгъуей

Зи сабиигъуэр зауэ нэ-ужь лъэхээнэхэм хиубы-да сэ нэмыцэхэр сымылъэгъуа-ми, фІыуэ сыщыгъуазэщ а зэманым цІыхухэм ятелъа бэлыхьымрэ

ным цІыхухэм ятельа бэлыхымрэ яшэча гугъуехьхэмрэ. Апхуэдэ яхыбархэр мызэ-мытГэу къытхуа- Іуэтэжащ си адэ ШэрыГужь Джатэгъэжь, абы и къуэш нэхъыщГэ Уэлий сымэ, нэгъуэщГхэми.

Хэку зауэшхуэм щышПидзам щыгъуэ, си адэ Джатэгъэжь и ныбжыр илъэс 25-рэ хъурт. И щхыэгъусэмрэ бынитГымрэ къигъанэри ар зауэм дэкГащ, бийм япэу пэщГзувахэми ящыщащ. Ар шызэуаш Кавказ Ишхъэрэ шГынаяпэу пэщтэувахэми ящыщащ. Ар щызэуащ Кавказ Ищхъэрэ щТына-лъэм, 77-нэ фочауэ полкым хэту. Зэхэуэ гуащТэхэр екТуэкТыу, уІэ-Зэхэуэ гуащІэхэр екІуэкІық, уІэгьэ хьэльэ хъуауэ щытащ Джатэгьэжь. Шэ цІывар абы и нәкІущхьэмкІэ пхрыкІри, и жьэ кІуэцІым кІуат, и Іур щІихыу. Лъы куэд фІэкІуэдауэ, и псэри пыт къудейуэ, ар уІэгьэщым нашэсащ икІи операцэшхуэ ящІащ. Ари мыхъуу, иужькІэ Баку яшаш икІи мазихым щІигъукІэ щІэлъащ абы щыІэ сымаджэщым, хирург цІэрыІуэхэр къелІалІэу ІэрыщІу Іу хуащІауэ. (А протезыр псэуху зэрихьащ си адэм: арыншауэ зэрихьащ си адэм: арыншауэ псэлъэфынутэкъым икІи шхэфынутэкъым). Дохутырхэм яфІэтелъыджэт си адэр уГэгъэ хьэлъэм къызэрелар.

1943 гъэм и накъыгъэм Джатэгъэжь унэм къагъэкІуэжащ, за-уэм пэрымытыфыну къалънтэри. Зауэм щызэрихьа лІыгъэхэм я щыхьэту абы и бгъэм щылыдырт

орденхэмрэ медалхэмрэ. Унагъуэм къахыхьэжа си адэр унагъуэм къахыхыэжа си адэр лэжынгъэм пэрыувэжащ. Зыр ад-рейм иужь иту абы щІилъхьэ-жащ жьэн уз къызыпкърыхьа и щхьэгъусэмрэ и къуэ цІыкІуи-тІымрэ. Гугъусхымрэ гуауэмрэ тІымрэ. Іугъусхыымрэ гуауэмрэ яудыныщІа Джатэгъэжь етІуану унагъуэ щыхъужар илъэситху дэкІа нэужьщ. Абы псэуэгъу хуэхъуащ зи щхьэгъусэр зауэм хэкІуэдауэ щыта си анэр Мэкъуауэхэ япхъу КІулацэ. Тыншу, зэгурыІуэрэ зэдэІуэжу, къащІэхъуэ щІэблэр фІым хуагъасэу зэдэпсэуащ ахэр. БыныфІи хъуатат. Абыхэм зэдагъуэташ сахэт. Абыхэм зэдагъуэтащ са-

хэт. Абыхэм зэдагъуэтащ са-биитху: Мардьян, Фарьян, Іэсият, Заремэ, Арсен. Зауэжьым къриха уІэгъэхэр къэятэжри, и ныбжьыр илъэс 78-м иту си адэр дунейм ехыжащ. Си адэ къуэш нэхъышІэ Уэлии

Хэку зауэшхуэм хэтащ, хахуагъэрэ лІыгъэрэ къигъэлъагъуэу. Ар хэтащ Сталинград деж щекІуэкІа зэхэуэ гуащ эхэм, ящыщащ фельдмаршал Паулюс зыубыдауэ щыта совет зауэл! хъыжьэхэм. А нэмыцэ дзэпщым теухуа хъыбар нэмыцэ дээнцым теухуа хъыоар хьэлэмэт къыджиГэжат Уэлий. «СатыритГу еувэкГа дэ сэлэтхэм ди зэхуакум дагъэкГ Паулюс си деж къыщысым къэувыГащ икГи си нэгум къиплъэу: «Мы си фэ плащыр, нэрыплъэр, сыхьэтыр, фельдмаршалыр гъэр зыщІыфа уэ сэлэтым нэхъ пхуэфащэщи, зехьэ», - жиІэри а псори къысІэщІи-лъхьащ. Сэ сыкъэуІэбжьащ, сщІэнур сымыщІзу, ауэ тыгъэр къасщ-тэри, жырым хуэдэу сыжауэ сыувыжащ». Нэмыцэ дзэпш цІэрыІуэм тыгъэ къызэрыхуищІам къыхэкІыу си адэ къуэшыр гугъу ирагъэхьащ иужькІэ, фельдмаршалым ар къызэрыхихам щІагъыб-зэ гуэрхэр халъагъуэу. АрщхьэкІэ къуаншагъэ лъэпкъ къащыхуэмыгъуэтым, тыгъэхэр къратыжри къаутІыпщыжащ. Абы и щхьэусы гъуэр езы фельдмаршалым жиІэжат: си адэ къуэшыр цІыху уардэт, льагэт, пкъыфІэти, и теплъм-кІэ адрейхэм къахэщ щІалэм гу лъитауэ арат Паулюс.

Уэлий къратауэ щытащ къэрал дамыгъэ зыбжанэ. Апхуэдэхэт, псалъэм папщІэ, Хэку зауэ орденым и етІуанэ нагъыщэр, «Хахуагъэм папщІэ», «Сталинград зэрахъумам папщІэ», «Германием дызэрытекІуам папщІэ» медалагуальная марызэрытекІуам папщІэ» медалагуальная марызэрытек хэр, нэгъуэщІхэри. Мамыр гъа-щІэр зэфІэгъэувэжынми хьэлэлу хуэлэжьащ Уэлий. Ар щытащ къуажэ колхозым и парт зэгухьэныгъэм и секретару, къуажэ тхьэмадэу, жэуаплыныгъэ зыпылъ нэгъуэщІ къулыкъухэри иІыгъащ. 1986 гъэм и ныбжьыр илъэс 67-м иту Уэлий дунейм ехыжащ.

Гуауэшхүэ зылъэгъуахэм яшышш гуауэшхүэ зыльэггэуахэм ящынды си анэ КІулацэ къызыхэкІа уна-гъуэри. Абы и дэлъхухэу Мэкъуа-уэхэ Шисрэ ХьэтІутІэрэ зауэм дэкІри хъыбарыншэу кІуэдащ. Си анэшхуэри ихьащ и бынитIым я гуауэм. И дэлъхухэр и гум ноби илъу мэпсэу си анэр. Абы куэдрэ илъу мэпсэу си анэр. Аоы куэдрэ игу къегъэкІыж ахэри, ди адэри, ди адэ къуэшри. Зауэ зэманым щытепсэлъыхыыжкІэ, и нэпс къемыкІуэу къанэркъым. Си анэм хуэдэ бзылъхугъэ цІыкІухэрщ къуажэм лэжьыгъэу дэлъым я нэхъыбапІэр зауэ зэманми абы иужькІи зыгъэзэщІар.

Апуулару зылі и быну цІыхубэр

Апхуэдэу зыл и быну цІыхубэр зэкъуэувати аращ зи илъэс 70-р дгъэлъап1э ТекІуэныгъэ Иныр къыщІэтхьыфари. А фІыгъуэр тыгъэ къытхуэзыщІахэр зэи тшыгъупщэнукъым.

КЪУЛ (ШЭРЫІУЖЬ) Заремэ, Налшык дэт курыт школ №24-м и егъэджакIуэ.

Хэкум и къуэ пэж

Щыізщ ціыху, ищізр фізмащізу, утыку ихьэн и жагъузу, укіытэхыу. Апхуэдэхэр языныкъуэхэм гулъытэншэ хъууэ къытщохъу. Арщхьэкіз дэ фіыуз дощіз: хэт сыт къыхуищіами, Хэкум зэи зыри щыгъупщэнукъым.

ЭМТХЬЭЛЭ къуажэм 1923 гъэм накъыгъэм и 10-м къыщалъхуа Къэгъззж Бэч ипэкіз зи гугъу сщіа ціыхузм ящыщт. Къэгъззэж Щэмелрэ Хьэбидэтрэ я бын пажэ щіалэ ціыкіум и сабиигъуэр хиубыдат Совет властыр ди ціыналъэм цыщагъзув лъэхъэнэм. Абы къыкіэлъыкіуащ колхоз ухуэныгъэм, гъемшхуэм пыщіауэ щыта гугъуехъхэри. Лъэкі псомкіи адэ-анэм зыщіэзыгъакъуэ щіалэ нэхъыжьыр къуажэм къыщызэ-іуаха школми фіэфіу кіуэрт, фіы дыдэуи еджэрт. Щіалэ гурыхуэу, жэуаплыныгъэр эыхэзыщіэу къэхъу Бэч бгъэдэль зэфіэкіхэм гу лъатащ егъэджакіуэхэм икіи куэд дэмыкіыў ар ягъэўващ школым къышызэрагъэпэща пионер зэгухьэныгъэм и пашэу. Жэмтхьэлэдэс нэхъыжьхэм ноби ящіэж Бэч и унафэм щіэта пионер ныбжыщіэхэм зэфіагъэкіыў щыта іуэхугыў дахэхэр. Пионерхэм зэрахабээти, ахэр ядэіэпыкъўрт зи ныбжь хэкіуэтахэм: хадэхэр къыкуатырт, псы къыхуахыырт, хыэгъэсын хузэрагъэпэщіэт. Апхуадэуи Бэч и гупыр хущіэкъурт къуажэдэсхэм тхясіз, еджэкіз прагъянціаным.

тхэкіэ, еджэкіэ ирагъэщіэным Хэку зауэшхуэр къэхъвя нэужь, Къэгъэзэжыр фронтым Іухьащ икіи псэемыблэжу абы хэтащ. 1943 гъэм ар щызэуащ 22-нэ топгъауэ частым и гаубичнэ-топгъауэ полкым. Щіалэ ізкіуэльакіуэм бгъэдэлъ зэфіэкіхэр къалъытэри, зи калибрыр миллиметр 76-рэ хъу Ізщэм и командиру ягъэуващ. Щхьэмыгъазэу бийм пэщіэт адыгэліым и унафэм щіэт сэлэтхэри езым хуэдэу

игъасэрт: хахуэу, къикІуэт ямыщІэу. 1943 гъэм и накъыгъэ мазэм Къэгъэзэ-

1943 гьэм и накъыгьэ мазэм Къэгъэзажыр 94-нэ топгъауэ бригадэ щхьэхуэм и унафэщі хъуащ. А гупым хэту Бэч щіыпіэ куэдым щызэуащ, зауэр иухыху. Ліыгъэрэ хахуагъэрэ къигъэлъагъузу ар хэтащ Курск и іэшэлъашэхэм щекіуэкіа зауэшхуэм. Ар яхэтащ Украинэр, Польшэр, Германиер хуит къэзыщіыжа совет зауэліхэм. И ээфіэкіхэм къэрал дамыгъэ куал къэпахіуаш

тхыдэмкіз и факультетым икій ехъулізныгъякіз ар кънухащ. Къэгъэзэж Бэч иригъэджа куэд ноби дэсщ Жэмтхьэлэ жылэм. Абыхэм фіыуэ ящіэж егъэджакіуэм бгъэдэльа щіэныгъэм и кууагъыр, дзыхь къыхуащі дэтхэнэ Іуэхуми хуиіа жэуаплыныгъэр. Егъэджэныгъэ-гъэсэныгъэ Ізнатіэм щиіа ехъуліэныгъэсэм къыпэкіуэу, Къэгъэзэжым мызэ-мытізу къыхуагъэфэщащ

гъззэжым мызэ-мытгау къыхуагъэфэщащ щытхъу, фіьщіэ тхылъхэр. Унагъуэ дахи иухуат Бэч. Абырэ и щхьэгъусэ Лохъанрэ быних зэдапіащ: Валерэ, Олег, Арсен, Людмилэ, Ритэ, Люсэ сымэ. Абыхэм ящыщ дэтхэнэми зэщхээгъусэхэм иратащ гъащіэм зэрыхэтыфын, зэрыпсэуфын щіэныгъэрэ іэщіагъэрэ.

1981 гъэм дунейм ехыжащ Къэгъэзэж Бэч. И адэм, абы хуэдэу бийм псэемыблэжу пэщ!эту Тек!уэныгъэ Иныр къытхуэзыхьахэм я фэеплъщ Къэгъэзэж Бэч и къуэ Олег итха усэр. Ар фи пащхьэ идолъхьэ.

ЗауэлІхэр

Зауэжь блэкlахэм я мафlэсыр Фи гущізм лыгъзу къыщіонэжри, Фыщысщ фэ жэщкіз фызэфізсу, Гукъэкіыж минхэр фи гъунэжу. А зауэ мафізм бын хисхьахэр Фи нэгу аргуэру къышіохьэжыр. Текіуэныгъэшхуэр къэзыхьахэм Дэ дрогушхуэ фи Іуэху пэжым. Фыщысщ фэ жэщкіз фыгумащізу, Фхъумэжу бынхэм я жей ізфіыр. Фыхуэсакъыпэу мамыр гъащіэм, Зауэ бэлыхьхэр псэкіз вгъэву. Фэ фщыщ зыгуэрым щізкумэ и лъэр, Сэ щэхуу куэдрэ согузавэ, Фытемытыжмэ, фэ мы щіылъэм Къэхъун къысфіощіыр зауэ мафіз! Къэхъупэу щытми, зауэ мафіз, Дэ фи бэракъыр лъагэу тіыгъыу, Фи ліыгъэ инхэр псэм щыдгъафізу, Хэтхынщ да и псэр бий нэрыгъым.

КЪАРДЭН Маритэ. 🖈

Тхылъыр тхыдэм и гъуджэ щыхъук**І**э

1942 гъэм и жэпуэгъуэ мазэм и кІэхэм Къэщкъэтау жылэм деж 2-нэ гвардие фочауэ дивизэм и 37-нэ дээм хэщІыныгъэшхуэ щигъуэтауэ щытащ; унафэщІхэм я зэранкІэ зауэлІ, командир щэ бжыгъэхэр (и кІэм нэгъэсауэ ахэр зыхуэдизыр иджыри къэс зэхагъэкІыфакъым) зауэм хэкІуэдат. А Іуэхугъуэм щхьэусыгъуэ хуэхуам, зауэлІхэр зэрыщІалъхьэжа щІыкІэм, абыхэм я цІэхэр къызэрагъуэтыжам топсэлъыхь «Имена ушедших - в памяти живых» тхылъыр.

Л ЭЖЬЫГЪЭМ и фІыгъэкІэ иджы дощІэ лъэпкъ 17-м къахэкІа зауэлІ 221-м, командир 48-м я цІэ-унэцІэр. Тхылъыр и ІздакъэщІэкІщ Шэрэдж районым хыхьэ Къэщкъэтау къуажэм Зауэм, Лэжынгъэм, ІзщэкІз ЗэщІзуазда Къарухэмрэ хабзэхъумэ органхэмрэ я Ветеранхэм я советым и тхьэмадэ Уянаев Виктор. Лэжынгъэм абы Совет Союзым и щІыналъэ, область куэд къыщигъэлъэгъуащ - Къыргъыз, Узбекистан, Грузие, Украинэ, Азербайджан, Къзахъстан, Ростов, Саратов, Тамбов, Мурманск, Краснодар, Алтай, нэгъуэщІхэри.

Зи гугъу тщІа ліыхъужьхэм я фэеплъ мывэм иджыри къэс зы цІэ-унэцІэ тетакъым. Псори къимыхутэжыфами, Уянаевым лэжьыгъэшхуэ шригъэкІуэкІащ УФ-м ЗыхъумэжыныгъэмкІэ и министерствэм и архивым, апхуэдэуи литературэ куэд щІиджыкІыжащ, зауэр зылъэгъуахэми ар епсэлъащ.

Тхылъыр Котляровхэ Мариерэ Викторрэ я тхылъ тедзапІэм и мылъкукІэ къыдэкІащ. Ар Къэбэрдей-Балъкърым и библиотекэхэм, Шэрэдж районым и курыт еджапІэхэм, ТекІуэныгъэ Иныр зыгъэлъапІэхэм хуагуэшынущ.

КЪАНЩАУЭ Мэлычыпхъу.

Захуагъэм и телъхьэу

Кавказ Ищхъэрэм ГъуазджэхэмкІэ и къэрал институтым ТекІуэныгъэ Иныр илъэс 70 щрикъум ирихьэліэу «Тхыдэм и фэеплъ» зыфІаща Іуэху щрагъэкІуэкІащ.

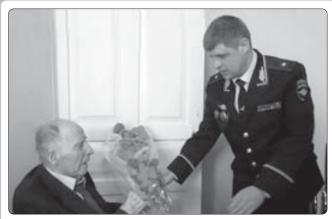
АБЫ ХЭТАЩ КъБР-м Печатымрэ цІыхубэ коммуникацэхэмкІэ и къэрал комитетым и унафэщІым и къуэдзэ Конаков Хьэсэн, Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и проректор, мэкъумэш щІэныгъэхэм я кандидат Езауэ Анзор, философие щІэныгъэхэм я доктор, КъБКъУм и профессор Эфендиев Сэлихь, Къэбэрдей-Балъкъэр Республикэм граждан, жылагъуэ ІуэхущІапІэхэм ядэлэжьэнымрэ лъэпкъхэм я ІуэхухэмкІэ и управленэм и тхьэмадэм и къуэдзэ Гергоков Джамбулат, КъБКъУм и Ветеранхэм я советым и пашэ Шурдым

Хьэсэн, нэгъуэщІхэри. ХьэщІэхэм чэзууэ лъэ иратащ. Дэтхэнэ зыми нэхъ зытригъэщІар тхыдэм и пэжыр хъумэн, абы хуэфащэ пщІэ игъуэтын зэрыхуейр аращ. Къапщтэмэ, Эфендиевым жиІащ: «Іейуэ сигу къоуэ икІи се-гъэпІейтей нобэрей ди щІэблэм ди тхыдэм куууэ Куэд зэрыхамыщІыкІым. хущІокъу тхыдэр зэра-Псалъэм хъуэкІыну.

хьэтыркІэ, Сталиным хуэмыфащэ куэд хужаІэ, пцІы тралъхьэ. Хэку зауэшхуэм щызэрихьа лыгъэр къыхагъэщын дэнэ къэна, ар ягъэулъиину хущІэкъур икъукІэ куэдщ, ауэ езы Сталиным зэрыжиІащи, «тхыдэм и жыбгъэм исеижынущ а фІей псори».

жынущ а фтеи псории.
Зэ!ушіэм хэтахэр секцэ
зэхуэмыдэхэм щылэжьащ.
Абыхэм щытепсэлъыхьащ
Хэку зауэшхуэр льэпкъ литературэм, гъуазджэм, щэнхабзэм къызэрыхэщым.

ЖЫЛОКЪУЭ Люсаннэ.

Министрым къыбгъэдэк медаль

КъЭРАЛ кіуэці Іуэхухэмкіэ ми-нистру КъБР-м щыіэ полицэм и генерал-майор Ромашкин Игорь къэрал кіуэці органхэм я ветеран, Хэку зауэшхуэм хэта Бессмертный Пётр къэблэгъа юбилей лъапІэм-

кіэ ехъуэхъуащ.
- Уи гъащіэ гъуэгуанэр къалэ-- и гьаща гьузгуалар кэлэгнымрэ тхьэрыгуэмрэ яхуэпэжыным и щапхъэш. Уэ уащыщц Хэкур фашист зэрыпхъуакгуэхэм ящызыхъумахэм, Хэку зауэшхуэр иуха нэужь, къэрал кіуэціым щалэжь щІэпхъаджагьэхэр къызэ-пыудыным яужь уитащ, жыла-гъуэ хабзэр, ди республикэм щыпгъэхэр пхъумэу, - къыхигъэщащ Ромашкин Игорь, зи ныбжьыр Ромашкин Игорь, зи ныбжьыр илъэс 95-рэ ирикъу Бессмертный Пётр зыхуигъазэу. Иджыри илъэс куэдкіэ узыншэу,

гъащіэм щыгуфіыкіыу ехъуэхъури, генералым еквужьури, тенералым ветера-ным иритащ «1941 - 1945 гъэхэм екlyэкlа Хэку зауэшхуэр Текlуэны-гъэ Инкlэ зэриухрэ илъэс 70 ирокъу» юбилей медалыр.

Къэрал кіуэці іуэхухэмкіэ министерствэу КъБР-м щыІэм и пресс-Іуэхущіапіэ

Зэщхьэгъусэхэм юбилей тІуащІэ

►ЕРДЮКОВХЭ Михаил-СЕРДЮКОВАЗ ІМИЛАЛЬНІ ГЪЭМ И 9-М МАХУЭШХУЭ тІуащІэ ягъэлъэпІэнущ ТекІуэныгъэ Инымрэ гъагъусэ зэхуэхъуауэ щів гъуса захузухьуаув зарызарапсэумра илъвс 70 зарырикъур. Защхьа-гъусожар Хоку зауэшхуэм хэтащ, Михаил къэрал кјуэці Іуахухэмків орган-хэм я ветераніц.

. зэщхьэгъу-Сердюков сэхэм а махуэ насыпы-фіэр ящыгъупщэркъым, унагъуэ зэраухуэрэ ягурэ я псэрэ зэтауэ, зыр ад-рейм ихъумэу къызэдо-гъуэгурыкlуэ. Михаилрэ Людмилэрэ къуищ зэдапІащи, я къуэрылъхухэм, абыхэм я щІэблэм иро-

гушхуэ. ТекІуэныгъэ Иным и ма-

хуэшхуэм ирихьэлізу Сер-дюковхэ я унагъуэм щыіащ Нал-шык къалэ ЗАГС-м и ліыкіуэхэу Іуэхущіапіэм и унафэщі Шэру Валентинэ зи пашэ гупыр. Абыхэм зэщхьэгъусэхэм фэеплъ медалрэ дипломрэ иратащ. КъБР-м и Хабзэхъумэ ІэнатІэхэм, къэрал кіуэціыдзэхэм я ветеранхэм я советым къыбгъэдэкІыу юбилярхэм ехъуэхъуащ милицэм и майору отставкэм щыІэ Дьяченкэ Маргари-

Къэрал кіуэці іуэхухэмкіэ минис-терствэу КъБР-м щыіэм и жэрдэмкіэ Текіуэныгъэ Иным и юбилей махуэшхуэм ирихьэл эу Сердюков Михаил и фэтэрыр зэрагъэпэщыжащ. Иджы ди къэралым и махуэшхуэ нэхъыщхьэмрэ я унагъуэм и гуфіэгъуэшхуэмрэ зэщхьэгъу-сэхэм фэтэр къагъэщіэрэщіэжам къыщрагъэхьэ

ДЫГУЛЫБГЪУ Мырзэкъан.

Сэлэт мыцІыхум и фэеплъ

ІУАШХЬЭМАХУЭ шІыналъэм хыхьэ Гундэлэн къуажэм къыщызэІуахыжащ Сэлэт мыціыхум и фэеплъ къагъэшіэрэшіэжар. мыцыхум и фэепль кый ьэщгэрэщгэжар. А Іуэхум хэтащ шыналъэ администрацэм и унафэщ! Уянаев Казым, Гундэлэн къуажэ администрацэм и унафэщ! Текуев Къамболэт, Урысейм и ФСБ-м и Управленэу КъБР-м щы!зм, Урысейм и МВД-м и къудамэу Іуащхьэмахуэ районым щыІэм я лІыкІуэхэр, къуажэдэсхэр, Хэку зауэшхуэм

и ветеранхэр, школакІуэхэр. ПэкІур къыщызэІуихым, Уянаев Казым къыхигъэщащ ТекІуэныгъэ Иныр къызэ

рахьрэ илъэс 70 зэрырикъур щагъэлъэпІзну махуэм ехъулІзу зэфІаха Іуэхум щІыналъэм и дежкіэ мыхьэнэшхуэ зэриіэр. - Дэ псори гъунэгъу дызэхуещі ди блэкіам.

- дэ псори гъунэгъу дызэхуещі ди олэкіам. Щэблэм къагурыіуэн хуейщ иджыпсту дызыщыпсэу мамыр гъащіэм уасэшхуэ зэрыщіатар, - жиіащ абы. Пэкіум хэтхэр дакъикъэкіэ яхуэщыгъуащ хэкіуэдахэм. Зауэліхэм я щыхькіэ фоч драгъэуеящ. Махуэр яухащ Гундэлэн школ №4.м и елужайуэдм къысэрагъэлаца кон №4-м и еджакІуэхэм къызэрагъэпэща кон-

ТАРИМ Алисэ

«ТекІуэныгъэм и парк»

7ЭКУ зауэшхүэр зэриухрэ илъэс 70 зэрырикъум и нэ, и социальнэ псэуалъэ нэхъыщхьэхэр паркыщІэм пэгъунэгъущ. Район администрацэм и лэжьак Гуэхэм, еджа пІэ, спорт, щІалэгъуалэ ІуэхущІапІэхэм я унафэщІхэм, жылагъуэ организацэхэм я лІыкІуэхэм пхъэхуей, балией, нэгъуэщІ жыг лІзужьыгъуэхэм я гъзІэпхъуэну минрэ щитхум щІигъу хасащ.

«ТекІуэныгъэм и паркыр» зыгъэтІысахэм яхэтащ лэжьыгъэ ІуэхукІэ щІыналъэм щыІа, КъБР-м щІыуэпсым и хъугъуэф Іыгъуэхэмрэ экологием к Іэ и министр Газаев Мухътар. Паркыщ Іэр щыхаса щ Іып Іэм сабий джэгуп Гэхэмрэ зыкъэгъэлъэгъуап Гэхэмрэ щаухуэнущ. Ар щ Галэгъуалэм, ныбжыыц Гэхэм, районым щыпсэухэм я нэгузегъэужьыпІэ хэщІапІэу ягъэпсынущ

> Лэскэн муниципальнэ щІыналъэм и щІыпІэ администрацэм и пресс-ІуэхущІапІэ.

Парадым хэтынущ

Уи бын и ціэр фіыкіэ жа-ізмэ, шэч хэмылъу, уи щхьэр лъагэу уегъэлъа-гъуж. Апхуэдэу иджыбла-гъэ я къуэм игъэгушхуащ Малкэ щыщ, Налшык къа-лэ щыпсэу Нэфіэдзокъуэхэ Сультіана Фатіимэтрэ. Сулътіанрэ Фатіимэтрэ. Абыхэм я щіалэм дзэм къулыкъу щищіэ частым къикіыу щыткъу письмо иджыблагъэ къаіэрыхьащ. СулътІанрэ

«Фи Къўэр, Нэфіэдзо-сащ, зи псалъэ зыгъэпэжщ, хабзэ зыхэлъ щ алэщ, гупым жыджэру яхэтщ, - дыкъы-щоджэ письмом. - Иджыбла-

гъэ абы дзыхьышхуэ ирагъэзащ - ар хэтынущ накъыгъэм и 9-м Москва и Ут Плъыжьым щекІуэкІыну ТекІуэныгъэм и парадым. Къулыкъу къыдэзыщіз сэлэтхэм я дежкіз фи щіалэр щапхъэщ, зыпэрыт Іуэхум хузізижьщ. Си фізщ мэхъу и сэлэт къалэныр гъэзэщізнымкіз фи къуэр адрейхэм я дежкіз дяпэкіи щапхъэу зэрыщытынур, 147-нэ артиллерие полкым и тхыдэм щіыхь пылъу зэрыпицанур». Письмом и із щіэлъщ

частым и командир, майор Волковым. Курыт школ нэужьым НэфІэдзокъуэ Зураб щеджащ Къэбэрдей-Балъкъэр къэрал университетым и экономика къудамэм. Хабээ, нэмыс зыхэлъ щІалэр сытым дежи ка къудамам. Хаоза, намыс закаль щалар сытым дежи зыхатым фіыкіз къахащу, нахъыжьым яхуэфэщэн пщіз яхуищіу, нахъыщізм щапхъэ яхуэхъуу апхуэдэщ. Щіалэр, езыр щіалъэіури, дзэм къулыкъу щищізну дэкіащ. Абдежми абы зыкъыщигъэлъэгъуащ жэуаплыныгъэ зыхэлъ, зи къалэныр нэгъэсауэ зыгъэзащіз сэлэту. Дауи, Зураб и адэ-анэм, благъэ-іыхълыхэм я дежкіз гуапэщ хамэ щіыналъэм къикІыу абы и щытхъу къыщыхъуа лъахэм къызэры-

МЫЗ Майе.

Егъэджэныгъэмрэ щізныгъэмкіз и министер-ствэм иджыблагъэ къызэ-ригъэпэщащ Хэку зауэш-хуэр зэриухрэ илъэс 70 зэрырикъум ехьэліа урысей-псо дерс зэіухахэр. Урысейм Къалэ-ліыхъужьхэр хэту «Тхыдэм и гъуэгуанэ» фізщыгъэм щіэт іуэхур екіуэкіащ он-лайн щіыкіэм тету. Эфир занщізкіз зэры-щіэрт Москва, Санкт-Петербург, Волгоград, Севастополь, Курск къалэхэр. Абы хэтащ Хэку зауэшхуэм и ветеранхэр, щІыхь зиіэ жыла-гъуэ лэжьакіуэхэр, УФ-м и хэгъуэгухэм я унафэщіхэм я ліыкіуэхэр, егъэджакіуэхэр, еджакіуэхэр.

еджакіуэхэр.

НібжьыЩІЭ ціыкіухэр гьэпэща іуэхум теухуа флешмобым. Махуэшхуэр къызэрагіуихащ УФ-м егъэджэныгъэмнэ у щіэныгъэмніэ и министр Ливанов Дмитрий икіи жиіащ хэку зауэшхуэм ціыхубэм и фэепльыр екіуу хъумэн, абы и тхыдэр куууэ джын, къытщіэхъуэ щіэблэм ар ящіву къэгъэтэджын зэрыхуейр. Апхуэдэу ветеранхэм а махуэм гуапэу яіущіащ икіи іуэхум жыджэру хэтащ УФ-м щэнхабээмкіэ и министр Мединский Владимир. щэнхабзэмкlэ и мини.... Мединский Владимир.

мединский владимир.

Іузхум жыджэру хэтахэм ящыщщ Налшык дэт 4-нэ гимназиери. Абы зыкъригъзхъэліащ Налшык щіыпіз администрацэм егъэджэныгъэмкіз и департаментым и унафэщі Ачмыз Светланэ.

- Сыту ціыхупсэ куэд здихьа

ТекІуэныгъэм и дерс

зауэ гущІэгъуншэм! Сыту сабий куэд зеиншэу къигъэна абы! - жиlащ къыщыпсалъэм Светланэ. - Мыбдеж къыхэгъэщыпхъэщ илъэс 70 и пэкlэ екlyэкla зауэ гуащіэр ліыгъэ гъзунэхупІзу зэрыщытар. Ди цІыхухэр зэкъузувэри, къа-рууз яІзр зэхалъхьащ, я хэкум щхьэкіэ я псэ емыблэжу бийм пэщіэтащ икіи апхуэдэ зэхушытыкІэм нэмыцэ зэрыпхъуакІуэхэр хигъэщІащ. Нобэ гъащІэм щыщу иджыри зы напэкіуэці къызэіудох -дэ дыіущіэнущ Текіуэныгъэ ды дыудынды байды байды

щзу дыцыгын хуечид а туу фІзгъузшхуэм, ди япэ итахэм щапхъэ ятетхыу. Еджапіэм и унафэщі Нэ-гъуей Риммэ кърихьэліахэ-ми жыджэру мы Іуэхум хэта псоми псалъэ гуапэхэм-

кіэ захуигъэзащ, я гъащіэр щэращіэу, мамыру ира-хьэкіыну ехъуэхъуащ. Дер-сыр къызэрагьэпэщащ егьэ-джакіуэхэу Къардэн Мари-нэрэ Такъ Дианэрэ.

Урокым егъэджакіуэхэмрэ ныбжышіэхэмрэ щытеп-сэлъыхьащ зауэшхуэм и тхыдэм, ди ветеранхэм, абы-хэм зэрахьа лІыгъэм, хахуагъэм, нэгъуэщІхэми. ЗэІу-щІэм кърихьэлІахэр я нэпсыр къекІуэу еплъащ еджакІуэхэм зауэм теухуа усэхэр, уэрэдхэр зэрагъэзэщам.

Апхуэдэ дерсхэм мыхьэнэшхуэ я эщ щалэгъуалэр хэкупсэу къэгъэтэджынымкіэ, къэралым, къызыхэкіа лъэпкъым хуэпэжу гъэсэным-

ТАБЫЩ Динарэ.

зэІэпах ****амыгъэр

<u>ТекІуэныгъэ Иныр илъэс 70 зэрырикъум</u> и щыхькіэ республикэм и фэеплъ эста-фетэр къищтащ Шэджэм муниципаль-нэ щіыналъэм. Волонтёри 100-м щіигъум метр 70 зи кіыхьагъ Георгий и лентіыр Шэджэм къалэ и уэрам нэхъыщхьэмкіэ блахащ.

АР ЗЫХЬХЭР Іухьащ Хэку зауэшхуэм хэкіуэдахэм я фэепльым. Щіалэгъуалэм я жэрдэмыр ядиіыгьащ Шэджэм щіыналъэм и администрацэм и унафэщі Ахъуэхъу Къанщобий, щіыналъэм и **Ахъуэхъу Къанщобий**, щ щІыпІэ самоуправленэм и советым

унафэщІ Уэдыжь Хьэсанш. Георгий лентіыр зыіыгъхэр къыщыувыіащ Щэнхабзэм-кіэ унэм деж. Щіалэгъуалэм Текіуэныгъэм и дамыгъэр иратащ Бахъсэн муниципальнэ щІыналъэм и лІыкІуэхэм.

Іуэхум пащащ «А махуэхэм я щІыхьыр ныужьыхщ» литературэ-макъамэ пшымыужыхщ» литературэ-макъамэ пшы-хымкіэ. Школ егъэджакіуэхэмрэ еджа-кіуэхэмрэ жаіащ зауэм теухуа уэрэдхэр, къеджащ усэхэм, къа уэтэжащ хъыбар-хэр. Зауэм теухуа документальнэ, художественнэ фильмхэм ягъэлъэгъуащ. щыщ пычыгъуэхэр

КІАРЭ Элинэ

Апхуэдэ гузэвэгъуэ къремыхъуж

Налшык къалэ и Александровкэ хьэблэм хиубыдэ курыт еджапіэ №30-м пшыхь щхьэпэ щрагъэкіуэкіащ Текіуэныгъэ Иныр илъэс 70 щрикъум ирихьэліэу. Ар зыгъэхьэзырар а школым адыгэбзэмкіэ и егъэджакіуэ Сэбаншы Сэіимэтщ. Игъащіэ льандэрэ адыгэ къуажэжь дэсахэм я бээр ээрыхуэкъутам хуэдэу, къалэм щапіа еджакіуэхэр адыгэбээ шэрыуякіэ усэхэм къызэреджэм, уэрэдхэр ээрыжаіэм гу лъумытэнкіэ Іэмал иіэтэкъым. Зауэ зэманым жаізу щыта уэрэдыжьхэр, усэхэр адыгэбээкіэ зэридээкіыжащ Сэбаншым.

ЗЭХУЭСЫМ и хьэщіахэщ Хьэтіохъущокъуэ Къазий и ціэр зеаыхьэ Адыгэбээ хасэм и тхьэмадэ, гуманитар къэхутэныгьэхэмкіэ институтым адыгэ іуэрыіуатэмкіэ и къудамэм и ціэныгъэ лэжьакіуэ нахъыжь Табыщ Мурат, хэхэсхэмрэ хәкурысхэмрэ я щіалэгъуалэр зэпыщіэнымкіэ жэуап зыхь Къып Гу́псэ, адыгэбээкіэ щіалэгъуалэм ядэлажьэ, «Джэгурэш» про-ектым и къызэгъэпэщакіуэ Багъ Марьям, Зауэм халъхуа сабий-хэм я республикэ жылагъуэ зэгухьэныгъэм и унафэщі Щэуей

хэм я республикэ жылагъуэ зэгухьэныгъэм и унафэщі Щэуей Мидэ, адыгэбзэр къалащхьэм щезыгъэджхэм я методист нэ-хъыщхьэ Ліыіэщын Людмилэ.
Пшыхьыр апхуэдизкіэ дахэу, гум нэсу убзыхуа хъуати, къекіуэкі псори дэтхэнэ зыми псэкіэ зыхэтщіащ. Абы къынагъэльэгъуащ теплъэгъуэ гукъинэжхэр. Псалъэм папщіэ, зауэ бзаджэм зеиншэ ищіу, хьэ щтам хуэдэу, зи закъуэ губгъуэм къина сабий тхъмыщкіз ціыкіухэм я гъыбээ макъымрэ абыхэм я теплъэ къулейсызымрэ утыкум къыщыщагъэлъа-гъуэм, ар зи гум хэмыхьа, зи нэпс къыщіэмыува зы ціыхуи пэшым щіэсауэ къыщіэкіынкъым. Зыкъэтщіэжынуи дыхунэмы-

пэшым шізсауэ къыщіэкіынкъым. Зыкъэтщіэжынуй дыхунэмысу, къыкіэтьыкіуэ тепльэгъуэр къыщагьэльагьуэм, ар гуауэу шыіэм я нэхь гукьутэжт. Ар теухуат зауэм зи бын хэкіуэда анэ тхьэмыщкіэм и псэм тель гуіэгъуэм.
Зауэ бзаджэм къйхьа къулейсызыгъэ, тхьэмыщкіагьэ куэд щыдагьэльэгъуац пшыхьым. Зэхыхьэр и кіэм нэса нэужь, хьэщіэхэм псоми псальэ иратащ. Дэтхэнэ зыми и псальэм и тегъэщіапізу щытар а ціыкіухэм утыкум къыщагъэльэгъуа гузэвэгъуэм хуэдэ зэй ямыльагъунырш. Школым и унафэщі Темыр Ларисэ зэјущіэм къекіуэліа псоми фіышіэ яхуищіащ, зауэ жыхуаізжыр зы ціыхуми я нэгу щіэмыкіыну ехъуэхъуащ. Зэгурыіуэрэ зэдэіуэжу, гуапэу зэхуцыту зэдэлэжьэ егъэджакіуэхэми, гугъу зыщірагъэхь я щіэблэм я ехъуліэныгъэ яльагъуну ди гуапэш.

ЖЫЛОКЪУЭ Люсаннэ.

ЖЫЛОКЪУЭ Люсаннэ

Арщ къыфтекІуэныр зылъэкІар!

Майм и 9-м 1945 гъэм

Лухаш зэуэныр! ТекІуэныгъэр Штык пціанэм нуру толыдыкі! Къихьащ гуф!эгъуэр ди ц!ыху л!ыгъэм, Фыкъик! окопхэм, фыкъыздик!!

Зауэліхэм, фіыгъуэм чэф ищіауэ, КъикІын окопхэм шэчхэр яшІ. Я цейм ятіагъуэр кіэрыпщіауэ ПІейтейу къажыхыыр, ба зэхуаші.

Окопым къокІри зы долъей, И каскэ щіыхур щхьэрихауэ, Щіы щіыіум щещіыр ислъэмей, Іэгу йоуэ псори, къэгушхуауэ.

Фашист окопхэр хъуахэщ нэщі. Зауэліхэр щохьэ бий зигу икіам «Урыс сэлэтым шхьэшэ хуэфшІ. Арщ къыфтекlуэныр зылъэкlар!»

Сэлэт шырыкъу

Гъуэгу ткіум щытщі мафіэм

пхисыкІауэ И лъапщэм куэдрэ шэ техуащ, Ди хэку ар слъыгъыу сыкъикlауэ Берлин нэсыхукlэ сыкъэкlуащ.

Иджы и лъэгур къыщІэхуами, ИтІани щІэкІэ ар схъуэжын? Ар слъыгъыу бийхэм сатекІуащи, Сэ ар гуфІэгъуэм хуэсхьыжынщ.

СхуащІынщ ныбжьэгъухэм джэгу,

БжэІупэр къабзэу япхъэнкІау, Хуэм хъумэ, Іэгур къаублэжу, Къэфэнщ бащлъыкъыр екъуэкlay.

Абы шырыкъур сэ нэсхьэсмэ, Ар слъыгъых сшІынуш ислъэмей. Сэлэт шырыкъум сфіэфіщ сэ лъысмэ Япэ къэфэгъуэр мис абдей.

ТХЬЭГЪЭЗИТ Зубер

Мыужьых мафІэ

Мыужьых мафІэу сэлэт кхъащхьэм ЩыщІэгъэнам сэ сыбгъэдэтщ, Си анэдэлъху лыгъейм ихьари Къохъужыр -Псэууэ си нэгу щІэтщ.

Къысфіохьэ сигу си гъунэгъу щіалэу Зи адэм зэи Іумыплъар. Абы и анэ - псэ хьэлэлу Жьы хъуху илІ яукІам пэплъар.

Нэщхъейуэ унэм сыкъокlуэжыр. ... И макъ шэщlамкlэ радиом дыжеп унемужхв еждэруХ ЦІыху хейуэ тетыр дуней псом:

«ХамэщІ и уафэм, Шыхухэ. Ноба .... Къуалэбзум я пІэр яубыдау,

Къыщалъэтыхыр бийм я бомбэм...» Согъуэлъыж си гур иудау.

Гуауэм си жейр сщхьэщихуу

КІЫЩОКЪУЭ Алим — Куэдрэ зызгъэкІэрахъуэу сыхэлъащ. Сыщыхилъафэм ★ СыкъиІэтри

ПщІыхь Іейм и пащхьэм Срихьаш:

Зы жыги щхъуантІэу щІым

тетыжкъым, Зы удз гъэгъаи шымыІэж. Хьэпщхупщ, Псэущхьэ. Зы бэуэжкъым, Нэр бгыи псыи темыплъэж.

Бзэхащи щІыри -Абы и кхъэр -Дунейр цІыхуншэщ! -Хэт ишІэн? Мыужьых мафізу жауз дыгъэр Итщ уэгум... Дэнэ сэ сыкІуэн?

.Щхьэр бдзампціэу хьэлъэу, Пыхуу си гур Жей ІэплІэм сыкъоукІуриикІ, Лъы къыщІохьэжыр зэу си нэгум, Сигу пщтырыр си бгъэм къогуфІыкІ:

Къыпэплъэу си Іэм, Бзийр къишийуэ Дыгъэр щхьэгъубжэм къыкІэрытщ. Сэлам, мыужьых мафіэу. ЩІыр зыгъэхуабэу

Къытшхьэшыт!

Сэлэт үэрэд

Ди щІалэгъуэу Іэщэ къыдатауэ Ди щІыр гурэ псэкІэ догъэпэж, -Щытхъумэнщ Хэку-анэр бий етахэм: Къэдгъэхъункъым зауэ, сэ си къуэш.

Анэу щІылъэм тетым дэрщ я

плъапІэр, Дэ къытпэплъэу ахэр емызэш. Мамырыгъэ гъащІэрщ я

хъуэпсапІэр: Къэдгъэхъункъым зауэ, сэ си къуэш!

Ди хъыджэбзхэм я гум дыщагъафІэу Я гухэлъ уэрэдыр дэ тхуагъэш, -Ягъэужьыхкъым лъагъуныгъэ

Къэдгъэхъункъым зауэ, сэ си къуэш!

Къыддэплъейуэ дэ къытщІэхъуэ

Хъунщ дэ тхуэдэу я псэм емыблэж, Игъуэ нэсым ди пІэ къиувэнхэщ: Къэдгъэхъункъым зауэ, сэ си къуэш!

БИЦУ Анатолэ

Сурэт

Куэд щіащ зауэ мафіэр зэрыужьыхыжрэ, Ауэ сахуэ фІыцІэр ноби ди щІым

Мес, щіэрыщізу нанэ блыным

🤺 Къогуфіыкі сурэтым щіалэ щхьэц баринэр -

Пасэу, ар къигъанэу, техьар зауэ

А зы сурэт закъуэрщ къытенар дунейми

И фэеплъу и къуэ зауэм хэкІуэдам -Аращ зэплъыр анэр дыгъэр къыщІэкІами,

Араш зэплъыр анэр жэшхэр хэкіуэтам...

Къызоплъыхь сэ фэбжькІэ гъэнщІа мы ди щІылъэр, Нобэм и нэщэнэуи дэнкІи

Итщ и пащхьэм анэр блыным сурэт фІэлъым -Сурэтыр нэщхъыфІэщ, анэр гукІэ магъ.

КЪАГЪЫРМЭС Борис

Сигу къокІыж

Макъыншэщ кино къагъэлъагъуэр. Удзыпціэм ціыкіу къомыр дыхэсщ. Экраныр - школ блынырщ,

мэгъуагъуэ: Ди топхэм бий танкхэр ягъэс.

Зэхэтхкъым а псори - долъагъур. Дыгуфіэу, Іэгу доуэ: «Ура!» Танкыжьхэр, уіэгъэ хъуа благъуэу, МэувыІэ - узыгъуэ ират!

Къытхэткъым зи къуэш е зи адэ Куэд щіауэ зэуапіэм мыкіуа... Лъысащ - хэт ажал, хэт - наградэ, Сыт хъуми, фашистхэм текІуащ.

БРАТ Хьэбас

Мыліэжын зауэлі

Совет зауэліхэм я фэеплъу Берлин щащам папщіэ Берлин и хэщапіэм, мес, лъагэшхуэу Пьедесталым тетщ совет зауэлі. Къиплъыхь хуэдэу дуней псор,

Псэ Іут пфіэщіу, сыну ягъэжащ.

Урысыпсу Волгэ ар щытэджри, Емышыжу Эльбэ псым нэсащ ЦІыху къуза мелуанхэр хуит

къишТыжри ТекІуэныгъэр щІышхуэм къыщихьащ.

Зы мэскъалкІи щымысхьыжу гъащІэм Захуэныгъэм, пэжым щІэзэуащ. ДищІ къихьауэ, хъунщІэн зи

мурадхэм И гур хуэплъу я гъуэм щилыжащ.

Тетщ ар нобэ пьедесталым, Джатэ Іэпщэр быдэу икъузауэ. Мес, и быным хуэдэу, зауэл! ІэплІэм Сабий щхьэбаринэр пщІэхэдзауэ...

Къыфлежияна, Феплъ а сыну уардэм, эсучана бий баалжэм

А сурэтыр нанэм хуехь и Іупэм, Веропэщіым щыхъущіа оии озадаль Текіуэфын зи ліыгъэм къихьыфар! Европэщіым щыхъущіа бий бзаджэм

МЫКЪУЭЖЬ Анатолэ

Хуейщ дыгъэр бзийкІэ гуэшэну, ЩІым гуапэу къедэхэщіэну. Зауэм и Іугъуэм щІиуфэм Дыгъэм и лажьэр сыт?

Хуейщ бзухэр уэгум итыну, Хуиту уэрэд кърашыну. Шэм и фий макъым игъащтэм -Бзухэм я лажьэр сыт?

Удз дахэр хуейщ къэгъэгъэну, Еплъ псоми ягу хигъэхъуэну. Ем къыщІэхутэм и лъэгум Гъэгъам и лажьэр сыт?

Хуейщ сабий цІыкІухэр джэгуну, ЩІым гуфізу къыщажыхыну Балигъхэр зэгурымыіуэм, Сабийм я лажьэр сыт?

НЭГУМЭ Умар

Анэр поплъэ

Куэбжэр къэкІыргъамэ Щхьэгъубжэм хуопіащіэ. И гугъэр къэпціамэ, И гур хъуркъым мащіэ. Поплъэ анэр и къуэм, И фІэщ хъуркъым аркъудей: Нобэ къэмысыжым КъэкІуэжынущ ар пщэдей. И къуэм поплъэ анэр Хъуауэ илъэс щэщІ. Гугъэу ехь зэманыр, Нэпскіэ пуд имыщі. Напэм тез зэлъахэр ЛІыгъэм и лъэужьщ Гуауэу игъэпщкІуфхэм Я щыхьэт хуэзэжщ. Уэрам къытехьауэ ДыІуплъам и нэгу, Лыгъэм щхьэщэ хуэтщІу Дэ идотыр гъуэгу. Гум щегъэт къеуэныр, Жыгхэр мэсабыр. Зауэм текІуа анэм Хешыр лъагъуныгъэ пщтыр.

ГУГЪУЭТ Заремэ

Зауэм и макъ гујар, кјэзызыр Гъащ Іэ мамырым зэхихат. Хэкум и щІыфэр бжьыбжьу, гызу Топышэм гъуанэу ар пхихат.

Дыгъэм и нур шынар, ужьыхыр Жэщ кіыфі шынагъуэм зыщіифат. Къызэщіэста мафіэс гуихыр ЩІым шейтіан къафэ къыщыфат.

Лъы къызыпыж махуэ гъуэщахэр, Нэпс езэшакіэ ятхьэшіат. Жэщ кіыхь псэхуншэ зэпышахэм Дунейр щіауфэу, кіыфі ящіат...

Дыгъуасэм и сурэт чэтхъахэм Апхуэдэу гъащ!эм иритхат. Гукъеуэу щ!ылъэм ишэчахэр

Накъыгъэм и 8 - 9-хэм Налшык къалэм транспортыр зэрыщызекІуэнур

Текіуэныгъэ Иныр илъэс 70 зэрырикъур зэра-гъэлъапіэм къыхэкіыу, Налшык къалэм и 8 - 9-хэм транспортыр зэрыщызекіуэнум зэхъуэкіыныгъэхэр халъхьаш.

Накъыгъэм и 8-м транспортыр щызэрагъэкlуэну-

Шортэным и уэрамым щыщу Кулиевымрэ Къэрэ-

щеймрэ я уэрамхэм я зэхуакум хуэээ Ыххэм -сыхьэти 10-м щегъэжьауэ дауэдапшэхэр иухыху; Захаровым и уэрамым щыщ Іыхьэу Лениным и уэрамымрэ Нэхущым и уэрамымрэ я зэхуакум хуэээ . І́ыхьэм - сыхьэти 8-м щыщІэдзауэ даўэдапщэхэр

иухыху, ЩоджэнцІыкІум и уэрамым щыщ Іыхьэу Осетинскэ уэрамым щегъэжьауэ Коммунар-хэм я утыку уэрамым нэсыху хиубыдэ Іыхьэм -

сыхьэти 8-м шегъэжьауэ дауэдапшэхэр иухыху Накъыгъэм и 10-м сыхьэти 8-м щегъэжьауэ да-уэдапщэхэр иухыху транспортыр щызекlуэну-

къым:
Лениным и уэрамым щыщу Лермонтовымрэ
Къэрэщеймрэ я уэрамхэм я зэхуакум хуэзэ Іыхьэм;
Щоджэнціыкіум и уэрамым щыщу Балъкъэр
уэрамымрэ КІыщокъуэм и уэрамымрэ я зэхуакум

уэрамымрэ кышокызм и уэрамымрэ н зэхуакум хузээ Іыхьэр; Головком и уэрамым щыщу Горькэмрэ Пуш-кинымрэ я уэрамхэм я зэхуакум хуэзэ Іыхьэр; Лермонтовым и уэрамым щышу Пушкинымрэ Щоджэнціыкіумрэ я уэрамхэм я зэхуакум хуэзэ

Пушкиным и уэрамым щыщу Лермонтовымрэ Головкомрэ я уэрамхэм я зэхуакум хуэзэ Іыхьэр.

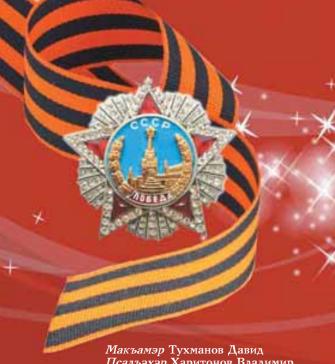
Накъыгъэм и 9-м жылагъуэ транспортым нэмыщІ адрей транспорт лізужьыгъуз псори щызэрагъэкіуэнукъым:

тукъвім. Щоджэнціыкіум и уэрамым щыщу Балъкъэр уэрамымрэ Тэрчокъуэм и уэрамымрэ я зэхуакум хуэзэ Іыхьэм - сыхьэти 8-м щегъэжьауэ дауэдапщэхэр

иухыху; Мэлбахъуэм и уэрамым щыщу Хмельницкэм и уэрамымрэ Тырныауз уэрамымрэ я эзхуакум хи-убыдэ Іыхьэм къалэм дэк! и лъэныкъуэм - сыхьэт 11-м щегъэжьауэ дауэдапщэхэр иухыху. Абы хиубыдэ Іыхьэм лъэныкъуитІымкІи кІуэуэ транспортыр шызекІ уэнуш.

> Налшык къалэ округым и шІынальэ администрацэ.

Макъамэр Тухманов Давид *Псалъэхэр* Харитонов Владимир

ТекІуэныгъэ - ар дэ сыту тпэжыжьа, Хуэдэт мафІэ ужьыхам дэп хисхьэжа. Ди гъуэгуанэр, сабэ защІэурэ, лыгъейт, Дэ мы махуэр зэрытлъэкІкІэ къэдугъуейт.

Ежьу: Ар, а ТекІуэныгъэр ГынкІэрэ гъэнщІащ. А гуфІэгъуэр Нэзэрыхъэ зэщІэтхъуащ. Нэм гуфІэгъуэр ГуфІэ нэпсу къыщІэжащ. Махуэ дыгъэ! ТекІуэныгъэ! ТекІуэныгъэ!

Махуи жэщи жыр щагъавэ хьэкухэм деж Хэку нэбдзыпэ къыщехауэ ямыщІэж. Махуи жэщи ебэнт зауэ шэчыгъуейм, Дэ мы махуэр зэрытлъэкІкІэ къэдугъуейт.

Сэлам, ди анэ, къэкІуэжахэм куэд хэзащ... ЛъапцІэрыщэу зжынт уэсэпсыр, гум жиІащ... ТкІуащ иныкъуэр дэ Европэм, ЩІы хъурейм, ТфІэфІт мы махуэр зэрытлъэкІкІэ къэдугъуейм.

Ежьу.

Адыгэбзэм къизыгъэтІэсар ДЖЭДГЪЭФ Борисщ.

Ди газетым и къыкіэлъыкіуэ номерыр къыщыдэкіынур накъыгъэм и 13-рщ.

Редактор нэхъышхьэм и къуэдзэ ЖЬЭКІЭМЫХЪУ Маринэ <u> 7И ХЭЩАПІЭР</u> 360030, Къэбэрдей-Багъкъэр Республикэ, Налшык къалэ, Лениным и цІэр зезыхьэ уэрам, 5, ебгъуанэ - епщіанэ къатхэр.

«Тетраграф» ООО-м шьтгрых сы КъБР, Налшык къ., Лениным и уэрам, 33.

Номерыр "Адыгэ псалъэм" и компьютер Ізнатіэм щагъэхьэзыращ. Газетым Іэ щытрадзар сыхьэт 22.00-рщ.

Индексыр 51531 Тираж 4.289 Заказ №756